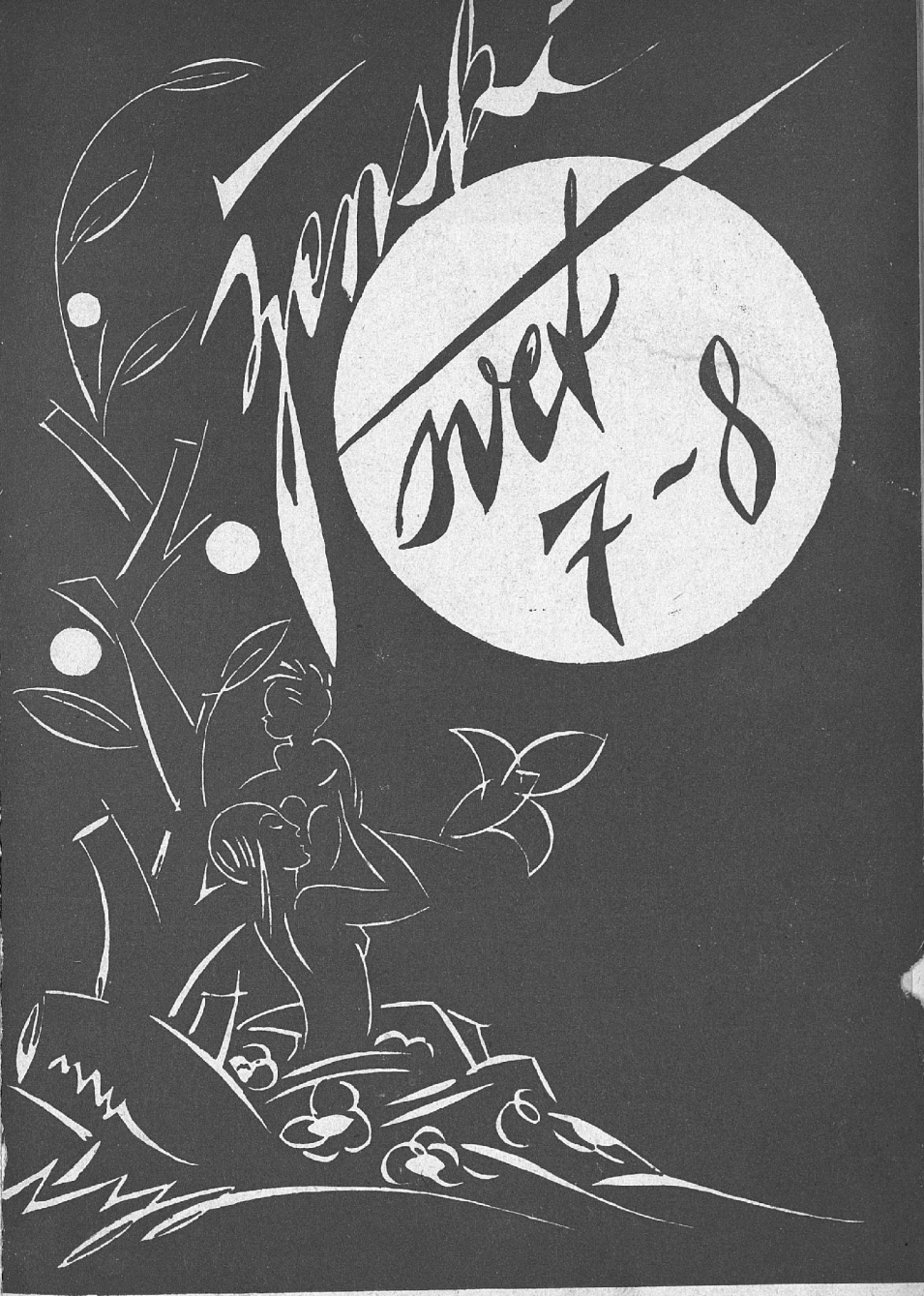

**Vedno sveže, vedno čisto
v zaščitnem zavitku**

Schichtovo terpen-
tinovo milo je zavito
in se vsled tega ne
more zaprašiti. Ka-
kor kupljeno, tako
še po več mesecih
enako čisto in sveže.

Schichtovo terpentinovo milo

Zavitek nosi razen tega lepe podo-
bice za izrezati, za kratek čas otrok.

OBRAZI IN DUŠE.

Zagorka - Marija Jurićeva.

Nekako pred 28 leti sem se seznanila z njo, pionirko teženj jugoslovenskega ženstva. V Kamniku je bilo tiste čase lepo in udobno zdravilišče, urejeno po metodi župnika Kneippa. In Zagorka, jako mlada, živahna in objestna, vedno pripravljena za debato, je potovala tja na oddih. Takrat je sedela že drugo leto v uredništvu „Obzora“, največjega zagrebskega, radikalno nacionalnega opozicijskega dnevnika.

Deloma takrat, deloma ob poznejših sestankih v Zagrebu in Ljubljani sem zvedela zanimive posameznosti iz življenja naše najpopularnejše, prve in dolgo časa edine jugoslovenske novinarke po poklicu.

Rodila se je Zagorka v Golubovcu v Zagorju in se šolala v samostanu. Kot 12- in 14-letno deklece je že pisala na skrivaj povesti in pesmice, dá, celo drame. Med samostanskimi zidovi, kjer je bilo sicer pusto in dolgočasno, je kar sama spisavala in izdajala svoj časopis. Seveda tako „grešno“ početje ni moglo dolgo ostati prikrito. Temperamentna Micika je bila strogo kaznovana. Ker pa vse, kar je zabranjeno, le še bolj mika in vabi, tudi deklece iz Zagorja vkljub strogim prepovedim ni moglo brzdati svoje bujne domišljije. Podobe, dogodke, prizore, ki so se porajali v njeni glavi ali so jih gledale njene velike sinje oči, je morala, da, morala zapisovati. Krepko je utripala njena pisateljska žilica.

Tako je minil čas šolanja, a mlado dekle je po želji svojih staršev zamenjalo samostan z — zakonom. Ognjevitá Hrvatica se je poročila z — Madjarom. Roditelji so v tistih časih kajpada smatrali zakon za največjo

srečo, ki jo lahko doseže dekle. Otrok pa je bil nesrečen in se je vrnil v samsko življenje.

Mlada žena, po starejših Marija Juričeva, se je po bridkih zakonskih razočaranjih na vsak način hotela postaviti na lastne noge. Najprej se je nameravala posvetiti poštarskemu poklicu. Toda pisateljska žilica je bila premočno in ji kazala življenjsko pot. Začela je torej zopet pridno pisateljati. Nekaj svojih del je poslala biskupu Strossmayerju, velikemu mecenu hrvatske umetnosti in znanosti. Na njegovo priporočilo je bila takoj sprejeta v uredništvo dnevnika „Obzor“. Že kot začetnica je pisala podlistke, vodila oddelek, ki je obravnaval madžarsko politiko, in je na Hrvaškem prva uvedla v Obzor stalno rubriko, posvečeno ženi. Istočasno je pisala svojo prvo večjo povest „Roblje“, ki je izšla na troške biskupa Strossmayerja. Dosegla je z njo tolik uspeh, da je bila povest takoj prevedena na poljski jezik.

Že l. 1901. in 1902. smo spoznali Zagorko kot Obzorovo poročevalko na vseslovenskih novinarskih kongresih v Ljubljani in Opatiji. V tem času se je začela na Hrvaškem, še prav posebno v Zagrebu, ljuta borba proti banu Khuenu Hedervaryju. Tu je kot član petorice z vso gorečnostjo zavedne Hrvatice delovala za upor proti krivični in nasilni vladni politiki. Prirejala je manifestacije, skrbela za mladež in za zaprle rodoljube. Dalje je aranžirala proti banu Khuenu glasovito žensko demonstracijo, ki je svojčas o njej poročala vsa Evropa. V listu, na shodih in sejah je navduševala Zagorka narod za odpor proti madžarskemu nasilju. Tako je postala ljubljena vsega borbenega Zagreba. Takrat se je dogodilo, da je vlada zaprla vse moške urednike Obzora; Zagorka je nekaj mesecev list docela sama urejala in povečini tudi spisovala, dokler niso končno ob burnih ovacijah gledalcev odvedli tudi nje iz uredništva v zapor. Toda niti ondi ni mirovala, nego je takoj začela pisati agitacijsko dramo proti Khuenu „Evica Gubčeva“. Uprizoritev je ban Khuen seveda zabranil. S padcem Khuenovega vladovanja je bila z ostalimi jetniki izpuščena tudi Zagorka. Tedaj so v Splitu uprizorili „Evico Gubčevo“; predstava je bila pravo narodno slavlje, ki se je demonstrativno razširilo po vsej Dalmaciji, saj so po vseh večjih mestih in trgih uprizarjali Zagorkino ostro tendenčno zgodovinsko „Evico“.

Istočasno je pisala Zagorka roman „Vlatko Šaretič“, poln prikritih, a ostrih napadov na Khuenovo madžaronsko politiko. Ker je govorila Zagorka iz srca vseh zavednih Hrvatov, je dosegel roman velikanski uspeh. Ko je po reški resoluciji zmagala hrvatsko-srbska koalicija in je poslala svoje zastopnike v Budimpešto v skupni sabor, je „Obzor“ določil za svojo saborsko poročevalko Zagorko. Njena poročila iz Budimpešte in njeno rodoljubno delo so v živem spominu vsem onim, ki so ondi delali ali so zasledovali tedanje politične dogodke. V času, ko je med koalicijo in madžaroni izbruhnila nova borba, ki se je zaključila z obstrukcijo, je Zagorka redno pošiljala poročila o poteku obstrukcije zagrebškim, splitskim in reškim listom. Malokdo izmed onih, ki so ta poročila čitali, je vedel, da jih je pisala — žena.

V Budimpešti je vzbujala Zagorka kot saborska poročevalka pravo senzacijo. A tudi inozemski svetovni dnevniki so poročali o njej. Tako je n. pr. poročevalec francoskega „Figara“ Duboyer pisal v svojem listu: „V madžarskem parlamentu nas je iznenadila neka izrednost. Ondi sedi mlada Hrvatica velikih modrih oči, obvešča zagrebški Obzor, informira svoje madžarske, nemške, ruske, italijanske, angleške, poljske in ostale tovarise — pa tudi mene — in žarko politikuje na korist svoje domovine. Pravi mali čudež nadarjenosti in sposobnosti; po njeni zaslugi lahko imenujemo hrvatski parlament najnaprednejši v srednji Evropi.“ Zagorki so ponudili v Budimpešti sijajno novinarsko mesto, ki ga je pa odbila. S hrvatskosrbsko koalicijo, ki je demonstrativno ostavila madžarski sabor, se je vrnila v Zagreb in je napisala politično brošuro, ki prikazuje narodno borbo v Budimpešti.

Takoj nato je sledil takoimenovani velizdajniški proces v Zagrebu; in zopet je bila glavna poročevalka teh obravnav Zagorka, ki je obveščala o poteku tudi inozemski, hrvatskosrbski koaliciji prijazne liste.

V času Friedjungovega procesa je uredništvo Obzora poslalo Zagorko na Dunaj kot svojo poročevalko. V hrvatskem zemaljskem saboru je kot poročevalka delovala mnogo let. Njena poročila so uživala splošno pohvalo, ker so bila točna in nepristranska ter živahno pisana.

Zagorka novinarka je imela mnogo prilike opazati, kako prepljavljajo tuji ceneni romani hrvatski knjižni trg. Ta opažanja so jo napotila, da se je lotila prvega velikega romana iz hrvatske prošlosti. Mnogo ter vestno je študirala zgodovino hrvatskega naroda, pravlјice in pripovedke ter vobče ustna izročila in še posebej zgodovino Zagreba. Ustavila je poseben tip ljudskega zgodovinskega romana, polnega živahnih dogodkov in napetih dramatičnih zapletljajev. Sledila je cela vrsta takih ljudstvu namenjenih zgodovinskih romanov, vedno vseskozi zanimivih in privlačnih, ki so izhajali v raznih hrvatskih dnevnikih, tednikih in mesečnikih in so do danes dosegli število 18.

„Vse to moje delo“, je izjavila Zagorka na večer proslave svojega 30-letnega jubileja pred natlačeno polno hišo Narodnega kazališta v Zagrebu, „je bilo neodoljiva, neutešljiva potreba moje duše, bilo je edini pogoj vsega mojega življenja. Bilo je vsa sreča, a tudi vsa moja boleost. A vaša ljubezen — govorim iskreno in odkrito — je bila moje solnce.“ Vse Zagorkino stanovanje je prenapolnjeno z resnimi znanstvenimi deli iz hrvatske zgodovine, od najstarejše pa do najnovejše.

„Vidite, vse to so viri mojim romanom in dramam“, mi je pripovedovala, ko sem jo posetila lani o priliki kongresa Jugoslovenskega ženskega saveza. „Po cele mesece se skorajda ne premaknem iz teh sob; samo iščem, zbiram, študiram. Ko imam v duhu že vse zasnovano, napišem novo delo. Včasih se tako živim v prošlost, da me nihče ne sme trgati iz nje. Niti moja gospodinja me takrat ne sme ogovarjati, ker vsaka malenkost me moti in odvaja od dela.“

Poleg osemnajstih romanov je napisala Zagorka tudi 14 dram, ki so bile vse uprizorjene v hrvatskih gledališčih. Po romanu dramatizirano Zagor-

kino „Gričko vještico“ je uprizorilo zagrebsko kazalište v eni sezoni petindvajsetkrat.

Malokdo je dosegel med hrvatskim narodom toliko popularnost kakor Zagorka, ki je narod ne pozna pod imenom Marija Juričeva, niti ne kot gospo, še manje kot milostivo, nego edinole kot „našo Zagorko“. Tako naslovljena, z okorno roko pisana pisma sem čitala, kjer ji priprosti možje in žene iz naroda izrekajo iskreno in naivno zahvalo za užitke, ki so jih imeli pri čitanju njenih romanov in gledanju njenih dram. Ni ga mesta na Hrvatskem in skoraj ne vasi, kamor bi ne bilo še prodrlo ime Zagorke po njenih ljudskih povestih, po glavnih junakih v njih. Kjerkoli je izhajal kak Zagorkin roman, ondi je bila naklada uprav velikan-ska, ker priprosti človek, a tudi gospod in dama čitajo z velikim zanimanjem Zagorkine živo napeto, toplo in pristrčno pisane romantične po-vesti in romane, polne nepričakovanih zapletljajev in duhovitih domi-slekov.

Od početka svojega pisateljskega delovanja do danes se Zagorka z vso energijo javno in v časopisih zavzema za ženske pravice. Nebroj je nje-nih člankov, posvečenih jugoslovenski ženi ter še posebej ženskim društvom. Zagorka je bila dobra znanka naše Zofke Kvedrove ter navdu-šena in marljiva sodelavka njene krasne revije „Ženski Svijet“ oz. „Jugo-slovenska žena“. Njeni romani in drame pa so pravi slavospevi hrvat-ski ter vobče jugoslovenski ženi kot junaški in zavedni rodoljubki in požrtvovalni dobrotnici.

Zagorka pa je tudi dobra prijateljica Slovencev. Večkrat je že bila med nami in je v Obzoru in drugih hrvatskih listih poročala o naših pisateljih, pesnikih in umetnikih. Prevedla je več slovenskih črtic in novel za hrvatske liste.

Od začetka njenega književnega in novinarskega delovanja do danes so minula tri desetletja. Marsikaj se je v tem času spremenilo. Na hrvatskem literarnem nebesu so izšle nove, mnogo obetajoče zvezde. Nekatere izmed njih so se razžarele v svetle plamene, druge zopet so zatonile v pozabnost. Zagorka pa je v neumornem delu preko vseh ovir in zaprek korakala dalje in vztrajala do današnjega dne, še vedno mlada, živahna, polna načrtov za bodočnost. Poleg razsežnega literarnega delovanja Zagorka tudi že več let ureja hrvatsko revijo „Ženski List“.

Hrvatski narod je na jako umesten način proslavil 30 letni jubilej prve jugoslovanske novinarko in pisateljice Zagorke. Dne 27. maja je uprizo-rilo Narodno kazalište v Zagrebu njeno najnovejšo dramo „Loterščakova hči.“ Predstava je bila pravo narodno slavlje.

Tudi Slovenke dobro poznamo in visoko cenimo vztrajno in uspehov bogato literarno in žurnalistično delo Zagorke. Ob 30 letnici njenega javnega udejstvovanja se ji iskreno zahvaljujemo, da je po svojih delih in izrednih novinarskih sposobnostih tako visoko dvignila sloves Jugo-slovanke. Pristrčno ji čestitamo in samo želimo, da bi našla vsaj nekaj vrstnic in posnemalk!

M. Govékarjeva.

Zahvaljena, Ika! Takrat, ko sem bil tako sam, sam ob morju, v tistih žarečih lazih Lovčena, si me srečala in pozdravila. Dala si mi dobro besedo, iskreno misel. A ena sama iskrena misel sočloveka daje moči. Za tiste misli, ki so šle iz srca v besede zame, Ika, zahvaljena!

Moral bi iti na Glavati. Solnce se je dvignilo že visoko nad Lovčenom in morje je vabilo s svojim mirom. Stopil sem na Kotorsko obal in poklical čolnarja in težaka Djura, da me prepelje preko zaliva. Star je že Djuro, ovela koža mu visi preko čeljusti. A še vedno pridno tesači in veslari.

Primaknil je svoj čoln ter se z roko oprijel obali, dokler nisem sedel v čoln. Ni me niti pogledal, vojaka. Držal se je še obali in vprašal takoj: Kam? — Na Glavati. — Tri dinarje, — in vprašujoče pogledal mojo plehko vojaško obleko. Dobro — sem dejal. Zamomljal je s svojimi čeljustmi, rjavo pljunil v morje ter zgrabil vesla. Ko sem stopil v čoln, sem imel občutek, da nisem vojak. Pa sem namerjal pričeti razgovor z Djurom. Njegovo nezaupanje me je udarilo in zato sem molčal. Djuro pa je veslal. Šele ko sva bila sredi zaliva, je spustil vesla, da si obriše znoj s čela. Takrat se je okrenil ter uprl oči vame. Čez čas je dejal, ne da bi odvrnil pogled: „Vroče — težko.“ Zatekel se je k meni s temi besedami. Pričela sva razgovor. Djuro je veslal, govoril, obstal, pokazal z roko ter zopet veslal.

Ko sva se vračala z Glavatega proti Kotoru, sem ga vprašal, ali je bil za časa vojne tu. Pred nama je nad Kotorom visel kameniti Lovčen. Vrh je bil v belem oblaku. Leva reber, kamor ne pride burja, je porastla z borovci, sicer pa je ves gol. Kamen in solnce na njem.

Djuro je izpustil vesla in dvignil svojo močno rjavo roko. Galebi, ki so plaval nedaleč, so se preplašeni dvignili in odleteli.

„Tam, nad Špiljari,“ je dejal Djuro, „so se spopadli. Prvi je padel Nikóla. Strel v glavo, v čelo. Na borovih vejah so ga prinesli ter pokopali na vojaškem pokopališču na Škaljarih. Pod smokve in oljke so ga zagrebli — a on je bil ribič z morja. Tam —“ in pokazal je na Muo, nasprotno obal, kjer čepe ob morju preproste ribiške kočice — „pred mojo kočico je sedel podnevi ter krpal mreže. Ponoči je hodil lovit ribe tja do Verig in Risnja. Zjutraj s solncem je prihajal na pijaco. Pa je moral v Lovčen in zdaj trohni med smokvinimi koreninami.“

Še ni prijel za vesla, venomer gleda Lovčen. „To je jokala Ika.“ „Ika?“

„Da, Ika s Krstca, Črnogorka Ika. Pri mrtvem Nikóli so našli pismo na Iko. ‚Crvena ruža, zelen je bor, molim za brzi odgovor.‘ — Tako ji je pisal. Tudi on je bil Črnogorec, toda z Mue, Avstrijec. Pa je moral iti nad lastne rojake. Trepetal je zanjo. Crvena ruža, zelen je bor, molim za brzi odgovor. Črnogorska puška mu je odgovorila v črepinjo.“

Pogledal me je s pogledom, kot bi hotel reči: A vsega ti vendarle ne povem. — Zgrabil je vesla in veslal. Trikrat je udaril z vesli, potem se je obrnil in dejal:

„Lepa je bila Ika, lepa. Lahko jo vidiš na pijaci. Vsak dan prinaša na svojem oslu in hrbtu dračje in oglje na prodaj. In Nikóla je bil zdrav fant, ves zagorel, mišičast, vedno gologlav in bos. Zdrav rod bi spočel. Odnegli so ga v Skaljare. Ko je Ika zvedela, je zavrgla svojo deklíško čepico in vpela črn pajčolan v črne lase nad sajavim obrazom.“

Potem sva oba molčala. Mislil sem na Iko z gore, na Nikólo z morja, na njuno ljubezen in njegovo razbito črepinjo. In sem molčal, ker sem mislil tudi na svojo vojaško bluzo. Tudi Djuro je molčal, le večkrat se je ozrl vame s tehtajočim pogledom: Si ali nisi vreden, da ti govori starec? In v nekako zadoščenje mi je bilo, da je spregovoril, ko sem že stal na obali in je Djuro že obračal svoj čoln.

„A če govoriš z Iko, ne omenjaj, kar sem pravil. Zamerila bi ti in ne govorila bi več s tabo.“ In ko je bil že za pol lučaja od obali, je zaklical: „Nikóla je bil moj sin in borovce v Lovčenu sem jaz zasadil.“ Tako sem prvič čul za Iko.

*

Lepo je poletno jutro v Kotoru, ker je tako mirno in tiho. Mesto leži tesno pod Lovčenom in kot gnezdo ga objema njegovo staro benečansko obzidje. Od obzidja do obali je prav dovolj prostora za cesto s palmami ob straneh in za pristanišče. Palme s svojim temnim, polnim zelenjem se košatijo v jutranji mir. Morje je mirno, da se Vermač s svojo zeleno rebrijo zrcali globoko v njem. Mir in tako zaželeni hlad. Ko plane preko Lovčena prvi solnčni žarek na Vermač, se prične življenje počasi zbuhati. Od Prčnja, Mue in Dobrote se vračajo ribiči s svojimi čolni, branjevke so napolnile svoje čolne z zelenjavo in veslajo proti Kotoru. Vesla udarjajo v vodo in za čolnom trepeti zarez. Čez prelaz Trojico prihajajo kmetiči s Krtolj ter ogljarji z Lovčena. Na osle so naložili paradiznike in oglje, da se spodtikajo in drsajo s svojimi težkimi tovari po kameniti raskavi poti navzdol k morju, v Kotor. In s Krstca se utrga čez Špiljare cela procesija obloženih oslov in mul, ki jim kopita bijejo po kamenju. Črnogorke v temnih oblekah, z bremení dračja in drv na ramenih, pletó spotoma nogavice. Možje stopajo poleg prosti, s palico v desnici, z levico za pasom. Nihče se ne ozre niti v nebo niti v morje pod seboj. V kamen jim je uprt pogled. In ko plane solnce na ribiške kočé na Mui, so vse ceste in steze, ki vodijo v Kotor, polne življenja. Po morju se pno za čolni zarezé v vseh smereh. Na trgu v pristanu postavljajo svoje lesene zaboje z živinčeti ter jih razporejajo ob obzidju. Raztovorjene osle in mule pa poženejo pod obzidje mesta. Hripavo rigajo, kot bi se jim trgalo drobovje iz teles. Možje in žene posedejo za svoje zaboje in stojnice ter čakajo, da se zbudi mesto. Obzidje, ki oklepa mesto, ima troje vhodov. Skozi vsa tri vrže mesto najprej vojake, ki gredo vežbat. Za njimi pripelje dekletce skozi južni vhod lepo starko, ki nosi v rokah majhno pručko. Vodi jo do mostu, po-

sadi na pručko in se vrne v mesto. Starka pa nagne glavo, stegne roko in prosi, monotonno pojoč: „Ni bog, ki je dal jad, marveč jad nam je dal boga. Ni bog, ki je dal jad, marveč jad nam je dal boga...“ Poje in moli roko, v kateri drži star, pločevinast vojaški krožnik.

Ko so beračica in krošnjarji na svojem mestu, se zbudi mesto. Naenkrat je trg poln ljudi in barantanja. Vsevprek nudijo Črnogorke: „O-li*“) pipuna, ōli? O-li smokava, pomidora?“ In tam na najvišjem koncu odgovarjajo: „O-li karbuna, pet kruna kila?“ — „O-li četiri? — „Bogami, neću, znaš kako sam vukla. Poginó mi magariac, pa evo — na ledja.“ Vsevprek kričijo, ponujajo, se pogajajo, dokler ni polna pijaca. Opoldne pa bodo prodale butaro drv, ki so jo prinesle z Lovčena tri ure daleč, za borih deset dinarjev. Zanje bodo kupile od vojakov kruha ter ga nesle v Lovčen svojim otrokom. Vojak pa si bo kupil pismo z znamko in bo z okornimi črkami pisal dekletu, kako je lepo ob morju in kako rad da jo ima.

Tam na kraju pijace, kjer ni stojnic, so se razvrstile prodajalke z ogljem in drvi. Črne od oglja stoje za svojimi vrečami in butarami drv, stoje v solncu in pletejo nogavice. Čakajo, nudijo vsakemu mimoidočemu svoje tovore, se ozirajo sovražno v sonce, ki jih žge, in pletejo, čakajo. Preko njih se križajo glasovi s trga: O-li pipuna, vojniče — s petjem slepe beračice z mostu: Ni bog, ki je dal jad, marveč jad nam je dal boga... In one stoje sredi tega vrvenja v solncu in čakajo.

Med njimi stoji tudi Ika. Stoji v solncu in čaka. Lepe črne lase ima povite v težke kite, ki ji vise na čelo. Mednje je vpleten črn pajčolan s črnimi čipkami. Pomaknila ga je naprej, da dela senco njenim očem. Vrečo oglja in dvoje butar drv ima pred seboj. Drva je prinesel njen osel, oglje je prinesla sama na svojem hrbtu. Zgodaj zjutraj je šla na pot. Ko je solnce posijalo na beračico na mostu, je prišla Ika že na trg, sedla s tovorom na tla, razvozljala vrv z vratu ter se — prosta tovara — dvignila, da raztovori drva z osla. Potem ga je zapeljala pod obzidje in mu nastlala koruznih bili, da se nažveči.

Po njeni postavi, njenih očeh sem jo spoznal za Iko. In ko je neki kupec ogledoval in potežkal Ikino oglje, so vse ostale ljubeznivo pripočale Iko:

„Dobro oglje ima Ika, od Čira s Krstca ga dobavlja.“ Primejo Ikino vrečo s svojimi tankimi, koščenimi rokami ter jo igraje dvignejo.

„Evo, vidiš, kako je lahek. Na tešče ga dvignem; niti fržele*“) še nisem pojedla.“

Ika pa molči, le priprošnjicam se malo nasmehne, kupcu pa mrtvo reče: „Ni treba, če ne maraš.“

Tako sem prvič videl Iko.

*

Ob dyanajsti serpentini pešpoti, ki vodi iz Kotora v Lovčen na Krstac, je v visoko skalo vzdignena gosta železna rešetka. Zdi se, da so v skali

*) O-li = hočete li?

*) fržela = kos posušenega kruha.

stare kazemate. Toda pod rešetkami je vzdignjen v skalo železen nabiralnik s težko ključavnico. Če dobro pogledaš, zapaziš, da je pod rešetko slika. Sveta slika. Sveta Petka. Znamenje, staro znamenje.

Hlad je pod skalo, pa sem se nekega zgodnjega jutra zleknil preko steze. Ni bilo dobro z menoj, hudo mi je bilo, z mežecimi očmi sem iskal prijaznega obraza. Kamen sem imel pod glavo. Ob njem sem si hladil razgredo čelo. Pod mano pa je ležal zaliv, jutranji mir na morju. Pogled je šel do Verig. Kaj bi, sam sebe moraš pretentati, da ne grizeš vase. Nekje nad menoj je pela pastirska pesem. Enolična se je vlekla od skale do skale. Ponavljal sem za pesmijo in štel.

Jedva troje tonov premore pastir, pa je njegova pesem kot sama radost, ki se je izgubila med skalovje. In vendarle poje, poje.

Tamle onstran, sredi navpične skale, raste v duplini oranžno drevo. Nihče nikoli še ni prišel do njega. A drevo rodi iz leta v leto.

In s kamenjem pod glavo sem postal naenkrat vendarle vesel življenja. Kamenje mi je postalo blazina.

Tako sem ležal, dokler me ni prebudilo peketanje kopit. Okrenem glavo, pogledam po serpentinu. Prihajala je Ika s svojim oslom Djokom. In sem obležal, ko da je nisem opazil. Prav tik mene je obstala.

„Hej, ti mali, umakni se, sicer te pohodi.“

Trd ženski glas, prav nič primeren v to jutro.

„Kar izvoli naj s tabo vred, roža črnogorska,“ sem se pošalil. Prijel sem osla za kopito.

„Aj, glej, glej. Iz knjig si si nabral teh besed, iz knjig, kot jih je pisal vladika Rade. Kaj še kaj znaš, mali?“

„Še nekaj: Crvena ruža, zelen je bor, molim za brzi odgovor.“

Zdrznil sem se. Prenaglo sem bil izgovoril. Dvignil sem se in kot v opravičilo: „To pa ni iz knjig.“

Pogledal sem Iko. Molčala je. Velike, tanke postave, v črni obleki z vrečo oglja na hrbtu, se je vzravnila in uprla svoje oči vame. Kot privid je stala pred menoj. In vendar: velike, sive oči so ji ležale pod oglatimi temnimi obrvmi. Obraz oglat, koščen, zagorela polt, težke kite krog čela in črn pajčolan v njih, ki je legal po tilniku. V ta bronasti obraz v črnem okvirju vsekane velike, sive oči, trudne, a tako dobre. Živa preprostost in dobrodušnost je v njih. Lepa je Ika. S kamnja je, pa jo je narava obdarila. Jutro je dajalo posebno svežost njenemu obrazu. Njene oglate ustne so se zmeščale v nasmeh, njene oči so se še bolj vsekale pod obrvi.

„Dobro jutro, Iko.“

Vidno je bila začudena, da vem za njeno ime. Odložila je vrečo, stopila pod skalo, pokleknila na kamen pod rešetko ter se prekrizala. S svojimi črnimi rokami se je dotaknila čela in prsi. Postajališče je tu za vse, ki tvorijo s Krstca k morju. Vsakdo poklekne na kamen in se prekriza. Staro znamenje mora biti, v kamnu se poznajo sledovi vseh, ki so šli tod in poklekali nanj. Zato je tudi Ika pokleknila in se prekrizala. Potem je vzela iz zaboja pipun,*) velik kot otroška glava, prisedla k

*) Dinja.

meni, rekoč: „Imaš nožiček, mali?“

„Imam.“

„Daj, da razdeliva pipun.“ Razpolovila je pipun in mi ponudila polovico. Vzel sem. Sočen je bil pipun in ko je Ika vgriznila vanj, se ji je sok pocedil po sajavih rokah.

„Tu vedno poklekne in počijem,“ se je pričela opravičevati. Ali pa je hotela govoriti s tujcem, ki jo pozna po imenu in ve za Nikólo. „Še ko sem dekletce hodila z materjo k morju in je bila mati že betežna — osel jo je nosil na trg — sem ji morala tu vedno pomagati z osla. Pokleknila je na kamen in se pokrižala. Zato se tudi jaz, vsak dan dvakrat. Ko grem zdóma in ko se vračam domov. Na kamen. Saj drugega nimamo, samo kamen.“

„In drugi?“

„Drugi? Sovražim jih, te ljudi z morja in zemlje. Ne vedo, kaj je kamen. Tudi tebe, mali. Tvoje belo lice te razodeva, da nisi s skal. Tudi tebe sovražim.“

„Ika, tvoj gost sem,“ sem dejal in ji pokazal pipun.

„Vem. Vendar me to ne moti, da ne bi govorila odkrito. Na kamenju živimo, tu pa tam šop raskave trave, prav dovolj, da nam budi hrepene-nje. In srd do vseh, ki niso s skal. Ko sem bila mlado dekle z materjo v Kotoru, ji je podaril neki vojak kos kruha. Zgrabila je za kruh in nje-govo roko, ki mu jo je poljubila. Tega ji nisem odpustila nikoli, ne njej ne ljudem.“

„Vidiš, moj Djoko —“ in pogledala je svojega osla. „tako dober mi je, trpežna žival, vsak dan mi tovari. Pa pridem k morju, pa se mu rogajo in otročaji gredo s kamenjem nadenj. Jaz bi brez njega umirala za lakoto.“ Govoril sem. Hotel sem ji dati nekaj dobrih besed. Trudil sem se, da bi mi šla misel iz srca v besedo za Iko. Morda bi ne bila več sajavih lic in trudnih oči. Morda bi dvignila pogled s skal, zakaj skale žejajo in pijo. Pa sem sredi govora obstal. Uprl sem svoj pogled v Iko. Bila je ženska, ki skriva svoj pravi obraz. Ženska, ki je čakala. Čakala leta, vso mladost. Pa se je zgodil čudež in poslal Nikolo. Tega edinega so ji ubili.

„Preprostost in tegoba je v tvojih očeh, Ika. Pa vendar je ta kraj poln solnca.“

„To je iz knjig, mali. Vidiš, vročino in sušo poznam, solnca ne.“

„In ga nisi nikoli?“ — Razumela je moj pogled in moje vprašanje.

„Sem. Saj bi ti ne povedala, sploh bi ne govorila s tabo. Ni naša navada, kazati se drugim. Pri nas ni tiste duševne zvedavosti, razumevanja — kakor pravite vi — in ne zaupamo nikomur. A s teboj bom govorila. Vi-dim, da me poznaš in zaupam ti. Gledaš name, kot je gledal še nekdo drugi. Z usmiljenjem, vendar ne pomilovalno. Zato sem ga spoštovala. In v spoštovanju do njega sem ga vzljubila.“

„Nikólo?“

„Da, Nikólo.“

Padlo je iz nje in sledil je molk. Visoko nekje je pastir vodil svojo tropo ovac na pašo med ruše osata in papeževih sveč ter pel z bornimi glasovi:

• „A ja uzmem frulu pa sviram,
i svoju dragu dozivam...“

„Davno je tega,“ je trudno začela Ika. „Takrat sem hotela k morju. Upala sem. Saj je treba naravnost čudežev, da se človek sprosti tega kamenja. Tudi z Nikólo je bil čudež. Nekoč, ko je besnel vihar po morju in je bil Nikóla v nevarnosti, se je zaobljubil sv. Petki: Ako se rešim, se poročim s prvim dekletom, ki ga srečam v Lovčenu — je molil in prisegal. Rešil se je, šel v Lovčen in srečal Iko.“

Pastir v gori je ubral na piščal pesem, ki bolj joče kot poje:

„Djevojko, djevojko,
šečer, jabuko...“

„Vendar sva kmalu videla, da ni bil le slučaj. Da sem prav za prav čakala nanj. Mlada sem bila in želela proč. Kamorkoli. Pa so mi ga ubili in pokopali pod smokve. Crvena ruža, zelen je bor, molim za brzi odgovor.“ Močal sem in poslušal Iko ter pastirjevo pesem:

„Daj mi sablju, serdar Jole, uh!...“
serdar Jole... Daj mi sablju, serdar Jole...

Se to jutro, mirno in težko po Iki, je pastirjeva pesem rezala na dvoje.

„Takrat sem verovala v pravljico vaših knjig. Zdaj ne verujem več. Črn pajčolan sem si vplela v kite. Z morja noče nihče v skale, jaz ne maram s skal. Saj je bilo še z Nikólo čudež. In čudež je ostal. Sanje.“

Visoko na serpentinah so se pojavile cele trume otovorjenih oslov. Ika je vstala.

„Grem. Prva moram biti doli.“ Sedla je k vreči, si jo naprtila krog vratu in vstala. Hotel sem ji pomagati.

„Ni treba. Umazal se boš, belolični mali.“

In ji nisem pomagal. Pognala je osla in šla.

„Zbogom, Iko.“

„Zbogom, mali. In ne pozabi, da si beloličen in da te Ika sovraži. Zdravstvuj!“

Prvi človek, ki mi je v obraz vrgel: Sovražim te! — in ki sem ga prav radi tega vzljubil.

Tako sem prvič govoril z Iko.

*

Od takrat sem jo srečaval vsak dan. Govorila sva. Mnogo. In če se nekaj dni nisva sestala, je trepetala zame. In mi zatrjevala, da me sovraži. Razumela sva se. In kadar sem vzel njeno roko v svojo, se mi je nasmehnila s svojimi velikimi očmi.

Tako se je zgodilo, da sem večkrat, ko sem opolnoči sedel na trdnjaskem obzidju Kotora, mislil na Iko. Pod mano je ležal zaliv, posejan z mesečino. Popolen mir, le morje se je prelivalo in šumelo v plimi kot tisoč slapov. Godba, cela godba. Meni pa je bilo, kot bi čul tožč ženski glas: Ni bog, ki nam je dal jad, marveč jad nam je dal boga... Ali je bila Zago ali stara Andja, ali je bila Ika? Vseeno. Vse so si slične v življenju, sestre, proklete od kamenja, nevedoče za ljudi, razen ljudi s skal. In prosim in se rotim: Solnce, prikaži se nam, saj te ne pozna Ika, Ika s Krstca!

Pisma.

Dora Grudnova:

I.

Moj dragi,
zgrešila sem pot,
zdaj žal mi je zmot,
ko pismo to pišem:
saj vedela nisem,
da srečam te kdaj —
ko bi mogla nazaj!

Si rekel,
da skušnje življenja
iz dna hrepenenja
bogastvo so naše;
smem upati zase,
da to tvoje spoznanje
mi bo v odpuščanje?

II.

Našla sva se, spoznala in vzljubila;
verjeti nisem mogla sreči, ko rekel si,
da ljubiš me; besede z ust sem ti odpoljubila,
v solzah zaupala in dala roko ti.

Si rekel, da sem duše tvoje spopolnitev,
da z mano lažje nosil bi življenja breme;
da bi bila bolest najgloblja ti ločitev,
saj dolgo si zaman iskal — si prave žene.

In vendar se bojim in plakam v tej minuti
solzé razdvoja, ki sprašuje: sem li prava?
Ne veš, kaj sem trpela v noči tej prečuti:
se zdelo včeraj mi, da pogled tvoj me izbegava.

Že vem, da grajal boš me spet za to bojazen.
Saj da le v duhu čutim te ob strani svoji,
kako poljubiti oči in usta moram ti za kazen,
strahu ni več — le hrepenenje po ljubavi tvoji...

III.

Ti pišem, ker je žalost v srcu mojem.
Na zemljo mrak jesenski tiho lega,
je misel mračna, išče pōta, bega —
že dan prelil se je v večer pokojen.

In pišem ti, da srcu lažje bo;
ko bi le moglo na ta beli list izliti
drhtljaje vse, kako ne jenja zate biti!
Beseda revna je — in srcu je hudó.

Ti pišem, ker je jesén in sveti mir
in v hladu mraka zadnji list umira;
ni bilo te — a v duši še trepeče tiha vera,
da prišel boš in me objel še ta večer...

IV.

Veš, kaj zdaj-le premišljujem?
Če mi je žal zares trpljenja vsega
in mladih bojov — se vprašujem.

Ne kleše nam značaj trpljenje?
Ne rastemo le silnejši iz njega
za nove boje, radost, hrepenenje?

Vsa revna, suha, sklonjena v dve gubi in s palico v roki, taka je bila mati Lukačka, odkar smo jo poznali. Bilo ji je menda nekaj nad šestdeset let, a videti je bila mnogo starejša. Bolehnost, trpljenje in večkrat tudi pomanjkanje, vse to je zarezalo v slabotno ženico ostre sledove. Stanovala je tik, za vasjo v neki lesehi bajti in se preživljala, kakor je pač mogla. Tu in tam je še zaslužila nekaj krajcarjev, nekaj so ji dali usmiljeni ljudje, v gotovih časih pa ji je poslala kak stotak dobra hči Lucija, ki je služila v Trstu. Pa — saj mati Lukačka je potrebovala tako bore malo. Zadovoljna je bila z vsem.

Dobro mi je še v spominu pogovor, ki ga je imela ta ženica z mojo materjo. Jaz sem tedaj ravno doraščala in mati mi je še malce prikrivala eno in drugo. Toda spoznanje je prihajalo samo po sebi in tako sem tudi takrat razumela ves pogovor in sem še pozneje večkrat razmišljala o njem.

„Veš, Mica,“ je rekla Lukačka moji materi in potolkla z grčavo palico ob nič manj grčava tla v naši kuhinji, „take ženske, kot je moja Lucija, ne najdeš nikjer, pa če jo tudi iščeš z laterno pri belem dnevu. Za pirhe mi je poslala sto kron, na, glej, za moj god pa spet sto. Ta ubožica, kako skrbi zame.“

In starki so se od ganotja orosile oči.

„Res, vse hvale je vredna“, je pritrdila moja mati. „Lahko si hvaležna Bogu zanjo.“

„O, saj sem, pa kako sem mu hvaležna,“ je povzela Lukačka s povzdignjenim glasom. Nato je stopila prav tik moje matere in pričela skrivnostno:

„Mica, ti veš dobro, koliko sem po nedolžnem pretrpela radi nje. In to še vse prej, preden je zagledal otrok ta božji svet. Uh, ti grdi, opravljeni jeziki! Bili so daljši ko kačji rep. Obsodili so me na dno pekla, zbadali me in s prstom kazali za menoj. Jeli Mica, če so bili kristjani, naj bi mi raje kaj pomagali! A — kaj pomagali, vsaj molčali naj bi bili in me pustili v miru! Če sem zagrešila, saj sem trpela sama. Za otroka sem pa dala in storila vse, kar je bilo v moji moči. Bila sem mu oče in mati. O, da bi bili vsi zakonski taki, kakor je moja Lucija, pa bi bilo prihranjenih mnogo solz na tem svetu.“

Moja mati se je previdno ozrla name, nato pa potrepljala starko po rami:

„Kaj boš govorila o grehu, ubožica! Bila si pač nesrečna, kaj hočemo. Je že moralo biti tako. Mlada si morala po svetu. Za taka neizkušena dekleta je pa toliko nevarnosti povsod. Toda bila si vseskozi poštena, zato imaš tudi dobro in pošteno hčer, ki te podpira in ti dela veselje na stara leta. Saj pravim, sam Bog ti jo je dal.“

Zenici sta menda slutili, da ju pazno poslušam. Odstranili sta se v kuhinjo.

Premišljala sem Lukačko z zanimanjem in sočutjem. Obenem pa se mi je dvigalo v duši ogromno spoštovanje do moje matere. Saj je bila ona doslej prva, katero sem čula, da ni obsojala nezakonske matere, nego govorila o njej s tistim spoštovanjem, katero zasluži vsaka dobra mati, najsi bo že zakonska ali pa tudi ne.

Preteklo je nekaj let. Lukačka je še vedno robantila po zemlji, le da je vedno bolj lezla k tlom. Pa je nekoč naša bližnja sosedka prinesla zanimivo novico.

„Pri Lukački sem bila. Jej, danes je za to revo velik praznik. Premislite, njena Lucija se je v Trstu dobro omožila, zdaj ji pa piše, da prideta z možem k njej na obisk in ji dasta popraviti vso bajto. Lukačka je pa res srečna, ker ima tako dobro hčer.“

„Saj sem rekla že večkrat,“ je dejala moja mati smehljaje, „da ji je to dekle dal sam Bog v podporo njenih starih dni.“

Par tednov pozneje je Lucija s svojim možem res prispela domov. Srečna Lukačka je oba privedla k nam „pokazat“. Tedaj sem videla Lucijo prvič. Bilo ji je nekaj nad trideset let. Oblečena je bila lepo in seveda precej mestno. Njen blagi pogled je tako ljubeče počival na svoji materi, da se mi je prikupila na prvi hip. Soprog, očitvidno nekaj let starejši od Lucije, je napravil name vtis izobraženega in dobrodušnega človeka. Po govorici se mu je poznalo, da je tržaški Slovenec.

„Ah Mica,“ je vzdihnila Lukačka in pri tem zakrtila s suhimi rokami proti moji materi, „kaj naj storim? Ta dva hočeta, da — da —“

Jok ji je zaprl besede. Toda te solze — vsaj zdelo se je tako — so bile porojene bolj v veselju in srčnem ganotju nego v žalosti.

„No, naj povem jaz,“ se je oglasil Lucijin mož ter vljudno objel z očmi nas vse. „Z ženo sva pameravala materi popraviti bajtico. Zdaj pa, ko sva si to podrtijo ogledala od blizu, sva se prepričala oba, da to res ni vredno. Ali ni pametneje, da gredo mati z nama? V moji hiši je že toliko prostora, da se bo dobila prav čedna sobica za mater. Pri hiši je tudi vrt, kjer se bodo poljubno izprehajali in počeli, kar se jim bo ljubilo. Skrbeti za mater, je najina dolžnost. Čemu potem dvojno gospodarstvo, ko smo lahko skupaj. In čemu naj se mati še nadalje dolgočasi v teh slabih prostorih. In kaj potem če zbolijo? Le tako bo prav in —“

„Veste, veš — veš ti,“ mu je segla v besedo starka. „Nihče drugi bi me ne spravil iz tega kraja, pa če bi tudi prišel pome z desetimi konji. Z vama pa grem, ker vidim, da me imata oba rada — ker —“

In vnovič so jo polile solze.

Drugi dan pa je srečna Lukačka v družbi ljubljene hčere in zeta sedla na vlak ter se odpeljala proti novi domačiji.

„Fantje po polj' gredo...”

Mara Jeraj - Kraljeva.

Frst.

Domovina do lanskega leta ni poznala likovne umetnice Mare Jeraj-Kraljeve. Iz tujine je prvič odjeknilo lansko pomlad njeno ime. S svojim možem, slikarjem Tonelom Kraljem je razstavila tudi ona par svojih religioznih slik v Amsterdamu in vzbudila veliko pozornost. Kritič François van Caillie jo je označil s temile besedami: „Sv. Družina Mare Kraljeve je sama čista duhovnost. Na svilo slikana, obstoja iz samih primarnih barv, katerih čistost očaruje oko. Nismo mislili, da bi se mogel vrniti med nas Fra Angelico.“ Večje pohvale si pač ne more želeli noben nežen, religiozno navdahnjen umetnik. In da je to pohvala, ki so jo drugi kritiki ponovili, doživela slovenska žena, pa še žena, o kateri naša javnost ni vedela drugega, kot da je rojena in vzgojena v umetniški družini in omožena z umetnikom, ki mu sledi na vseh njegovih umetniških pohodih ter celo sodeluje z njim pri izvrševanju monumentalnih slik v cerkvah na Primorskem, to nam kar ni moglo v glavo. Malo da se nismo drznili misliti, da je svoje slike kje „prepisala“ in da se v tujini diči s pavjim perjem!

Ožjemu krogu naših umetniških poznavalcev sicer ni bilo neznano, da je tudi Mara, hči pesnice Vide Jerajeve in glasbenika Karla Jeraja, umetniško nadarjena in da si z mlado energijo komaj dorastle, idealno usmerjene deklice instinktivno krči pot v svet ustvarjajoče umetnosti. Vedeli smo, da se peča s keramiko kakor gđ. Pajničeva, in da je tu dokazala svojo nadarjenost, toda da je tudi resna slikarica, — kdo bi verjel! Šele na velesejnu je naša javnost spoznala njena dela in po njih za naš milijé novo tehniko slikanja na svilo.

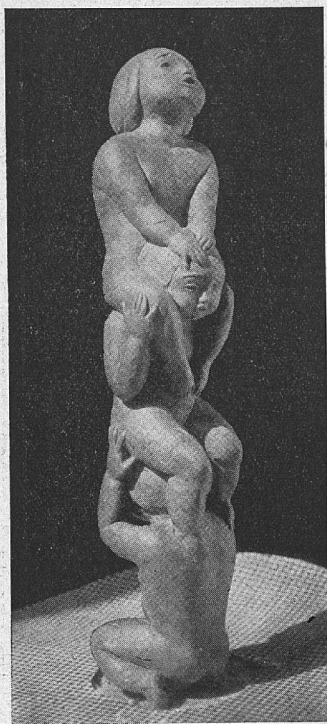
Kdo je torej umetnica Mara Jeraj-Kraljeva?

Oče njen je odličen godbenik na polju naše orkestralne glasbe, mati iz sorodstva našega največjega pesnika Franceta Prešerna, Blejka, in tudi sama priznana kot nežna pesnica. Mara je bila rojena dne 9. septembra 1909. na Dunaju, kjer je oče živel kot glasbenik dvorne opere. Že kot otroku se je Mari

uzbudil čut za likovno umetnost. Začela je risati in sanjati o umetniškem poklicu. Svojemu cilju se je približala, ko je bila sprejeta na obrtno šolo v Ljubljani in je tam absolvirala oddelek za keramiko (1925—1928). Umetniški vodja te šole je bil France Kralj, brat njenega sedanjega druga v zakonu. Tu se zdi, da se je njena likovna težnja šele sprostila do težnje po samostojnem oblikovanju in izražanju doživetij. Kraljev slog se je izkazal za dekorativno stroko, kot je keramika, izredno ploden, njegov oblikovni sistem prožen dovolj, da se prilagodi težnji učenčeve osebnosti. Noben učenec ni nad učiteljem, noben ta-

Desetnica.

Radovedneži.

lent se ne razvije brez naslonitve na tradicijo, in smešno bi bilo zanikati, da ji ni dal France Kralj njene likovne podlage. Človeško pomembnost pa daje umetnini samo duša, osebnost ustvarjajočega, in duša Marina, poetično nežna, tipajoča v še neznani ji kruti svet okolice, je bila, ki je v njeni umetnosti zmagala.

L. 1928. se je poročila s slikarjem in kiparjem Tonetom Kraljem, bratom svojega učitelja. Tone je preživeljal takrat enega najvažnejših momentov svojega dosedanjega razvoja. Pravkar se je bil poglobil v probleme religiozne umetnosti. Na Primorskem je našel razumevanje zanje pa tudi priliko, da jih začne uresničevati. Dozorelo je ravno njegovo najboljšo dosedanje delo v Avberju na Krasu, v sosednem Tomaju pa se je pripravljalo drugo. Sanjal je tudi že o Katinari, brusil svoj slog in ga približeval tistemu štadiju, ko se stremljenje sodobne oblikovnosti začenja spajati z legendarno resničnostjo svetniških življenj in pobožnih razpoloženj. Da je tudi Tone uplival na njen nagel razvoj v zadnjih letih, je prav tako nedvomno. Na sliki sv. Genofeve n. pr. je vpliv Avberja nedvomljivo. Prav tako je njeno doslej edino večje delo v olinjati tehniki, Mëngorata Madona, izrazil primer veli-

Sv. Genovefa.

luje na svilo pred vsem samostojne slike z religioznimi in pravljično ilustrativnimi motivi. Ima pa namen, uporabiti to svojo stroko tudi v čisto dekorativne surhe, za slikane transparente k svetilkam ali za zavese. Možnosti v ti smeri je polno. Nalog pa, ki jih tozadevno nudi umetniku vsakdanje intimno življenje, premnogo. Mara se v tem svojem stremljenju srečuje z nameni Mihe Maleša. Mara Jeraj-Kraljeva je danes že priznana kot umetnica. Vendar ona sama dobro ve, da je šele na začetku poti, da je zapela šele prvo svojo pesem v samostojnem življenju ter da bo treba še bolj izostriti sredstva, še bolj globoko poseči v dušo in z novimi pa zopet novimi spoznanji in izkušnjami prijeti za gradivo, s katerim se izraža. Že dobro leto sanjala z možem o velikem svetu, kjer bi si pridobila novih izkušenj, novih sredstev in novih pogledov na material, njegovo porabo in obdelavo.

Življenje je neprestana borba in le kdor ne izgubi volje do neprestanega učenja in ponavljanja tega, kar se je enkrat učil, ima trajen uspeh.

Mara pa ne mara in ne sme ostati na začetku svojega umetniškega pota!

kega vpliva, ki ga je imel Tone na svojo mlado ženo v tistem času. Svoj ideal vidi Mara še vedno v keramiki, ki se ji pa zaenkrat ne more posvetiti, kakor bi želela. Važno je in za resnost njenega stremljenja značilno, da hoče za vsako ceno ostati umetnica tudi v tej stroki, ki se prav lahko sprevrže v komodno obrt. Izdeluje kolorirano plastiko, reliefno in okroglo, ter slike na keramičnih ploščah. Oblikuje samostojne figure, posebno živali, ki nudijo hvaležen motivni svet za keramično plastiko.

Pri začasnem pomanjkanju možnosti uresničevati svoj ideal v keramiki pa se je v zadnjih letih Mara specializirala v slikanju na svilo. Razvila je svojo tehniko do take popolnosti, da ji moramo priznati samostojno vrednost. Zdi se, da ta tehnika njenemu značaju posebno ustreza, ker omogoča tako važnost formalnega in tehničnega izraza kot težko katere druga. Za enkrat izde-

Portré sestre Vide.

Elizaveta Konsulova-Vazova.

M. Z. Scholleová.

V Francoskem inštitutu Ernesta Denisa v Pragi je razstavljal bolgarska slikarica Elizaveta Konsulova-Vazova, soproga bolgarskega poslanika v Pragi. Umetnica je razstavljal tretjič v Pragi; pred 20 leti je poslala svoje slike na razstavo „Bolgarske žene“, pred peti leti pa je razstavljal v Obecnim domě pri splošni retrospektivni bolgarski umetniški razstavi. E. Vazova je zaslovela kot slikarica cvetličnega tihožitja in obenem kot prava umetnica pleinair-ja. E. Vazova je v svoji domovini že davno priznana umetnica in danes lahko rečemo, da se je uvrstila v krog najnadarjenejših slikaric, ki so razstavljal v Pragi.

Umetnica se je narodila v umetniški rodbini, iz katere pohaja tudi pesnik Konstantin Veličkov, ki je ustanovil bolgarsko slikarsko akademijo v Sofiji. Prvi njen učitelj je bil Čeh prof. J. V. Mrkvička;

po absolviranju akademije v Sofiji je študirala v Monakovem. V Beogradu je razstavljal l. 1912. Umetnica je soustanoviteljica društva „Rodno Iskustvo“ (1919). Udeleževala se je vseh razstav tega društva.

Na samostojni razstavi ima Vazova vse slike, ki jih je ustvarila v treh letih svojega bivanja na Češkem. Ima veliko število portretov, figuralnih kompozicij in največ tihožitja. Njehe cvetlice so tako sočnate in sveže, da zaduhne s platna. Z veliko ljubeznijo in vnemo študira barvasto svetlobo in v „Portretu v rumenem“ je dosegla svoj cilj: rešila je težak problem izraza rumenega svita dnevne svetlobe, razlita v ozračju. Njena „deklica s knjigo“ ne izgine tako kmalu iz spomina; sploh je dosegla v portretih višek uspeha. Njeni portreti niso mrtve slike ampak živi ljudje in ta svoj veliki dar je umetnica podčrtala v portretu umetnic Morfove in Prokopove. Gen. prima-dona Nar. div. Kristica Morfova je oprla ob klavir, pri petju jo spremlja virtuoska Prokopova. Pevka se tako ljubko smehlja, kakor jo poznamo s koncertnega odra, ko poje otroške pesmice. In ko opazujem sliko, se mi zdi, da kmalu zazveni iz njenega grla: Moucha spadla do komina ...

Vazova je močna umetniška individualiteta: čopič in barvo ima v popolni oblasti, njena tehnika je brezhibna. Umetnica čuti potrebo izživljanja v slikanju: slika neumorno, najpreprostejši motiv ji zadostuje, da izrazi v eni sami sliki vse svoje velike umetniške vrline. S svojo zadnjo razstavo je dokazala, da raste od slike k sliki, in potrdila obenem obče mnenje, da ustvari še veliko lepega. Njena razstava je bila ena izmed najbolj obiskanih.

Zatohlo postaja doma, ven v svet nas vabi. Prezračiti si moramo dušo vsaj enkrat na leto; razširiti obzorje. Pogledati moramo tuje šege in navade, pogledati moramo k sosedu, kako se počuti v miru. Naš cilj je bil tokrat Bratislava, a pot do nje smo si izbrali preko Blatnega jezera in Budimpešte.

Hitro smo v Nagy Kanizsi, kjer imamo pet ur časa. Vse je že madžarsko pisano, tuje nam zveni njih govornica. Tržni dan je. Ko se prerivamo med slikovito papriko, grozrdjem, jatami gosi in druge perutnine, nam udari na uho iz nekega kota še zadnja blagglasna govornica hrvaške seljanke. Veliko židovsko pokopališče, široke ravne ceste, enonadstropne in pritlične hiše, a v ozadju neizmerna ravan s topoli, to je prvi vtis Ogrske. Ob solnčnem zahodu se vozimo mimo Blatnega jezera. Nemci mu pravijo Platten See, a Madjari Balaton. Očividno so krstili to jezero Slovani, ker ob južnovzhodni strani prehaja jezero polagoma v ravnino. Blata ni več, prekopom, cestam, civilizaciji se je umaknil. Le tu pa tam je še malo močvirja. Primerjali smo ga z našim morjem pri Cirkvenici; kakor tam nasprotni Krk, tako oddaljeno se tu vidi južno severno zapadni bregovi jezera. Čim dalje se vozimo ob jezeru, tem bolj kulturno, bolj živahno je ob njem. Vzorni vinogradi in hišice v njih, tako lične in miškatne, lepe vile z razkošnimi vrtni bogatih Budimpeštancev, male Week-end hišice s par metrov sveta bežijo mimo nas. Na posameznih bolj znanih letoviščih se ustavi brzovlak.

Druge jutro nas jezero pozdravlja ob najlepšem solncu. Po lepih parkih, ob vilah in hotelih, po pristanišču nas vodi pot. Študiramo madžarske napise, njih jezik. Slike obrtnikov nam pomagajo. Njih pek je naš pek, njih puška je naša puška. Kulturne izraze so si izposodili največ od Slovanov, deloma tudi od Nemcev. Uj Setany je novo šetališče. Kar ima izvor našega, smo si lahko zapomnili, ali pristno madžarskih besedi nam je prav malo ostalo. Zlasti šetlje je težko in smo si od vseh deset številk zapomnili samo harom (to je tri). Popoldne smo s parobrodom posetili polotok Tihany, lepo letovišče s krasnim pogledom na jezero. Ob jezeru leži znameniti Biološki inštitut. Tiho in mirno sanjajo ta brda, pomaknjena daleč v zeleno modro vodno gladino, valovi pa šepetajo o zadnjem kralju rodu Habsburgovcev, ki je čakal na tem kraju v samostanskem poslopju vrhu gore, zastražen od zmagovite antante, svojo zadnjo usodo. Od tod so kralja Karola prepeljali na otok Madeiro, kjer je zaključil 600 letno zgodovino svojega rodu.

Morje luči nam miglja nasproti, že se bližamo Budimpešti. Niso zaman ponosni Ogrji na svoje stolno mesto. Izbrali so mu najlepšo lego svoje dežele. Široka, mogočna se vije Donava skozi mesto, človeška kultura je prepela čez njo mogočne mostove in v neprestanem tempu valovi življenje s strme, s kraljevskim gradom kronane Bude v raztegnjeno Pešto. Vse narode bivše Velike Ogrske so vpregli, da so sezidali ta svoj ponos. Zato ni čuda, ako se sedaj nikakor ne morejo sprijazniti s Triahonskim mirom in kličejo v svet: „Nem, nem, sohal!“ (Ne, ne, nikoli!).

Legi Budimpešte spominja na Prago, le da so Hradčani mnogo, mnogo starejši in zgodovinsko znamenitejši. Kakor je znano, so Turki dolgo gospodarili na Ogrskem in uničili vse, zlasti slovanske kulturne spomenike. Stari del gradu Budimpešte je izza časa Marije Terezije, novejši del je sezidan v preteklem stoletju veliko raskošnejše kakor cesarski gradovi na Dunaju in v Schönbrunnu. Bajno krasna je plesna dvorana, vsa iz marmorja rumenkasto

belega sijaja, z lestenci iz srebra in češkega brušenega stekla. Arhitektonično in umetniško je tako popolno dovršena, da šteje med znamenitosti Evrope. Zadnji ples je bil tu l. 1912. ob prisotnosti starega Franca Jožefa.

Vso svojo prešernost in gospodstvaželnost so utelesili Ogrci v zgradbi parlamenta. Je to pomanjšana kopija londonskega parlamenta; vodnik nam je zatrjeval: manjši a lepši. S pročeljem leži ob Donavi. Po prekrasnem širokem stopnišču je vstopal kralj, sedaj kraljev namestnik Horty. Spodnja in zgornja zbornica imata enako krasni dvorani, prostora bi bilo v njih za poslance s pol Evrope. Ogrci so tudi računali, da bodo zagospodarili do Soluna. Na številnih sohaj stoji najznačilnejši kralji Ogrske, a samo trije so Habsburžani: Marija Terezija, njen oče in njen sin. Dragoceni gobelini, slike znamenitih ogrskih slikarjev, med njimi najznamenitejša Munkacsijeva „Prihod Ogrov na Ogrsko l. 896. ter poklonitev Slovakov Arpadu“, obsega celo veliko steno. V parlamentu je spominska plošča grofu Tiszi, katerega morili so še danes neznan, in dvema poslancema, ki sta bila žrtev boljševiške revolucije na Ogrskem. Pred parlamentom je na eni strani ogromen spomenik Kossuthu in njegovim poslancem. Postavljen je bil šele po padcu Habsburžanov in priča o vsotji Ogrov proti Habsburžanom l. 1848. Ogrci so bili ukročeni s pomočjo Rusov, Kossuth se je rešil z begom, a njegove ministre so pobesili. Na trgu Svobode so spomeniki odtrganim deželam: jugu, severu, vzhodu in zapadu. Imenujejo ta trg tudi trg Irredente. V stebru na sredini je vklesan Musolinijev latinski izrek, da mirovne pogodbe niso večne. Značilno za današnje Madjare je, da imajo šolske in druge zemljevide v predvojnih mejah in je današnja meja komaj vidno označena. V parlamentu pa prodajajo razglednice z zemljevidom Velike Ogrske. Te razglednice so opremljene s kolesčkom in če se ta zavrti, odbežijo odtrgani deli na vse štiri strani. Največji kos je vzela Rumunija. K Ogrski prištevajo seveda vso Hrvaško z Reko in Slavonijo ter Dalmacijo. Napisla te razglednice sta: „Tisočletna edinstvena Ogrska“ in „Okrnjena Ogrska po Triononskem miru.“

V bližini vhoda v zoološki vrt svoji velikanski spomenik tisočletnici prihoda Ogrov v Evropo pod vodstvom Arpada l. 896. Habsburžani imajo malo spominov; Elizabetni most, par ulic je po njih imenovanih. Tudi za mladega Otona niso ravno navdušeni. Po trafikah se vidijo poleg razglednic filmskih zvezd razglednice z njegovo sliko. Lep, mlad obraz, razkošna ogrska paradna uniforma, razni njegovi restavracijski poskusi, vse je nekam operetsko.

Krasno vino imajo Ogrci in ne drago. Vse drugo je za nas Jugoslovane zelo drago in celo kruh je dražji ko pri nas. Ljudstvo je dobro in mirno; vendar kdaj bodo kmetje gospodarji na svoji zemlji! O agrarni reformi ni govora in danes je Ogrska edina država v Evropi z nadvlado plemičev. Kakor daleč je seglo oko, pokazal nam je kmet, tako daleč in še dalje je segalo plemičevo posestvo. Bresposelnost je baje velika in promet po Donavi mnogo manjši kakor pred vojno. Neomajana je ostala njih narodna zavest in požrtvovalnost, vzgled nam Jugoslovanom, kaj in koliko lahko doprinese mal narod h kulturi. Znanstveni instituti Ogrske so znameniti. Tako pripovedujejo o grofu Sececheny-ju, da je vse dohodek dal znanstveni akademiji, sam pa zelo revno živel. S svojimi sredstvi je sezidal prvi most čez Donavo v Budimpešti.

Poslovili smo se od Budimpešte. Komaj dve uri z vlakom in že smo na čehoslovaški meji. Donava nas spremlja, ob Donavi ravšina, vzorno obdelana. Bratislava ima čudno preteklost. Rastislav jo je v davni preteklosti ustanovil. Marija Terezija jo je kolonizirala z Nemci, ti so ji dali ime Pressburg. Tako je bila nemško mesto s slovaško okolico, dokler ni prišla vsled pogodbe med Avstrijo in Ogrsko l. 1868. pod ogrsko državno polovico. Od tedaj naprej so se Ogrci trudili dati mestu ogrski značaj in so madjarizirali, kar se je dalo. Danes je Bratislava glavno mesto Slovaške, s slovaško univerzo. Ako tudi

je pomaknjena prav ob meje Ogrske in Avstrije, vendar se čuti v njej krepi utrip čehoslovaške države. Ob mogočni Donavi je raztegnjena, pristanišče polno ladij, ob širokem, lepo obzidanem in z drevjem zasajenem Kai-ju vstajajo mogočne palače bank, muzejev in državnih poslopij. Tu je promenada vsak dan enako pestra in živahna. Izmed množice so najbolj vidni židje, njih dolgi kaftani, pokrivala, brade, pajteles ob ušesih, kakor da so vstali iz svetega pisma. Imajo tudi svoj tempelj v Bratislavi. Govorijo nemški med seboj v tako čudnem žargonu, da moraš dolgo vleči na uho, da spoznaš slednjč nemščino. Množica ob Kai-ju valovi sem in tja, nemščina prevladuje, slišiš tudi dosti češkega oziroma slovaškega, to je zlasti govorica okoličanov, in nekaj madjarskega. Na nasprotnem bregu imajo nekaj Prater, vse je v zelenju, široka promenadna pota vodijo skozi log; zabavišča, vsakovrstne letne kavarne in restavracije so tu. Ob nedeljah in praznikih gre vsa Bratislava preko. Mala ladja prepeljava ljudi z enega brega na drugega, neprestano plove sem in tja. Na oni strani je komaj dve uri hoda na vsako stran do mej. Severni in zapadni del Bratislave leži na dosti strmih pobočjih hribov, ki padajo naravnost do Donave. Tu stanujejo delavci in obrtniki. Ob vijugastih, tesnih, s kaldermo tlakovanih ulicah se vzpenjajo hišice, prav do ogromne razvaline so pomaknjene, v neverjenih pozah se naslanjajo druga na drugo, brez okusa in brez sloga in nehotе se človek posmehne. Kaj, ko bi se najnižja sesedla, vse bi šle na kup kakor domine. Z razvaline je krasen pogled, tu se šele vidi, kako velika je Bratislava. Pod nami modra Donava, na zapadu se v daljavi svetijo razvaline Devinskega gradu, ob nji so sezidali Madjari ogromen obmejni spomenik; ne vem, ali še stoji. Proti jugu se razprostira zelena ravan, po njej je speljana električna železnica, Bratislava—Dunaj. Najbolj razprostrto je mesto proti vzhodu, v daljavi se dvigajo številni dimniki in na prostranem letališču so od daleč vidne ogromne lope za potniška letala. Na severu se pokrivajo rahlo stopajoča pobočja z vinogradi in hišicami.

Bratislava je trgovsko mesto. Trgovina za trgovino se vrsti, večinoma se vidi cenejši izdelki blaga. Ogromno blaga je, pred trgovinami je razloženo, po vratih obešeno, šarasto, vse križem. Na živilskem trgu istotako ogromno živil, kakor v Zagrebu in precej iste cene kakor pri nas. V sredini mesta, v patrioijskem delu s starim gradom, kjer so nastanjeni uradi, so lepše trgovine z boljšim blagom in češkim steklom.

Bratislava ima lepo operno gledališče, precej večje nego ljubljansko, in dramsko poslopje. V operi smo videli krasno podano slavnostno predstavo „Prodane neveste.“ Krušinovo ženo je pela Manija Peršlova in jaz sem ves čas ugibala, je li ona nam znana Slovenka ali ne. Domačini niso vedeli, odkod je, dolgo je že pri njih in niso mogli prehvaliti njenega glasu, njenih talentov. Tako krasno izvajanega seksteta, kjer je dominirala Peršlova, še nismo slišali. Zanimivo je, kako se vrste predstave, enkrat na teden je madjarska, dvakrat nemška, a ostale dni češka oziroma slovaška.

V tem mestu žive tri narodnosti složno druga poleg druge, imajo svoje šole in se nemoteno razvijajo, le germanizaciji in madžaraciji Slovakov je konec. Ubogi, teptani, preganjani Slovaki imajo sedaj iste pravice do življenja in materinega jezika kot njih nekdanji gospodarji in tlačitelji. Ulični napisi Bratislave so trojezični: slovaški, nemški in madjarski, istotako gostiln, trgovin in drugih lokalov. Današnja mladina se uči vseh treh jezikov. Geslo predsednika Masaryka je: „Pravda vitězi“ („Pravica zmaga je“) in kjer vlada pravica, tam vlada tudi miri. Svetovni filozof, učitelj in voditelj svojega naroda, uči narode strpnosti, ljubezni, spoštovanja do bližnjega. Kako srečni Slovaki, ki so dali svetu takega moža. Pravica zmaga je, naj bo tudi nam v zgled in tolažbo.

Kratek pregled nekaterih del jugoslovenske filozofke dr. Ksenije Atanasijevičeve. (Konec.)

Marjana Kokalj-Zeljeznova.

4. Žene v Evripidovih tragedijah.

Evripid (480—405 pred Kristom) je realist, če ne skoraj naturalist. Njegove osebe miso več vtelesenje visokih, moralnih in religijskih idej; marveč so pravi smrtni, grešni ljudje z zelo raznovrstnim duševnim stanjem. Eshilove tragedije so religiozne, Sofoklejeve idealne, Evripidove so človeške. Ne le, da ne pripisuje Evripid človeku božanske pobude in lastnosti, marveč je našel celo njegovo podobnost z živalmi. Njegovih oseb ne vodi in ne uničuje slepa nujnost ali volja bogov, ampak njihove strasti, katere analizira Evripid z natančnostjo rojenega psihologa.

Kot Grka iz skeptične dobe peloponeških vojn ga zanimajo vsi kulturni problemi, pa tudi problem žene. V 19 ohranjenih tragedijah srečamo niz živih, naravnih žen, med katerimi je nekoliko močno izdelanih: vse njegove žene tpe, sovražijo, ljubijo; potaplajo se v človeških čuvstvih, katera je tako preziral Eshil.

Ceprav je Evripid prvi postavil vprašanje o emancipaciji žen, vendar so ga dolgo smatrali kot ženskega sovražnika. V neki bajki se celo pripoveduje, da so ga raztrgale macedonske žene (kakor bakantke Orfeja) vsled razžaljenja ženskega rodu v njegovi poeziji. V resnici so pa raztrgali pesnika v Macedoniji psi, ko se je izprehajal po samotnem polju.

Evripid se je oženil dvakrat in obakrat nesrečno. Zato mislijo, da je nasprotnik žen. Toda on je prvi uvedel v poezijo moralne konflikte, ki nastanejo zaradi razlike v spolu.

Navidezni „sovražnik žen“ je ustvaril čiste podobe: Polikseno, Makarijo, Ifigenijo, Andromaho, Alkestido in Elektro. V patoloških strasteh pri Fedri in Medeji je Evripid živahno razčlenil mikavost, želje, paralizno volje in omamljivost čuvstev.

Galerija Evripidovih žena je bogatejša, kot sta Eshilova in Sofoklejeva skupaj, tudi so nam njegove žene bližje nego Eshilove in Sofoklejeve.

V Alkestidi je slikal tip zveste žene, ki hoče žrtvovati za svojega moža Admeta svoje življenje, četudi se težko loči od svojih otrok. Vendar jo Herkulej reši smrti. Njena vdanost in požrtvovalnost sta v velikem nasprotju z Admetovo sebičnostjo.

Tradicionalni karakter Andromache predstavlja ljubezen „soproge in mater“ tako pri Homeru, Virgiliju in Racinu; med tem ko opisuje Evripid le njeno materinsko ljubezen. Poleg nje črta hudobno in bahjeverno Hermiono, ki hoče iz ljubosumnosti pogubiti Andromaho. Tolika brezsrčnost je pretresla Andromaho, da je izrekla sledečo sodbo o ženah, katero citirajo tisti, ki mislijo, da je Evripid sovražnik žena: „Zakaj so se naučili ljudje, da zdravijo kačji pik, da bi pa ozdravili jezik tega bitja, ki je škodlivejši kot kača in ogenj — jezik hudobne žene — zakaj še ni nihče našel zdravil?“ — Pri drugi priložnosti pa je rekla te-le pomembne besede: „Naj bodo kakršnekoli moževe napake, žena mu mora postreči in ne sme iskati povoda za prepir...“

Kralj Pelaj ščiti Andromaho in njenega otroka. Hermiono grize vest in obtožuje hudobne žene, da so vzbudile v njej sovraštvo napram Andromahi, in sklepa: da ne sme dovoliti noben mož svoji ženi občevanja z drugimi ženami, ker takim obiskom sledi vedno nesreča.

Hermiona, ki je nedosledna v sovraštvu, zdaj demonska, zdaj malodušna, je neprijetna poleg Andromahe, matere polne požrtvovanja in blagosti. Tudi Hekaba je tragedija matere. Njena hčerka Poliksena je izžrebana kot žrtev bogovom, njenega najmlajšega sina je ubil Tračanec Polimester. Hekaba hrepeni po osveti in posreči se ji, da s pomočjo Trojank iztakne Polimestru oči, njegove otroke pa usmrti. Oslepljeni Polimester prerokuje Hekabi, da bo zaklata v psa z ognjenimi očmi. Ta metaformoza je izraz divje boli obupane matere.

V Trojankah slika Evripid že znane junake in žene: Hekabo, Andromaho, Polikseno in Kasandro. Zbor vzklikne: „Nesrečna Troja, koliko žrtev je zahtevala ena žena (lepa Helena) in njena gnusna ljubezen!

V tragediji Heraklide sta dve izdelani ženski osebi: Makarija, ki se ponudi prostovoljno kot žrtev bogovom, in Alkmena, ki čuva svoje vnuke in hrepeni po usmrtitvi premaganega Evristija.

V svoji popolni tragediji: Ifigenija na Avlisu je Evripid naslikal junško dekle Ifigenijo, ki gre prostovoljno v smrt za rešitev in slavo Grške, četudi je za trenutek nihala, bi li odšla „iz svetlobe v temo“. Aristotelu¹⁾ ni bil všeč ta trenutek njene neodločnosti, toda ravno to kaže, da je bila Ifigenija resnično človeško bitje.

Tragedija Ifigenija na Tavrisu je nadaljevanje njene usode. Kot vestalka prinaša bogovom človeške žrtve. Trpi mnogo, ker se ji smilijo žrtve. Ko pa sanja, da je poginil njen brat, postane neizprosna in trdosrčna napram žrtvam. Toda v dramatičnem prizoru spozna med žrtvami svojega brata Oresta ter se z njim srečno vrne domov. Ta dramatični prizor med bratom in sestro smatra za prvovrstnega.

Evripid je dosegel harmonično dostojanstvo Sofokleja, ko je ustvaril sveto dekle Ifigenijo, katero je potem ovekovečil tudi Goethe.

V Heleni hoče Evripid popraviti kreposti lepe Helene in je dal novo, malo mitologično, toda zelo zanimivo Heleno. Evripid je poznal legendo o Heleni, katere sledovi se nahajajo še pri Homeru, in sicer to, kar so odkrili memfijski duhovniki Herodotu. Po legendi je bila Helena odpeljana v Egipt in je preživela tam dobo trojanske vojne. Boginja Hera, jezna na Parisa, ker je odločil, da je Afrodita lepša od nje — je napravila iz etra fantom — Heleno — in jo dala Parisu.

V resnici pa Helena ni zapustila groba svojega zaščitnika Proteja. Njegov sin jo hoče vzeti za ženo. Ko je zvedela, da se je njena mati obesila zaradi njene sramote, ker je bila zaradi nje uničena Troja, kolne Helena svojo lepoto in si želi postati grda. Ko se je njen mož Menelaj prepričal o njeni nedolžnosti, se vrne z njo na Grško.

V sveži tragediji Ion, katero je predelal Leconte de Lisle kot „Apolonido“, slika Evripid Krevzo, kot tip razžaljene žene — matere.

V Hipolitu je očrtal Evripid brezupno zaljubljeno ženo Fedro, katero še dolgo pozneje obdelujejo tragiki, med njim tudi Racine. Fedra je zaljubljena v svojega pastorka Hipolita. V bolni strasti si želi smrti, da bi ne osramotila svojega moža in otrok. Hipolit jo zaničuje in to še bolj vnema njeno grešno ljubezen. Ona hoče umreti, toda pred smrtjo se hoče še maščevati Hipolitu zaradi njegove oholosti in neobčutljivosti. Obesi se. Zapusti pismo svojemu možu, kjer navaja lažnjivi vzrok svoje smrti in vrže vso krivdo na Hipolita. Tako je Hipolit žrtev divje strasti svoje matere in njene patološke želje, da ga kaznuje, ker je nehoti povzročil njeno trpljenje.

Medeia je najmočnejši Evripidov ženski karakter. Medeja je hči čarovnice Thije iz Kolhida. Ko zapazi, da se ji je izneveril Jazon, zasovraži svoje otroke.

¹⁾ Aristotel je Platonov učenec (384—322) in eden največjih filozofov vseh časov. Napisal je 400, po nekaterih pa celo 1000 znanstvenih knjig. Spada med redke filozofe, ki so imeli zelo široko znanje na vseh poljih vede.

Medeja ni več hči čarovnice iz Kolhide, niti hrabra junakinja iz argonavtskih potovanj, marveč obupana in zapuščena žena. Premišljuje o osveti, kako bi ugonobila svojo tekmovalko Glavko. Pošlje ji fino obleko, zlato krono (ki jo je dobila od svojega očeta Solnca), da Glavka umre v groznih bolečinah, ko si nadene darove. Pa to ji še ni dovolj. Usmrtila bo tudi svoje lastne otroke, da bi raztrgala Jazonovo srce. Podivjano sovraštvo je zadušilo v njej materinsko ljubezen. Trenutek premišljuje Medeja, če ne bi prizanesla otrokom, češ, da ji bodo v izgnanstvu tolažba in sreča. Toda pravi: „Vendar morajo umreti, ker pa morajo umreti, jim bom jaz zadala smrt, kakor sem jim jaz dala življenje.“²⁾

Nekateri antični kritiki so zamerili Evripidu Medeji slabo napram otrokom, predno jih usmrti. Mislili so, da je tako omajal doslednost v njenem karakterju, ki bi moral biti neobčutljiv za vse drugo, razven za ljubosumnost in sovraštvo. Tako Medejo sta ustvarila Seneca in Corneille. Toda Evripid je velik in dober psiholog ter ve, da bi bilo nenaravno, če bi se ne lomilo človeško bitje v taki situaciji. To sceno so oživel mnogi slikarji, stari in novi od Timokrata do Delacroixa in Feuerbacha.

Lastnoročno usmrti Medeja svoja otroka. Njunih telesc noče dati Jazonu in jih sama pokoplje.

Strupena in destruktivna Medeja je podobna Hekabi po nečloveško izmišljenem maščevanju, le da je še mnogo bolj trda narava.

Gotovo je, da se je Evripid zanimal kakor malokateri antični pisatelj za „žene“, da je dobro poznal duševnost žena in jih podal tako, da se mu lahko reče vse, le „sovražnik žená“ ne.

5. Ibsenovo pojmovanje žene.

Prejšnje čase, pa tudi danes se semintja dotakne vprašanje: ali je bil Ibsen feminist ali antifeminist. Glavni tolmač Ibsenov, Georg Brandes, trdi, da dramatik ni občutil simpatije do žene in da ni maral Stuarda Milla³⁾ ravno zaradi njegove knjige o ženskem vprašanju. Vendar smatra dr. Ksenija Atanasijevića za stališče kot umetno izzvano in s silo postavljeno. V njegovih dramah ni le nesporno, ampak z odkrito jasnostjo speljana zahteva, da se mora žena osvoboditi ekonomske, socialne in etične.

Če iščemo po Ibsenovih delih feministične misli, prihajamo do obširnih rezultatov. Njegovo pojmovanje žene je globoko zraslo z njegovimi odrskimi ženami.

Preseneti nas, kolikokrat daje ta norveški dramatik ženam sublimirane in ne-navadne smotre. Lahko rečemo, če jih opazujemo v celoti, da niso njegovi ženski tipi samo izrazitejši, ampak vsebinsko še životvornejši kakor pa tipi moških. Tako bogato pestrost ženskih tipov nahajamo le še pri Evripidu.

Ibsenovo stališče napram ženi poteka naravnost iz njegovega kulta osebnosti. Vestno je cenil moralne vrednote ter se predvsem boril za neomejeno svobodo osebnosti. Svojo etiko je zasnoval na nazoru, da je individij (osebnost) kot tak nedotakljiv. Temu principu je dodana najširja splošnost in nujnost; torej je naravno, da bo ta princip obdržal svojo celotno važnost, če bo vporabljen tudi pri ženi. Odtod je njegovo prosvetljeno spoznanje, da je žena zmožna postati sredotočje vseh slučajev, kar bo dovedlo do moralne razdelitve človeških razmerij. Žena sicer često bolj s sugestijo kakor pa z razlogi dvigne na površje najboljše moške moči, ker prihaja mnogo hitreje do moralne osvoboditve kakor pa mož.

V zanimivi analizi posameznih dram nato dr. Ks. Atanasijevića podčrtava duševno stanje njegovih junakinj, n. pr. Hede Gabler, Hedvige (Divja raca);

²⁾ Primerjaj besede matere iz drame: „Večni plamen“ od Mungham-a.

³⁾ Stuart Mill (1773–1873) je filozof in najznačilnejši zastopnik modernega pozitivizma na Angleskem.

Selme, Elide Vangel (Gospa z morja), Norme, Solvejg,*) Hilde, Rebeke etc. Njegove žene se skoraj vedno zavedajo svojega poslanstva na zemlji in postavijo nasproti neodločnosti svojo jekleno voljo. Iz vsega lahko sklepamo, da je Ibsen pripisal ženi visoko dostojanstvo. Poleg tega pa je smatral kot prirodno in nepobitno, da postane žena neodvisna in si pridobi popolno svobodo, na kar ima sveto pravico. Zato ga je tako zelo privlačila njegova rojakinja Kamila Kolerova. Toda tudi brez tega vpliva bi bil dal Ibsen svoja dela s feminističnimi problemi, kajti vsak etik, ki se bori za integralno osvobodjenje osebnosti, se mora posebno ozirati na stanje in pravice žene. Ob zaključku analize je jasno, da je bilo norveškemu moralistu posebno pri srcu težko stanje žene. Veroval je, da bo prišla osebnost samo na podlagi notranje revolucije do svojega vsestranskega uresničenja. Še več, Ibsen je vedno dosledno izvajal svoje prepričanje, kako se more uresničiti višja etičnost v družbi samo takrat, kadar se bodo zrušili škodljivi in nemoralni predsodki, ki ovirajo razvitje vseh zmožnosti, ki leže v ženi. Iz Ibsenovih del posnamemo, da ima vse drugo manjšo vrednost kot pa stremeljem, da je treba izključiti iz vseh človeških odnosov vse, kar je zavisno in podrejeno, ker je zasnovano na površnih koncepcijah, sankcionirano pa z družabnim zlom.

*) Glej članek „Solvejg“, Žen. svet. 1. 1927, št. 2.

Nadvladje moškega in ženskega spola v zgodovini narodov. (Nadaljevanje.) Milica Stupanova.

Kot pri Egipčanih nam pazno proučevanje zgodovine tudi pri drugih narodih jasno kaže, kako je v različnih dobah nihalo razmerje premoči in oblasti med ženskim in moškim spolom. Prav tako kot pri Egipčanih so tudi pri Spartancih zgodovinarji dokazali, da so imele ženske vso oblast in vso moč v rokah, tako da so bile Spartanki vse ostale Grkinje nevoščljive. O absolutni premoči Spartank je posebno Plutarh mnogo pisal. Iz njegovih poročil je razvidno, da je imela Spartanka vse premoženje v rokah, da si je lastila prav kot Egipčanka v seksualnem pogledu vso svobodo pred zakonom in tudi pozneje v zakonu, sploh da si je ženska prilastila vse pravice in da je bil moški precej brezpraven.

Iz maloštevilnih zgodovinskih poročil se še da ženska nadoblast nedvomno dokazati tudi pri starih Indijcih, pri starih Kitajcih, Lidijcih, Marianih, Sin-galezih, Mencih, v Kreti in še pri neštevilnih drugih manjših narodih. Prav tako se je pri proučevanju kulture raznih narodov, katere so odkrili v novejših dobah, pokazalo, da ni bila vedno in povsod premoč pri istem spolu, da je imela pri nekaterih narodih ženska vso oblast, pri drugih spet moški, ponekod da je pa vladala ravnopravnost. Najzanimivejša v tem pogledu je brezdvomno Kamčatka, kjer je še okoli l. 1800 bila ženska nadvlada v svoji najčistejši obliki, a se je do danes tudi že izpremenila v državo z moško nadvlado.

Pri naših sosedih Germanih pa so zgodovinarji (Lamprecht in še drugi) na podlagi raznih poročil in najdb iz najstarejše germanske zgodovine tudi že dokazali, da je imela pri Germanih v najstarejši dobi, ki se še lahko zasleduje, ženska vso oblast. Doba, katero opisuje rimski zgodovinar Tacit, pa že stoji v znamenju ravnopravnosti med moškim in žensko, a ima še vse polno znakov prejšnje ženske nadvlade. Še za Tacitove dobe so kraljice v današnji Nemčiji in Britaniji same vodile čete v boj. Ravnopravnost se je v teku stoletij izpreverila v nadvlado moških, ki je pa kazala še mnogo znakov ravnopravnosti v pravnem kakor tudi v družabnem pogledu. Pri Angležih n. pr. tudi za časa najhujšega moškega absolutizma žena ni bila izvzeta iz prestolo-

nasledstva in angleška zgodovina priča o slavnem vladanju Elizabete in Viktorije. Tudi v Nemčiji so imele vse saške in frankovske cesarice skoraj do pričetka novega veka pravico sovladanja s soprogom in te pravice so se tudi več ali manj posluževale. Salijska postava je šele izključila ženske potomce od prestolonasledstva. Ves „Minnedienst“, ki se je posebno pri nemških viteških pevcih tako bobotno razpasel, vso njihovo poveličevanje ženskega spola ni drugega kot ostanek iz dobe ženske nadvlade in poznejše ravnopravnosti obeh spolov. Tudi v pravnem oziru je bilo stališče nemške žene še v srednjem veku razmeroma precej ugodno, kar se lahko predvsem zasleduje v vseh zapuščinskih zadevah in prepirih. Tudi običaj, da si je germanska žena v srednjem veku v slučaju poroke pridržala svoje deklinško ime in moževo ime samo pripisala svojemu prejšnjemu, je samo ostanek iz dobe ravnopravnosti obeh spolov. Pri Nizozemcih je bila žena vedno skoraj popolnoma ravnopravna. Pri ostalih germanskih narodih pa je vedno rastoča moška oblast kmalu odstranila vse ostanke iz prejšnjih časov in nastopila je doba popolnega moškega absolutizma, ki je trajal nekako do pričetka 19. st. in v katerem je bilo ženski odmerjeno popolnoma drugačno stališče kot moškemu. Bila je strogo navezana samo na dom, pot do višje izobrazbe ji je bila skoraj popolnoma zaprta, v zakonu je bila brez pravic i. t. d. Okoli l. 1900 pa je začela tudi germanska žena energičen boj za dosego istih pravic in ta njen boj je bil po svetovni vojni odločen končnoveljavno v njeno korist. Danes je ženska v Nemčiji in Angliji formalno moškemu ravnopravna. Tako najdemo pri Germanih v razmeroma kratki dobi dveh tisočletij kulturnega razvoja vse oblike tega večnega boja med obema spoloma za premoč: nadvlado ženske, ravnopravnost, nadvlado moškega, pa zopet ravnopravnost. Sodeč po rednem menjavanju oblik tega boja je za bodočo generacijo določena spet nadvlada ženske in vsa znamenja kažejo, da jadra bodoča generacije s polno paro v dobo ženske nadvlade, dasi se zdi ta trditev danes še mnogim zelo fantastična. Še nemški filozof Nietzsche, ki je najčistejši predstavnik absolutizma in zastopnik „Übermensch“-filozofije, je odrekal ženi možnost, da bi se še kdaj lahko povzpela do nadvlade nad moškim, in pravi: „Da bi bila žena že sama po sebi slabejši spol, ni mogoče niti zgodovinsko niti etnološko trditi. Skoraj povsod se najdejo kulturne oblike — ali so se vsaj našle — kjer je bila oblast ženski dana. Dogodek, ali pa, če se hoče, odločitev v usodi narodov je dejstvo, da je ženska končnoveljavno podlegla.“

Par let je zadostovalo, da se je resničnost tega Nietzschejevega izreka precej omajala. Še bolj kot pri Nemcih je razvidno pri Amerikancih, kako zelo se je tehnična premoč med obema spoloma že premaknila ženski v korist. Ameriške žene so dosegle ravnopravnost že davno pred evropsko ženo, a nadaljujejo svoj boj za moč in oblast z nezmanjšano vnemo. Danes ima ameriška žena v javnem življenju že mnogo večje pravice kot moški in se brezobzirno poteguje še za večjo oblast, tako da je Američan popolnoma pod ženskim vplivom. V zasebnem in javnem življenju, doma in na cesti, povsod se takoj spozna, da ženska vlada in da je moški skoraj njen suženj. Ameriški mož mora pridno služiti denar in ko pride z dela domov, mora opravljati tudi hišna dela, kolikor mu to dopušča njegovo delo izven hiše, mora kuhati in pomivati posodo ter negovati otroke. Ameriške žene pa ne igrajo tako važne vloge samo med štirimi stenami svojega doma, ampak tudi povsod v javnem življenju. Pred sodiščem navadno ženska zmaga, tudi če je pravica na moški strani, kajti občinstvo in z njim sodnik so vedno na strani žene. V Ameriki seže ženin vpliv že tako daleč, da postavi otrok vedno materino ime pred očetovo in ne, kot je pri nas običajno, obratno. Ako primerjamo današnjo Ameriko z državami starega veka z absolutno žensko nadvlado, vidimo, da je na najboljši poti, da postane absolutno ženska država. Kajti če

bodo stroji z vedno rastočo hitrostjo nadomeščali delo človeških rok in bo brezposelnost narasla tako, da za oba spola ne bo več prostora v pridobitnem življenju, bo ameriška žena najbrže brezobzirno odkazala možu hišo in dom in bo sama ostala v zunanjem življenju.

Pri Slovanih pa žena v splošnem še ni dosegla niti ravnopravnosti, razen v Rusiji. Rusija pa nam je jasen zgled, da potrebuje vsaka kulturna oblika določen čas, da lahko polagoma dozoreva, ker zapade drugače v ekstrem. Boljševiki so rusko ženo osvobodili na mah vseh spon, v katere je bilo ukle njeno njeno notranje življenje kot v drugih državah tudi v bivši carski Rusiji. Ruska žena je bila sicer v splošnem neprimerno inteligentnejša kot žene drugih narodov, a na tako svobodo le ni bila pripravljena. Prehod iz brezpogojne podrejenosti moškemu absolutizmu v popolno ravnopravnost je bil za njo prenagel skok in ni mu bila kos. Zato je ruska žena po dolgih blodnjah šele zadnja leta polagoma našla pravo pot in pravi razmah svojim duševnim silam.

Tisočletja je star nazor in predsodek moških, da je sedanja delitev dela med obema spoloma, ki je tipična za moško nadoblast, prirodna in da je utemeljena z naravnimi zakoni, ako je torišče moževega delovanja zunaj, ženino delovno polje pa da se gublje v ozkem okvirju hišnih opravil. Nekateri učenjaki so podpirali ta predsodek s popolnoma napačnim naziranjem, da je bilo razdeljeno v najprimitivnejši dobi človeštva delo tako, da je moral mož skrbeti za živalsko, žena pa za rastlinsko hrano, in da se je potem iz tega razvila sedaj običajna delitev dela med obema spoloma. V resnici pa je tudi delitev dela med obema spoloma odvisna samo od razmerja moči. Vladajoči spol si dodeli vedno zunanja dela in prepusti podložnemu spolu hišna opravila. Kadar ima moški vso oblast v rokah, ne prepusti nikoli svojih zunanjih del ženski, predvsem pa zato, ker smatra notranje žensko delo za poniževalno in manjvredno. Še danes večina moških energično odklanja kuhanje, šivanje in ostala taka ženska dela za svojo rodbino. Pri narodih pa, kjer je vladala ženska, vidimo ravno nasprotni pojav, da namreč ženske opravljajo vsa zunanja dela in da prepustijo moškim hišo in dom. Pri vseh takih narodih so pa opazovali, da je ženska odklanjala vsa domača dela, celo nego otrok, katere je ponekod takoj po rojstvu prepustila moškemu, ker je smatrala taka moška dela kot manjvredna in poniževalna za žensko čast. Takšna našemu sedanjemu naziranju docela nasprotna delitev dela se je n. pr. lahko videla v Kamčatki še okoli l. 1850. Raziskovalci, ki so obiskali Kamčatko, niso mogli žen v Kamčatki pripraviti do tega, da bi jim kaj oprale, skuhale ali zašile. Ta dela so se jim zdela poniževalna, ker so pač bila po njihovem pojmovanju moška dela. Iz starega veka so se nam ohranila tozadevno posebno zanimiva poročila o Libijcih, ki so bili sosedi Egipčanov in so imeli istotako žensko nadoblast. Tudi tukaj so morali moški opravljati vsa tista dela, katera smatramo danes kot ženska. Morali so razen vsakdanjih hišnih del skrbeti tudi za otroke od njih rojstva naprej, kar razna poročila obširneje omenjajo. Pri Libijcih je žena svojo oblast tako pretirala, da ni svojih otrok sama dojila, ampak jih je moral mož hraniti z živalskim mlekom in ostalo primerno hrano. Ravno tako se pa da še pri mnogih drugih narodih dokazati, da je moral mož od vsega početka skrbeti za nego in vzgojo otrok.

(Konec prih.)

Zamišljen hodi on po blatu,
smeji se blago v čmerni dan,
prepričan je, da gre po zlatu
v začaran kraj in nepoznan ...
Stoji in gleda v vejah škorca,
ki poje v vlažni dan sladko.
„O, glejte, glejte, tam - le norca!“
otroci se za njim dero.
Prestrašen zdaj zbeži v goščavo
in sede tja na bližnjo klop,
zagleda v mokro se daljavo,
pogled mu truden je in top.
V skrbah sloni pri oknu starka,
prebira jagode, drhti,
lako ga čaka, sina Marka,
nešteto let, ko se mrači.
„Moj Bog“, zdihuje boguvdano,
„ostal je večer in otrok;
on sanja, ljubi to poljano,
ki se pripenja na iztok ...
Zares, za te ljudi zverinske
predobro on ima srce ...“
solze srebrne materinske
na molek nemo ji polze — — —

Mednarodna ženska konferenca za mir in razorožitev v Beogradu od 17.—19. maja 1931.

Marija Bukovčeva.

15. V. Prva javna seja Alijanse Ženskih Pokretov v prostorih Ženskega kluba na Terazijah.

Ob pogledu na sobo je presenetila inteligenca in samozavestnost obrazov. Disciplinirano pomenkovanje tu, živahno debatiranje tam, zadnje priprave za sejo pri glavni mizi. Zvonec je presekal nemir in gospa Corbett - Ashby, predsednica Mednarodne alijanse za žensko volilno pravico, je otvorila sejo. Čudovit je bil pogled na predsedniško mizo. Tu je človek z vso močjo začutil, da more biti eden glavnih ženskih čarov inteligenca, združena s preprostostjo in odločnostjo, ki izvirata iz nje.

Rut Morganova, predsednica komiteja za mir in društvo narodov, je v pozdravnem govoru načela vprašanje: kako naj v mladini vzbudimo zanimanje za feministični pokret in jo pritegnemo k sodelovanju. Vprašanje so obravnavale tudi nadaljne govornice in njih skupno mnenje je bilo tako: Dokler mladina sama ne stopi v življenje, ne more občutiti potrebe po ženski organizaciji. Šele ko je v službi in ko vidi, da njeni moški kolegi napredujejo, a ona zaostaja, šele tedaj spozna vrednost ženske

organizacije. Edina stvar, ki jo moremo v tem pogledu storiti, je, da mladino pritegnemo k pasivnemu sodelovanju in jo z debatami, ne s predavanji pripravljamo za bodočo nalogo. Po vrsti so govorile nato Adela Schreiberjeva, prava parlamentarka velikih govorniških zmožnosti in moške duhovitosti; Plaminkova, ki je odklonila mednarodni diplomatski jezik in nas nagovorila v češčini; Emilija Gourd, šaljiva in duhovita, je orisala težko pot žene v Društvo narodov. Posebno priznanje je izrekla jugoslovnski vladi, ki pošilja letos v Zenevo kot ekspertko Mileno Atanackovičev. Govorile so zastopnice vseh inozemskih sekcij in domačih Ženskih Pokretov, med katerimi ne smemo pozabiti Alojzije Štebičeve, ki je nam Slovenkam storila neizmerno uslugo s tem, da je sama Slovenka, kajti v Beogradu sta nam njena inteligenca in nje veliko pozitivno delo utrdila pot: vse nas merijo po njej.

16. V. sta se sestala Alijanska Ženskih Pokretov in Jugoslovnski Ženski Savez v „Domu učenica srednjih škola“. Dospale so tudi bolgarske delegatkinje, ki so bile prisrčno pozdravljene — deset let je preteko v popolnem odtujenju med ženami balkanskih držav, deset izgubljenih let. Na kongresu pa so izrekle voljo in željo po zblizanju in sporazumu. Svoj pozdravni govor so končale z besedami: „Bodočnost narodov na Balkanu leži v slogi, sporazumu in ljubezni.“

17. V. Svečana otvoritev ženske konference za mir in razorožitev. Odlična udeležba (zastopnica kraljice, zastopniki ministrov, poslalniki tujih vlad, zastopniki uradov, organizacij) je pokazala, kako mora danes svet ceniti delo žen za mir. V otvoritvenih govorih so govornice pojasnjevale namen in smotre Mednarodne ženske alijanse za volilno pravico (ravnopravnost moža in žene, svoboda in odgovornost vsakega posameznika, ohranitev vseh pridobitev posameznih narodov) in o namenu konference. (Mednarodno sodelovanje, ki ne zadeva nacionalnih ambicij, ima tri glavne smeri: razorožitev, rešitev ekonomskega vprašanja, ujedinjenje žena.) Zadnja govornica je izrekla isto misel, kakor jo je izrekel Thomas Mann za svojega zadnjega bivanja v Parizu: misel o odgovornosti intelektualcev za narodne mase: „Me žene se dobro zavedamo, da moremo biti intelektualci ponosni na svoje znanje samo takrat, kadar je znanje združeno z vestjo in moralno. Intelektualci imajo ogromno odgovornost za narodne mase, ki jih vodijo, ker je njih dolžnost, da jih vodijo do medsebojnega spoznavanja in strpljivosti, budeč v njih odgovornost za vsak korak.“ Na nas ženah leži tudi najtežja naloga — izpremeniti mišljenje ljudstva — pokazati, da vojna ni nič drugega kot ubijanje. Me žene moramo prenehati vzgajati otroke v vojnem in vojaškem duhu. Treba pa je, da jim zgodaj pokažemo heroje misli in morale! Šele kadar bomo vse prežele s to mislijo, nam bo uspelo stvoriti drugačno javno mišljenje. O vzrokih dvojne ekonomske krize, agrarne in industrijske, katero preživlja danes Evropa, je razpravljala cela vrsta govornikov. Različni

predlogi so bili stavljeni za njeno rešitev. Rumunski: Ustanovita naj se mednarodna agrarna in mednarodna industrijska banka. Francoski: trgovina naj se organizira, izvrši naj se popolna racionalizacija produkcije in konsuma, skušajo naj se pridobiti nove plasti klientov, anulirajo naj se reparacije. Francoski govornik je pokazal tudi na vezanost ekonomske krize in velikega števila evropskega prebivalstva, ki nima več odtoka. V takem položaju je socialna politika posebno potrebna. Na mesto vojne proračuna naj stopi socialni proračun. Obeh pa Evropa ne prenese. Toda vsako razpravljanje dovede do glavnega vprašanja: vprašanja mira, združitve Evrope.

18. V. Ves dan je namenjen vprašanju razorožitve.

Že pred svetovno vojno so na mednarodnih kongresih govorili o razorožitvi. Delo za praktično rešitev vprašanja pa se je pričelo po vojni, ki je jasno pokazala, da niti najpopolnejše orožje ni več jamstvo za varnost. V vojno zapletene države so že na mirovnih konferencah izrekle željo po trajnem miru; v ta namen je bilo tudi ustanovljeno Društvo Narodov. Po 8. členu pakta njega člani „priznavajo, da vzdrževanje miru zahteva zmanjšanje orožja na najmanjšo mero, potrebno za vzdrževanje narodne varnosti in za izvrševanje mednarodnih obvez, ki jih nalaga skupna akcija.“ Po enajstih letih dela stopamo iz pripravljalne faze v fazo realizacije: konferenca v februarju 1931. bo pokazala rezultate pripravljalnih komisij. Od dveh načinov postopanja, najprej razorožitev in potem varnost (ameriška in angleška teza), najprej varnost in potem razorožitev (francoska teza), je bil sprejet drugi način, ki skoro ustreza vsem državam, ogroženim iz geografskih ali političnih ozirrov. Razglabljanje razorožitvenega vprašanja je znova pokazalo, kake važnosti je mednarodna, kontinentalna ali univerzalna unija, ki bi edina mogla jamčiti za varnost vsake posamezne države.

19. V. Obravnavanje vprašanja: kako bi se čim močneje vplivalo na javno mnenje, da sprejme pacifistične ideje?

Največji vpliv na javno mnenje imajo žene, odtod veliki pomen feminizma. Ideologija feministk je visoko idealistična, zanje je neizmerne važnosti stavek o spoštovanju tujih osebnosti, pojmovanje politike je zgrajeno na spoštovanju do svobode vsakega naroda. Z višine tega gledišča se jim kaže vsa nesmiselnost in odvratnost vojn dosedanje zgodovine. Njih program se v svoji glavni točki, v pacifizmu, sklada s težnjami, za katerimi so stremeli največji ljudje. Ta program dnevno izvršujejo milijoni mater, ki uče svoje otroke, da ljudje ne živijo zato na svetu, da ubijajo drug drugega, milijoni učiteljic, ki med mladimi generacijami širijo pacifistično pojmovanje, jih uče, da polnost njih življenja ne bo okrnjena, ako bo tudi drugim ljudem dana možnost polnega razvoja... S kakšnimi čustvi sem zapuščala Beograd? Z neizmernim občudovanjem do žena, ki tako močno čutijo svojo socialno skupnost in morajo dostikrat žrtvovati lastno izpopolnjevanje v delu za druge. Da bi se vsaj naša mladina otrsela svojih individualističnih nazorov, ki navadno niti ne izvirajo iz prepričanja, in sledila ženam, ki so si postavile svoj smoter tako visoko!

Odmevi beograjskega kongresa v Ljubljani.

P. Hočevarjeva.

Mednarodni ženski kongres v Beogradu je bil za prestolnico velik, izreden dogodek, me pa smo doma malo vedele o njem. Naši dnevniki so šele naknadno nekaj zabeležili. Zato bi nam to mednarodno zborovanje ne bilo zapustilo tistega vtisa, ki vzbudi človeku močno pozornost in zapusti v spominu neizbrisen odmev velike ideje. Ne bilo bi tega, če bi ne bili prišli k nam na svojem propagandnem potovanju Františka Plamínková, češka poslanka in senatorica, važna politična osebnost v češki javnosti in v mednarodnem ženskem svetu, pa Švicarka Emilie Gourđ.

Na povabilo našega Ženskega saveza je prišla Plamínková tudi v Ljubljano in je na javnem zborovanju govorila o prizadevanju žená za odpravo vojne in za večni mir ter o političnem delu čeških žen.

Govornici se je zdel Beograd najprimernejše mesto za mirovno konferenco. Krvava je zgodovina njegove obrambe in borbe za svobodo — kamen skoro ni ostal na kamenu — pa naj bi se ob takih pričah ne vzbudila človeku želja: nikdar več bi ne smelo priti do vojne! Kdo je bil v svetovni vojni bolj upravičen braniti svojo svobodo, in kdo je kazal ljubezen do svoje zemlje z večjo hrabrostjo in požrtvovalnostjo kot Srbi, pa je vendar ta vojna pokazala, da v sedanjem načinu vojevanja malemu narodu ne pomaga ne hrabrost ne požrtvovalnost. Umevno je, da se morajo zato baš mali narodi bati vojne. Ne morejo sicer sami ustvariti splošnega miru, ali prizadevati si morajo, da bodo veliki narodi razumeli dalekosežni pomen miru. Kdor ljubi svojo zemljo, ji danes ne sme želiti vojne.

Poleg malih narodov so tudi žene vnete pobornice večnega miru med narodi. Že iz prirodnih ženske naloge, da žena rodi in hrani novi zarod, izhaja tudi njeno prizadevanje, da se ohrani in obrani življenje dece in doma.

Res je, da možje mnogo govoré o miru in o razorožitvi. Toda če jih sodimo po njihovem dosedanjem delu, si ne moremo obetati bogve koliko uspeha. Drugo leto bodo imeli v Ženevi zopet veliko konferenco, baje bo prišlo tja 5000 „mirovnih“ zastopnikov iz vsega sveta in bodo zborovali pol leta! Ali nam ženam se zdi to drago zasedanje pogrešeno že v sami zasnovi: ne bodo govorili o brezpogojnem koncu krvavih vojn, nego se bodo pogajali le o tem, koliko vojnih ladij, topov, tankov, vojnih letal sme imeti v bodoče vsaka država. Po naši razsodnosti pomenijo taki dogovori, da se bo svet še nadalje oboroževal in se pripravljaj na nova klanja, ki bodo pa v svoji grozoti presegala vse dosedanje vojne. Kemična in letalska tehnika je v zadnjem desetletju tako napredovala, da bo zračno brodogvje v par urah z ognjem, plini in bacili lahko do temelja ugonobilo prav vse, kar stoji, živi in raste. Obramba, hrabrost, osebna požrtvovalnost vojakov ne bo mogla varovati dežele in naroda pred vseuničujočo tehniko!

V grozotah zadnje vojne in v uspehu vojno-tehničnih znanosti imamo pač dokaz, da znajo moški odlično delati vojno, ne pa miru. Zato je sedaj prišel čas, da se zavzamejo za odpravo vojne žene ter se odločno in s stvarnim delom postavijo za mir. Govornica sama je podala na beograjskemu kongresu ta-le predlog:

Žene vsega sveta naj zahtevajo, da se vsak narod izjavi svoji vladi s plebiscitom in po svoji vladi vsemu svetu: „Mi ne bomo nikdar nikogar napadli in ne bomo nikdar začeli vojne.“

Če se ženam posreči doseči take izjave vsaj po onih državah, kjer imajo žene volilno pravico in s tem vpliv na vlado, je začetek večnega miru zagotovljen. Kot prve bodo nastopile Čehinje in bodo v parlamentu predlagale, da izda češki narod svetu tako slavnostno mirovno izjavo. Plaminková sama prizna je ta njen predlog šele ideja, toda po njenem mnenju imajo žene večjo vero v ideje kot moški. Svetovnega položaja, kakor je danes, niso ustvarile žene, zato niso navezane na tradicijo in gledajo svet bolj neposredno, razsojajo svobodneje in z vidika današnjih potreb. Moški pa gledajo s stališča zgodovine, vse jim je ustaljeno, utemeljeno, pa se zato tudi ne morejo odločno in s prepričanjem oprijeti nove ideje o svetovnem miru.

Drugi del svojega govora je Plaminková posvetila ženski volilni pravici in enakopravnosti v svetu, posebno pa na Češkem. Češka ustava ne pozna razlike po spolu, ondaj imajo žene dostop v vsa mesta in službe. Poleg zastopnic v občinskih odborih imajo tudi 10 poslank v drž. zbornici in 4 zastopnice v senatu. Odkar imajo žene vpliv v politiki, se je njihovo delo izkazalo tako dobro, da ni danes več na Češkem moškega, ki bi zaničljivo govoril o ženskem političnem udejstvovanju. Nasprotno: niso redki primeri, ko se moški sami zatekajo v urade ženskih javnih zastopnic z večjim zaupanjem kot k moškim. Dosedanji nastopi v politiki so pokazali, da so žene manj pristranske, da bolj drže dano besedo, da izpolnjujejo obljube hitreje in točneje kot moški. Moškim so pravila, predlogi, programi, seje važnejše nego nujnost potrebe in izvrševanje predlogov.

Masaryk — feminist — je dejal v svoji poslanici ženam: Žena se mora udeleževati javnega dela, inšeti mora smisel za javno delo, samostojnost v mišljenju ter pogum za lastno prepričanje in notranjo svobodo. Vsega tega pa ne more doseči, dokler ne stopi v politično življenje.

* * *

Emilijo Gourde, tajnico Mednarodne ženske lige in zastopnico ženskih organizacij v Zenevi, je „Ženski Pokret“ na povratku v domovino povabil na ožji sestanek v Ljubljano. Pogovor z odlično feministično strokovnjakinjo je bil silno zanimiv. Pripovedovala je zlasti o delu žen v odsekih pri društvu narodov. Zadnje čase so se posebno uspešno udeleževale pri reševanju mednarodnega vprašanja o produkciji in trgovini z opijem (ki je posebne važnosti za našo državo), o usodi izseljeniške dece in o določbi poročne starosti. (Po zadnjih vesteh je državni svet kantona v Zenevi imenoval v novo šolsko komisijo tudi E. Gourdovo.)

* * *

Zanimivo je bilo stališče, ki ga zavzemata obe feministki glede društva Open Door Council.

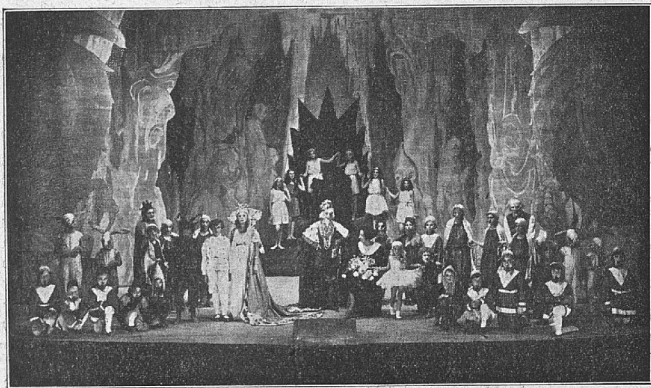
Mednarodni urad dela, ki ima sedež v Ženevi, izdeluje določbe za zaščito poklicne žene. Te določbe (konvencije) sprejmejo potem vse države in jih udeležijo v svojih zakonih. Od časa do časa pa se te konvencije pregledajo in po potrebi tudi spremene.

Zaščitni ukrepi, ki so doslej veljavni v državah, so bili sklenjeni v smislu prizadevanja mednarodnih ženskih organizacij in tudi soc. delavskih organizacij: prepoved nočnega dela, porodni dopust, odmori ob dojenju, izključitev od nekaterih panog dela i. sl. Zadnje čase pa so Angležkinje ustanovile novo organizacijo. Open Door Concil, ki se bori za odpravo posebne ženske zaščite in proglasa: če hočemo ženi ohraniti mesto v vseh poklicih, mora žena sprejeti vse delovne predpise kakor moški in ne sme zato, ker je ženska in mati, zahtevati prav nikakih olajšav. Za enako plačo tudi enake dolžnosti! Plaminková se je zlasti po izkušnjah na Češkem izjavila za program društva Open Door Concil. Po njenem mnenju more samo to rešiti ženo preteče brezposelnosti. Statistika tudi dokazuje, da je nočno delo škodljivo za moške kakor za ženske, istotako tudi nekatera tovarniška dela, kjer se razvijajo strupeni plini; so obrati, ki nikakor ne morejo ustaviti dela ponoči.

Gourdova pa vztraja še vedno pri dosedanjih posebnih odredbah, ki so v varstvo žene kot matere. Zahteva po popolni enakosti se ji zdi bolj buržujskega značaja, ker je izšla iz vrst intelektualk, dočim vztrajajo delavske žene same pri prejšnjih določbah. Pač pa se ji zdi umevno, da se severne žene približujejo nazorom organizacije Open Door Concil, ker zahtevajo takojšnje posebne klimatične razmere (dolge noči!) drugačno ureditev dela kot v našem zmernem pasu.

* * *

Na obeh večernih sestankih sta Plaminková in Gourdova drage volje pojasnjevali našim feministkam vprašanja glede nekaterih točk mednarodnega ženskega dela. V zahvalo za ure, ki so jih naše žene preživele ob prijetni in globoko razumni besedi dragih gostinj, so ju povedle na Gorenjsko: poklonu in pozdravu naših src se je pridružil pozdrav naših planin...

Igralci in avtorica „Žaromila“. (Glej poročilo na str. 247.)

Vnetje mandeljnov in njih odstranitev.

Dr. Janko Hafner.

V ustih in sicer v onem delu, ki prehaja v žrelo, se nahaja od dveh lokov obkrožena vdolbina. Ta dva loka sestojita iz muskulature in sta prevlečena s sluznico. V vdolbini, in sicer med prednjim lokom, ki se razprostira od mehkega nebca do baze jezika, in zadnjim, ki sega od mehkega nebca do žrela, je na vsaki strani po ena goltna bezgavka, po domače imenovana mandelj.

Bezgak ima človek veliko množino. Zvezane so med seboj z limfatičnimi žilicami, tako da tvorijo v telesu cel aparat zase, takozvano adenoidno tkivo ali limfatični aparat, ki je v zvezi s krvotokom. Vsak del telesa ima bezgavke zase: proces zastrupljenja kateregakoli dela telesa se širi po limfatičnih žilah najprej do lokalnih bezgak, odtam v naslednje bezgavke, ki so po limfatičnih žilah zvezane, in od tam v krvotok, če si telesu škodljive bakterije ne izberejo takoj poti po krvnem obtoku. V bezgavkah se škodljive bakterije deloma zadržujejo, deloma uničujejo; zaradi tega imenovana funkcija bezgak ovira, oziroma ustavlja bakterije, ki so prišle v telo in se hočejo v njem razširiti po limfatičnih žilah.

Goltne bezgavke pa so nečastna izjema med bezgavkami. Mandeljnov namreč ne vežejo limfatične žilice z naslednjimi sosednimi bezgavkami, temveč so bezgavke brez vsake sosedne limfatične zveze, tako da se telesu škodljive bakterije ne morejo odvajati v sosedne bezgavke, katerih naloga bi bila, da bi bakterije zadrževale ali nadaljno razmnoževanje preprečile. Drugo slabo svojstvo mandeljnov je dejstvo, da imajo veliko krvnih žilic, po katerih se bakterije širijo pri obolenju mandeljnov v širši krvni obtok.

Površina mandeljnov ni gladka, temveč bolj ali manj razorana, ker se nahajajo na njih globoke, vijugaste zareze: te segajo daleč v notranjost mandeljnov in se imenujejo kripte: velikost in konsistenca kript mandeljnov je silno različna. O delovanju mandeljnov si učenjaki še danes niso na jasnem. Ve se samo to, da napravijo mandeljni, tako kakor slepo črevo, človeka bolnega. Dognano je tudi, da njihova operativna odstranitev nima nikakih slabih posledic, pač pa vemo, da bolni mandeljni zelo ogrožajo zdravje in povzročajo večkrat celo smrt.

V laičkih krogih, posebno pri inteligenci, je razširjeno mnenje, da sprejemajo mandeljni vdihane in z jedjo v usta došle bakterije ter s tem onemogočujejo njihovo nadaljno širjenje v človeškem telesu. Prav tako je razširjeno mnenje, da obolijo pljuca ali pa da se izgubi glas in da nastanejo lahko še drugi telesni kviri, če se odstranijo bolni mandeljni. To mnenje je popolnoma napačno, ker kakor rečeno, mandeljni niso zvezani z ostalimi bezgavkami, kamor bi sprejete bakterije odvajali, da bi se tam uničile.

Radi izpostavljenega mesta v ustih, posebno pa radi svoje strukture mandeljni radi obolevajo. Bacili in druga nesnaga, ki jo prenašamo deloma z jedjo, deloma z vdihavanjem v usta, najdejo v kriptah dobra zavetja. Zdravju škodljive bakterije se v kriptah razmnože ter prodirajo od tod v mandelj, od tam pa preidejo po krvnih žilah v krvotok. Te bakterije povzročajo lokalno angino, v telesu pa zastrupljenje lažje ali težje stopnje. Po kakovosti in življenjski moči (virulenci) razločujemo več vrst angin. Njih podrobni opis ne spada semkaj.

Če človek dobi v mandeljne zelo virulentne bakterije ali če je njihova odporna sila napram bakterijam oslabela, se akutno vnetje mandeljnovo ne ustavi v mandeljnih samih, temveč prodre tudi v mehke dele okolice in tako nastane takozvani peritonsilarni absces. Silne bolečine v žrelu, segajoče do ušes, nemožnost odpiranja ust, težko požiranje, težko govorjenje in visoka temperatura so njegovi znaki. To stanje je za bolnika jako nevarno, kajti če se absces pravočasno ne odpre, se lahko širi navzdol proti jabolku, tako da njegovi deli hitro zatečejo. To ima za posledico težko oviranje pri dihanju. Hitra zdravniška pomoč je potrebna, ker se bolnik drugače zaduši. Peritonsilarni absces se lahko širi v vezivno med velikimi vratnimi žilami navzdol v prsni koš in nastane takozvana mediastinitis, katere posledica je sigurna smrt. V krvotok preide lahko tudi toliko množina bakterij, da nastopi zastrupljenje organizma, čigar posledica je navadno smrt.

Istotako so posledica angine revmatizem, akutna in kronična vnetja ledvic, kakor tudi vnetje srčnih loput. Na angini akutno oboleli mandeljni skoro izključujejo njihovo popolno ozdravljenje: vzrok temu tiči baš v njihovi strukturi. Skoro nemogoče je namreč iztrebiti bakterije iz mandeljnovo in kript. Navadno nastane kronično vnetje mandeljnovo. Ker je odporna sila mandeljnovo zmanjšana, zadostuje najmanjši vzrok, da kronično bolešno stanje povzroči hujšo akutno angino. V kriptah se razen bakterij nabirajo še umrle celice mandeljnovo ter mali ostanki hrane, pa tudi prah. Vse to gnije, kar ima za posledico smrad iz ust.

Otroci z bolnimi mandeljni se telesno slabo razvijejo, ker stalno bolehalo in so izpostavljeni nevarnosti močnih angin, ki se pri njih prav pogosto ponavljajo. Na tem mestu še omenim, da so angine pri otrocih združene s komplikacijami česče kakor pri odraslih.

Iz vsega zgoraj navedenega je torej razvidno, da ne gre pri mandeljnih za njih velikost, marveč gre samo za vprašanje, ali je mandelj zdrav ali ne; prav tako kakor je pri slepiču brez pomena, ali je obrnjen slepič gor ali dol, ali je daljši ali krajši, temveč le ali je vnet ali ne.

Če se konstatira, da je mandelj bolan, mora brezpogojno v es ven in nima v takem primeru zdravljenje z mazili, praški, čaji, letovišči in podobnimi sredstvi nikakega smisla. Še manj pa ima smisla take mandelje okrnjevati ali po domače „štucati“. Uspeh zdravljenja z mazili odnosno „štucanjem“ je isti, samo da se pri zdravljenju z mazili prihrani bolniku bolečine, ki so pri štucanju precej izdatne. Uspeh štucanja je isti,

kakor če se v domačem zdravljenju pristrže kurje oko, ki bo čez par dni ravno tako, kot je bilo prej.

Dokaz temu je to, da se danes na vseh modernih klinikah svetovnega slovesa mandeljni celotno odstranjujejo in da na takih klinikah ni bil „štucan“ najmanj 10 let že noben mandelj in sicer ne pri otrocih in ne pri odraslih. Da se prihrani pri otrocih bolečina, se odstranjujejo mandeljni na ta način, da otroka površno z etrom omamijo (Aeterrausch) in da tako otrok za operacijo niti ne ve. Pri odraslih pa se uporablja v to svrhu cocain in novocain.

Žena in naše mlekarstvo.

Anka Nikoličeva.

V tem sestavku bom poskusila nanizati nekaj misli, ki so se mi porodile ob čitanju poročila „Centralnega mlekarskega društva v Ljubljani,“ ki ga je priobčilo prejšnji mesec naše dnevno časopisje. Morda bodo te misli zanimale tudi naše čitateljice, ker domnevam, da bi morale prav za prav zanimati vsako našo gospodinjo, ženo in mater. Morda bi dale pobudo, da bi začele delati roko z roko naše žene producentke z dežele z nami konzumentkami v mestu tako, da bo koristilo obema.

Naša banovina šteje po zadnjem ljudskem štetju okroglo 1 milijon in 120.000 prebivalcev. Ker pri nas izvoz mleka in mlečnih izdelkov skoro ne pride v poštev, ostane tem 1.120.000 ljudem na razpolago mleko vseh 200.000 krav mlekaric, ki jih redijo v naši banovini. Od teh 200.000 krav namolzejo letno približno 250.000.000 kg mleka. Na osebo in leto bi prišlo tedaj povprečno ca. 205 kg, ali na osebo in dan 0,5 kg, recimo tedaj približno $\frac{1}{4}$ l mleka, razmerje, ki bi bilo končno zadovoljivo, čeprav se računa n. pr. v Ameriki na osebo skoro 1 l mleka na dan. Pri našem računu pa nismo upoštevali mleka, ki ga porabi živinorejec doma za družino, predvsem pa za rejo telet, za pitanje prašičev in kuretine. Ugotovili so, da gre v ta namen približno 135 milijonov kg mleka, tako da ostane za prodajo samo še 110 milijonov kg. Od teh 110 milijonov kg pa odpade nekako 5—6 milijonov kg za izdelavo presnega masla (ca. 110.000 kg letno) in sira (ca. 300.000 kg) ter porabi samo Ljubljana ca. $5\frac{1}{2}$ milijonov kg, tako da preostane za vse ostalo prebivalstvo banovine, razen živinorejskih rodbin, le še 99 milijonov kg mleka. Če vzamemo podatke o konzumu mleka v Ljubljani, ki jih je navedel g. mestni fizik dr. Mis, in po katerih pride na osebo in dan pičlega $\frac{1}{4}$ l mleka, kot povprečno za vso banovino, bi nam moralo mleka primanjkovati. A pri nas mleka ne primanjkuje, ampak ga preostaja in imamo zato mlečno krizo, ker živinorejec svojega mlečnega pridelka ne more spraviti v denar. Mleko nam preostaja ko bi ga moralo primanjkovati, če bi ga porabila vsaka oseba samo $\frac{1}{4}$ l na dan, iz česar sklepamo nujno, da velik del prebivalstva mleka sploh ne konzumira, ker moramo pri tistem pičlem $\frac{1}{4}$ l upoštevati še dojenčke, otroke, bolnice itd., ki ga porabijo mnogo preko tega $\frac{1}{4}$ l na osebo.

Če pridelamo v vsej banovini po mlekarnah in domačih obratih samo ca. 110.000 kg presnega masla, in ker ga nič ne uvozimo, pride letno na vsakega prebivalca naše banovine ca. 10 dkg te najbolj zdrave, najbolj okusne maščobe, ki edina izmed živalskih masti vsebuje koristne vitamine, 10 kg na osebo in leto! To se pravi, da pretežna večina naših otrok s presnim maslom namazanega kruha sploh ne pozna. Vprašam, kateri izmed teh ubogih otrok ne pozna vina? In kateri ne pozna klobase? O kuhanju s presnim maslom,

ki je tako okusno, in posebno za občutljive želodce zdravo, v teh okoliščinah sploh ni mogoče govoriti. In vendar bi morale tudi o tem govoriti, posebno v naši banovini, ki ima nadprodukcijo mleka, medtem ko nima zadosti lastne svinske masti in ne prideluje olja (razen bučnega).

Nekoliko boljši je konzum sira, kajti tega se porabi približno trikrat toliko kakor presnega masla, to je 30 dkg na osebo in leto. Da se je konzum sira dvignil, je pripisovati dejstvu, da izdelujemo v zadnjem času že prav dobre vrste sira, in da se je izdatno znižala cena. Na žalost gre ta povišani konzum skoro samo v prid odraslim, predvsem možem, medtem ko ostane za naše otroke porazen procent uporabe presnega masla.

Na eni strani tedaj nadprodukcija mleka — na drugi strani mnogo premajhen konzum tega našega najodličnejšega hraniva. Račun je zelo priprost, in efekt bo koristen, tako za producenta, ki bo prodal po ugodni ceni ves svoj mlečni pridelek, kakor tudi za konzumenta, ki bo kupil za mal denar najdragocenejše hranivo. Ali nismo me žene, gospodinje in matere poklicane, da nudimo vso svojo pomoč v ugodno rešitev mlečnega vprašanja?

Da bomo to uspešno storile, si moramo biti na jasnem tudi o ekonomski strani te zadeve. Mleko vsebuje vse hranilne snovi, ki so človeškemu organizmu potrebne, to so: beljakovine, maščobe, ogljikovi hidrati, voda, soli in vitamini, ki se nahajajo v tem hranivu v sorazmerno pravih množinah, v okusni in lahko prebavljivi obliki. Zato lahko rečemo, da je mleko naše najdragocenejše hranivo. Ob enem je naše najcenejše hranivo, kajti

- 12 kdg govega mesa,
 - ali 2 jajci,
 - ali 3 žemlje,
 - ali 2 hrenovki,
 - ali $\frac{1}{2}$ kg jabolk itd.
- $\frac{1}{4}$ l mleka ima toliko hranilnih vrednot kakor

Če primerjaš cene $\frac{1}{4}$ l mleka in tu navedenih množin mesa, jajc itd., boš ugotovila prav ugodno razliko za tvoj mošniček.

Vendar ni samo naša konsumentska malomarnost kriva, če ne izkoristimo pravilno tega našega gospodarskega blagoslova, temveč kriva je tudi malomarnost producenta, oziroma prodajalca. Čisto, polnomastno, snažno pridobljeno mleko pravilno krmljenih in snažno držanih krav je delikatesa, česar pa o našem povprečnem mleku ne moremo trditi. Postavite nam tako prvovrstno mleko na razpolago, in videli boste, kako hitro vam bomo vzgojile strastne mlekopivce.

Kajti mlekopivce je treba vzgojiti. S tem nočem reči, da moramo otroku ob vsaki mogoči in nemogoči priliki vsiljevati mleko. Mati mora vedeti, kdaj je trenutek, ko bo čaša, pozimi toplega, poleti hladnega, morda na ledu ohlajenega mleka otroku prav posebno zalegla. Ko bo vzljubil to pijačo, jo bo kaj kmalu sam zahteval, si gasil z njo žejo po viharini igni, se ob njej ogrel po mrzli zimski poti iz šole. Kmalu boste zamogle postaviti pri obedu in večerji pred otroka čašo mleka. Na Angleškem in v Ameriki je čaša mleka s kosom tennega kruha z marmelado, presnim maslom ali medom in nekaj svežega sadja običajna mladinska večerja. Kako enostavno, ceneno in zdravo! Nekateri ljudje trdijo, da ne prenesejo mleka — njim ga ne silite. Res, da nekaterim kvari prebavo. A temu navadno ni krivo mleko, temveč način zauživanja. Mleko se v želodcu vsled vpliva želodčne kisline zasiri. Če spijemo kozarec mleka na dušek, nastane v želodcu precejšnja kepa zasirjenega mleka, ki jo občutljiv želodec bolj težko prebavi. Zato je treba mleko piti v bolj majhnih požirkih. Sicer pa to velja več ali manj za vsako jed. Ni samo karpica dobrega vedenja, če zahteva bon ton, da se ne smemo zalivati s pijačo in ne smemo goltati velikih zalozajev. Kakor marsikateri predpis pravilnega vedenja temelji tudi ta na higijeni.

Mleka pa ne znamo običajno samo pravilno piti, navadno ga ne znamo niti pravilno skuhati. Ne smemo ga devati v tankih in visokih posodah na jak ogenj, ker bi se nam prismodilo. Mleko kuhajmo na zaprti plošči, v debeli posodi široke, bolj plitve oblike, ki je določena samo za mleko. Glazura ne sme biti nikoder razpokana. Najboljši so nalašč za kuhanje mleka izdelani lonci iz porcelana, ki na vročem ognju ne počí. Med kuho ne smemo mleka pokrivati, ker bi dobilo slab okus. Ko mleko prvič zavre, ga odstavi in nesi takoj na hladen kraj. Ko se je nekoliko pohladilo, ga v vročih mesecih postavi v veliko posodo z mrzlo vodo, da se naglo ohladi. Ko je mleko popolnoma hladno, izmenjaj vodo. Zdaj smeš mleko tudi rahlo pokriti zoper prah in muhe s sitom ali redko tkanino, ki propušča zrak. Če je le količak možno, ne prekuhavaj mleka po večkrat. Če hočeš uporabiti toplo, odlij potrebno količino v manjšo posodo, ter jo postavi v vročo vodo. Mleka, ki je prišlo v zadnjem času v promet, takozvanega Bio-mleka, ki je že pasterizirano in se prodaja v zaprtih steklenicah, tudi več ne prekuhavaj, ampak ga samo na zgornji način pogrej, če želiš, da bo toplo. S kavo, čajem, kakavom, ovomaltino itd. zmešano daje tako mleko mnogo bolj okusno in mnogo bolj zdravo pijačo kakor po večkrat prevreto. Saj zavremo mleko sploh samo zato, da uničimo škodljive klice, med njimi tudi tiste, ki bi nam mleko skisale, kar pri Bio-mleku opravi pasterizacija. Predno nas je zajel mnogokrat pretirani strah pred bacili, je veljalo naravno toplo mleko „izpod krave“ za posebno zdravo, in meščani so hodili kaj radi ob času večerne molitve v bližnje vasi, koder se je dobivalo dobro mleko in letoviščarji so si redno postrezali z njim. Tudi mnogo prelivanja poslabša kakovost mleka, ker se pri tem izgublja pred vsem maščoba. Zelo mnogo toščice se tudi izgubi, če mleka med hlajenjem tu pa tam ne premešamo in če pustimo, da se naredi povrhu „koža.“ Ob koži se spodaj nabere polagoma skoro vsa toščica mleka in ker „kože“ ljudje običajno ne marajo, odstranijo z njo največje redilne vrednote mleka. Pasterizirano mleko, ki je pravilno shlajeno, nima kože in se stavi v promet v ličnih steklenicah s pokrovcem iz lepenke. Posebno praktične so $\frac{1}{4}$ l stekleničke, h katerim se mora obenem dobaviti sterilizirana slamica v papirnati cevki. Ta higijenski in apetitni način omogoča pitje v najmanjših požirkih in ne potrebuje prav nobenih priprav.

Vse premalo uporabljamo mleko tudi pri kuhi. Z mlekom zamoremo narediti zelo okusne juhe in omake, krasne redilne krème, najbolj očarljive tople in mrzle mlečne jedi. Posebno možem, ki mislijo, da je čisto mleko samo za otroke, zamoremo na ta način vtihotapiti v njihov organizem precejšnje količine mleka. A tudi pri tej uporabi se moramo držati načela, da se ne sme mleko dolgo kuhati, ampak da sme z jedjo, omako itd. le parkrat zavreti. Zato ga pridenemo vedno šele ob koncu kuhe. V naslednjih številkah našega lista se bomo nekoliko bavili tudi s takimi kuhinjskimi recepti.

Poleg mleka pa uporabljaj v kuhinji čim več drugih mlečnih proizvodov. Fine zelenjave, mladi grah, špinata, kolerabice, korenje, karfiola, mlad stročji fižol, so na presnem maslu pripravljene še enkrat tako dobre in ker zadošča mnogo manjša količina masla kot svinjske masti, tudi ne mnogo dražje. Tudi pri presnem maslu ohranimo plemenitost okusa, lahko prebavljivost in vitamine, čim manj ga segrevamo in kuhamo. Tudi o kuhanju s presnim maslom spregovorimo še na drugem mestu v naši „Kuhinji“.

Kot tretji glavni produkt nam preostaja sir, ki je tudi še pastork v naših kuhinjah. In vendar da nastrgan sir marsikateri juhi, omaki, zelenjavi in pečenki prav posebno prijeten okus in zviša njeno redilno vrednost.

Ugovarjaš in praviš, da je taka kuha zapravljava. Res morda ni za vsako možno. A tam, kjer ne gledajo na vsako paro, tam, kjer lahko kupujejo drago kavo, čaj in inozemske začimbe, tam naj bi se gospodinja v tem smislu preorijentirala. Denar, ki ga izdaš za mleko, sir in maslo, ne pride prav samo

tvoji rodbini, ampak pride v dobro tudi našemu kmetu in živinorejcu, ob njem zasluži domača mlekarina, domači delavec, kupna sila našega človeka raste, povečani denarni obtoki v lastni zemlji pa rodi stoteren sad. Ne bodi skrbna gospodinja le v ozkem domu, bodi prevdarna gospodarica tudi v domovini.

Kot skrbne gospodinje in prevdarne gospodarice bomo premišljevale o besedah, ki smo jih zapisale. Ve sestre na selu, ki vam je skrb v hlevih pri živini, ve boste delale v vašem delokrogu vestno in zavestno, da dvignete kakovost naših mlečnih proizvodov, kajti dobra kakovost mleka se začne pri higijeni hleva. Me žene v mestih, žene nabavljalko, bomo skrbale, da boste vaše dobre proizvode lahko prodale. Zmanjšale bomo izdatke za tuja živila, da bomo lahko kupovale izdelke našega mlekarstva. Vzgojile bomo naše otroke v zveste mlekopivce in mazale maslo na njihov kruh. Stopile bomo iz ozkega kroga naše hiše in propagirale uvedbo mleka tam, kjer se še do danes nudi samo črna kava, predvsem v različnih zavodih, kaznilnicah, hiralnicah, fabriških menzah, dijaških kuhinjah, ljudskih prehranjevališčih, zimskih ogrevalnicah, pred vsem pa pri vojaštvu. Propagirale bomo akcijo, ki jo je hvaljevredno že začela izvajati ljubljanska šolska poliklinika na nekaterih šolah, kjer razdeljujejo učencem proti povračilu čistih nabavnih stroškov, četrtlitske porcije mleka za dojučnik. Zahtevale bomo, da bo poleg vozičkov s klobasami in sladoledom privozil tudi voziček zokusnim, pitnim mlekom na vse kraje, kjer se zabava naša mladina, na otroška igrišča, v javna kopališča, na športne prostore in ljudske veselice.

Ne bojimo se, da bi to akcijo pretirale in zašle v drugi ekstrem. Pri nas porabimo sorazmerno z drugimi kulturnimi državami tako sramotno malo mleka v katerikoli obliki, da se prav nič ne bojimo, da bi naše ljudstvo v bližnji prihodnosti utionilo v mleku. Tudi če bi se paslo po naših planinah in dolinah še enkrat 200.000 mlečnih krav, bi nam ne smelo biti mleka preveč. Kajti pomnimo, da je mleko naše najbolj dragoceno in ob enem najbolj poceni hranivo, in dokler ga imamo, bi ne smel trpeti lakote nihče našega rodu.

Tobačne delavke — pijonirke ženskega poklicnega dela.

Anka Nikoličeva.

Ko smo se, deca, v zadnjih dveh desetletjih prošlega stoletja vračali proti večeru s popoldanskimi izprehodi v Ljubljano, smo po cestah, ki držijo v mesto, prav posebno pa na onih s Posavja, srečavali goste vrste žen, ki so hodile z dela. Šle so naglo in posamič, z mislimi že doma, pri možu, pri otrocih, ali vesele v razposajenih gručah živahno čebljajoče med seboj, in po dve in dve v važnih prijateljskih pogovorih, pa tudi v parih, saj marsikateri fant je kod med potoma počakal svojo ljubo. Večinoma so bile te žene mlade in meni so se zdele tudi čedne. Snažno so bile umite, oblečene tepše kakor kmetiška dekleta, lase so imele skrbno počesane, nekatere celo nakodrane, kar je bila takrat velika meščanska moda. Njih roke pa, ki so nosile navadno čajnico s praznim lončkom ali steklenico, so bile videti gladke, z ozkimi, gibljivimi prsti. Koder so hodile te dolge vrste delovnih žena, se je razgrnil vse prevladajoči vonj tobaka. Ljudje pa so rekli: „Cigararice gredo.“

Leta 1872. je monopolna uprava zazidala v Ljubljani ob Tržaški cesti ogromen kompleks s stavbami svoje tobačne tvornice in kmalu je bilo zaposleno v njej okoli 3000 delavcev in delavk. Predvsem delavk. Moški so bili zaposleni le pri strojih, v obratnih delavnicah, pri odpremi in transportu, a drobno delo sortiranja, trebljenja in glajenja tobačnih listov, ter zvijanja smotk in cigaret

je zahtevalo le gibkih ženskih prstov. Tako je postala „cigararica“ pravi tip takratne malomeščanske Ljubljane. Možje so jih gledali prijazno, saj so bila dekleta fletna, bolj negovana, neodvisna in prosta, so imela v žepu vedno nekaj lastnega cvenka, in marsikateri je mislil, da se bo z marsikatero izmed njih pozabaval, poigral. — Prav zato so jih gledale žene manj prijazno in naziv „cigararica“ iz ženskih ust je imel vedno nekoliko zaničljiv značaj. Prav tako je bilo, kakor je bilo z vsemi ženskimi poklici, kakor je skoro še današnji in žalostno je dejstvo, da si je prav med ženstvom poklicna žena najbolj težko utirala svojo pot. Povprečne poročene žene in one, ki jim je bila poroka edini clij življenja, so vedno nezaupno, sovražno in prezirljivo motrile tiste svoje sestre, ki so se pogumno postavile na lastne noge in si zavarovale obstoj z lastnim delom in trudom.

Pogumna dekleta, ki so pred šestdesetimi, petdesetimi leti prelomile predsodke in stopila v fabriško delo, ki so v mrzlih zimskih jutrih še v noči hitele z doma in se vračale v noči, so utrle pot desetstisočim delazmožnim in delavoljnim ženam, ki so si osvojile v naslednjih desetletjih delo v najrazličnejših obratih. Delavna, samostojna, s skromno doto lastnega rednega zaslužka si je skoro vsaka, ki je resno hotela, našla življenskega druga, ustanovila rodbino, vzgojila otroke. „Deset sem jih imela,“ pripoveduje gospa Elizabeta Kadunčeva, ki je zaposlena v tovarni že celih 56 let. „Kot trinajstletno dekle sem začela, 20 krajcarjev sem zaslužila na dan. Delale smo po 10—12 ur. Po dvakrat na teden smo imele šolo, kar tu v tovarni. Potem pa niso smeli več jemati tako mladih. Zdaj bi pa že rada šla v pokoj, pa me ne dajo. Druge so pa dali, druge, čeprav so delale šele po štirideset let,“ se potoži. Pa pogledaš v njen smejoči se obraz in vidiš njene črne lase, ki jih le redko preprežajo srebrne niti, si misliš, da ji morda ni prav resno tisto zaradi pokoja. Otroci so odrasli in preskrbljeni, sama je na položaju prevzemalke in še toliko življenja je v njej, še toliko mladosti. Saj ne bi vzdržala v pokoju, saj bi ji bilo dolgčas po tistih 300 cigarah, ki ji jih mora odšteti vsaka delavka vsak dan v njeni dvorani. Da, tristo tistih drobnih rjavih svalkov mora izdelati vsak par teh urnih, spretnih rok ob širokih mizah z oddeljenimi predeli, kjer leži vse, kar rabijo. Razrezani tobačni listi za vložek, in kupček slamice za „brazilke“ in „viržinke,“ pa lepo „izpeglani“ listi za ovoj, še lepše izglajeni in izbrani za oмот, na stroju izdelani vložki, takozvane „lutke“ za boljše smodke, pa oster krivček, ter lonček tobačnorjavega lepila, s katerim se prav, prav rahlo, prav malo, prav, prav nežno pritrdi zgornji konček oмотa, da se cigara ne odvijc. V četverkotnih okvirčkih na mizi pa se skladajo kube in portorike, operas in havane brazilke, viržinke in „ta kratke,“ vse na roko izdelane, tristo na dan od para pridnih ženskih rok, tristo v štiristoosemdesetih minutah.

V drugih dvoranah, vseh skrajno snažnih, zračnih, svetlih in zelo prostornih, dela na stotine drugih pridnih ženskih rok. V eni sortirajo tobačno listje po kakovosti, po izvoru pakovano pride namreč že v balah iz monopolskega centralnega skladišča. Tako poznajo žene svoje listje, da jih prav nič ne premoči, niti sam gospod šef oddelka ne: „Vidite, kako je lepo, kakor sama havana, pa je le samo brazil,“ reče ena in zadovoljno razreže „pušelj“ zlatorjavega listja. Dokler je listje še v „pušljih“ (za palec debelih, stisnjenih svežnjih), ga v drugih dvoranah lužijo, to je, da ga namakajo z vodo in pravilno osušijo, da postane za predelavo mehko in prožno. Luženo in sortirano listje zopet v drugih delavnicah trebijo, s spretnim gibom izderejo srednje rebro, nakar se leve in desne polovice na posebnih strojčkih zlikajo. Najmlajše so zaposlene pri prirezovanju in natikanju slamice, okoli katerih zvijajo pri drugih mizicah cenene „brazilke“ in sloveče ljubljanske „viržinke.“

Ce pravim „najmlajše,“ ne smete misliti na Kadunčevo, ko ji je bilo 13 let. Prav mladih delavk danes skoro ne vidiš v tvornici duhana. Stroj izpodriva

tudi tukaj človeško roko. Zato ne sprejemajo mladih, da jim ni treba odpuščati starih. Onih, ki odidejo v pokoj ali ki umrjejo, ne nadomestijo. Tako se delavstvo samo po sebi reducira.

Posebno v zgradbi, ki je posvečena cigaretii, je videti prilično malo delavk. Skoro vse delo opravijo moderni stroji, katere ravna smehljajoči se strojni mojster in ki mu streže samo nekoliko parov ženskih rok. Iz zgornjega nadstropja se siplje po ceveh razrezani in zmešani tobak v strojevo žrelo, med potoma vidiš, kako se zavija tenki curek v tekoči zrak cigaretnega papirja, avtomatičen nožiček na koncu pa reže, reže, reže, tako gladko, tako enakomerno, tako neutrudljivo in naglo svalčico za svalčico, da četrto deklinških rok komaj sproti pobira bogato žetev dehtečih „Vardark“, ali priljubljenih „Zetk“ ali pa bolj krepkih pa takó cenениh „Sava.“ 400.000 cigaret bruhne dnevno iz sebe tak novodobni stroj in devet takih strojev teče v fabriki iz dneva v dan. Tudi pakovanje cigaretnega in pipnega tobaka se vrši skoro samo masinčno. Le tehtanje vrši še sigurna ženska roka, stresa tobak v drobne, igračkaste, vedno tekoče vagončke, potem ga pogoltno stroj in meče na drugem koncu popolnoma gotove, lične zavojčke iz sebe.

A navzlic strojem ostane še mnogo dela za pridne ženske roke. Pakiranje v škatle, etiketiranje, odpremljanje v zabojе, vezanje tobačnih „pakelecev“ v bale, posli okoli tobaka za njuhanje zaposlujejo poleg drugega nestrokovnega dela, kakor snaženja, pospravljanja, pomivanja, še danes okoli 800 žen poleg 450 moških delavcev. „Pa bi nas bilo še mnogo več žensk, če ne bi bila pri cigarah kriza,“ mi pojasni brihtna delavka. Res, edino pri smotkah ni mogel stroj izpodrinuti kvalitetnega ročnega dela. A kaj, ko imajo tudi cigare svojo krizo, ker ne morejo vzdržati konkurence zmagovite cigarete. Cigaro, vidiš, moraš prižgati počasi in previdno, počasi, s profinjenum užutkom jo moraš spreminjati v pepel, ko ležiš po obilnem kosilu komodno v fotelju ali se s počasnimi koraki sprehajaš po senčnati aleji. Kdo pa ima danes, v našem viharнем stoletju čas, da bi si prižigal drage, počasi tleče cigare, gledal za modrikastimi kolobarji njenega dima, in spletal ob njih lepe misli. Ali ni kratkoživa cigareta pravi tobačni tip današnjega časa v tempu „furioso“? Cenena, naglo prižgana, naglo poteptana. Za vsako novo, naglo misel nagla, nova cigareta.

In uboga, stara „solidna smotka je v krizi. Nam je je žal. Saj je dajala stotinam naših delavk kruha. Vendar ima tudi lahkokrnla cigareta svoje dobro. Vsa je naša. Dočim moramo za smotke uvažati skoro prav vse sirovine, vse tobačne liste iz Holandske, ki nam jih dobavlja iz Jave in Jamajke, Kube, Portorike in Brazilije, raste tobak tudi za naše najboljše cigarete skoro izključno v naši državi in imena naših cigaret niso le slučajna, ampak nam tudi razodevajo, odkod izvira pretežno njih tobak. Tam doli ob Vardarju in Zeti, ob Moravi in Neretvi, živi naš brat, naša sestra, se peha človek naše krvi in našega jezika in moli kakor mi, v istem jeziku moli: „Bože mili, daj nam naš vsakdanji kruh.“ Moli in gleda po svojih nasadih tobaka, in pleve, zaliva in koplje, škropi in obira uši. „Daj nam vsakdanji kruh.“ A kruh njegove kamenite zemlje je uspela žetev tobaka.

Pri predelavi domačega tobaka ostane ves dobiček v državi, ves potrošeni denar kroži med lastnim ljudstvom. Če se že ne moremo odvaditi kajenja, potem vsaj kadimo lastni tobak. Tudi monopolska uprava pri njem lepše zasluži. Dobički monopolske uprave pa tečejo v državne blagajne in zidajo ceste, železnice in ladje, skrbijo za varnost poedincea in države.

Da, tobačne delavke so delavke monopolske uprave in vezane na „Pravilnik o delu monopolskih uprav,“ in na „Pravilnik o delavskih kategorijah in plačilnem sistemu.“ Po teh pravilnikih se delijo v stalne, začasne in sezone delavke, ter na delavke I., II., III. in IV. kategorije. Poleg v teh pravilnikih ustanovljenih osnovnih plač imajo istotako ustanovljene draginjske doklade

in doklade za otroke (do 3). Mesta stalnih in začasnih delavk so sistemizirana ter se izpopolnjujejo iz kadra dobro kvalificiranih sezonskih delavk. Sprejemna doba je za žensko moč od 16.—30. leta. Skupni prejemki delavk od najmlajše v najnižji (IV.) kategoriji do najstarejše v najvišji (za ženske II.) kategoriji so med Din 25 do Din 45 dnevno. V zavodu se nahaja moderno urejena kuhinja, kjer zamore delavstvo za Din 2 obedovati in dobiti zjutraj in popoldan za 75 par skodelo črne kave. Dnevno obeduje približno 500 oseb, pozimi več, poleti manj. Delavstvo plača samo efektivni strošek za sirovine, vso režijo (kuharice, kurjavo, posodo itd.) plača uprava sama. Delavstvo sme izvoliti (po zakonu o zaščiti delavskih pravic) svoje poverjenike. Izbralo je 16 moških in 8 žensk, kar je vsekakor čudno, če upoštevamo, da je v tvornici zaposlenih sedaj 800 delavk in le 450 delavcev.

Upokojencev ima tvornica 1300.

Delavstvo tobačne tvornice, torej tudi žensko, je za slučaj bolezni, nezgode, delanezmožnosti zavarovano pri „Okrožnem uradu za zavarovanje delavcev.“ Stalno delavstvo ima po dolgotrajni službene dobe pravico do letnega 6—15 dnevnega plačanega dopusta.

Če stopiš, mimoidoči obiskovalec, v te s tobačnim vonjem prepojene prostore, se čudiš, da zamorejo žene leta in leta prenašati to močno dišeče ozračje. Na vse bolezni misliš, predvsem na tuberkulozo. Pa ne. Statistika kaže, da je zdravstveno stanje povsem normalno, kar se tuberkuloze in ohranitve zobovja tiče, še celo nadnormalno dobro. Delavke izgledajo splošno dobro, le nekoliko blede barve so. Med njimi je mnogo prav starih in najstarejšo, 80 letno, smo ujele na fotografsko ploščo. Tudi duševno so prav živahne, zabavne in šegave ter razumejo „špas“. Celo pesnico imajo v svoji sredi, ki ubira humoriistične in sentimentalne in ki je obljubila, da bo poslala eno svojih pesmic tudi za „Ženski Svet.“

Še mnogo bi se dalo povedati, še mnogo pokramljati o pridnih ženah v naši tobačni fabriki. A zdaj naj neha pero in ostalo naj povedo čitateljicam naše slike v modni prilogi.

„Kakšnega moža si želi sodobna žena.“*)

7.

Ne zamerite mi, cenjena urednica, ker se oglašam. Vendar upam, da boste ugodili moji prošnji, če tudi ne boste našli mojega imena niti v imeniku Vaših naročnikov, niti v imeniku Vaših sotrudnikov. V prvem zato ne, ker sem reven študent, ki se živi s poučevanjem drugih, in zaslužim komaj za hrano, stanovanje in knjige, v drugem zato ne, ker do danes nisem imel poguma postati tujim očem to, kar sem v nočnih urah storil. Čitam pa Vaš list že drugo leto z največjim veseljem, ker mi daje to, česar do sedaj nisem našel v nobenem drugem, namreč praktičen pogled v življenje, v reševanje vseh mogočih problemov i. t. d.

K temu, da sem se odločil napisati Vam to, me je vzpodbudila druga, oz. tretja številka Vašega cenj. lista. V drugi številki sem čital vprašanje: Kakšnega moža si želi sodobna žena? Zanimalo me je zelo, kakšnega, vendar pa sem bil razočaran, ko sem čital v 3. št. dvojce odgovorov. Prosim Vas torej, priobčite v Vašem listu sledeče, če se Vam zdi vredno in dovolj odkrito povedano.

Zastavljam si dvojce vprašanj. Prvič: ali sta dami, ki sta odgovorili na vprašanje, do sedaj izjemi, drugič, ali je to, kar je povedano, res odkrito povedano?

*) Odziv na vabilo v 2. števil. „Ž. Sv.“

Prva si želi romantičnega moža, ki bo ljubil idealno, se zanimal za svetovna vprašanja, a ne vsa, kajti če bo vedel preveč, bo o vsakem poučen samo površno. Predvsem pa si želi ljubezni.

Ne bom tajil! Govoril sem že z marsikaterim dekletom, a do danes, žal, še nisem našel take, ki bi se zadovoljila samo s tem, da sva govorila o naravi in njenem ustroju, o življenju in njegovem načinu, o lepoti planin in vsega stvarstva. Smejale so se takemu govorjenju. Nekoč mi je dejal prijatelj: „Kaj boš ženski pel o ljubezni, uživaj!“ Tedaj nisem verjel, a žal, spoznal sem, da današnja dekleta ne marajo sanjavosti, niti moškosti, niti dobrohotnosti, niti oboževanja. Veste, kako pravijo nekateri: „Napravi, da ti bo ona služila, in boš srečen!“ Toda tega nočem, kljub temu da dandanašnja dekleta v resnici ne znajo več ceniti plemenitosti, možatosti, ljubezni sploh.

Kaj smatra danes dekleta za ljubezen? Zelo se moti, če misli, da jo oni ljubi, ki jo objemlje, poljubljuje! Ne! V tem trenutku možki ne ljubi, v njem se razburja samo strast. In kaj postane iz dekleta? Objekt mu je, na katerem pase svoje oči in ki izpolnjuje njegove predstave. Pa saj je to znano. Čudim pa se, kako je to, da dekleta kljub temu z naslodo govore o takih fantih in možeh. Ali je to ljubezen? Je to oni odnošaj, ki je potreben med fantom in dekletom, ženinom in nevesto zato, da si postaneta zvesta zakonska druga? Po mojem ne! V čem naj si pozneje iščeta vsebino skupnega življenja? V takem plitvem odnošaju se kmalu naveličata drug drugega, vse jima postane enolično. Kaj je posledica tega? Razvod zakona! Priznavam, da je bolje to kot pa življenje v dovoljenem konkubinatu. Ali je taka žena zmožna še zakonskega življenja? Ne! Njena usoda je usoda zaničevane, tep-tane ženske! Po modernem morda to ne velja več!

Pa še nekaj. Kako so včasih spoštovali ženo „mater“. Danes se pritožujete, da tega ni več. Delajo se vam pokloni, dajejo se vam prednosti, ali vse navidezno. Kje najdete še moškega, ki se bo ženi približal z ono spoštljivo vdanostjo? Nikjer! Vsak se vam bliža kot ris, v njegovih očeh plamen, v srcu grde misli, telo polno drhtenja. Temu ste same krive. Morda se še sem-patja najde bela vrana, ki sanja o ženi kot idealu, kot popolnem bitju, polnem dobrih lastnosti, veliko pa teh ni! In še te v kratkem ubijejo dekleta sama, ker jih zaničujejo, se jim posmehujejo, jih blatijo in izpostavljajo pri svojih tovarišicah in celo pri njegovih kolegih v zasmeh. Ta zasmeh stori ono, kar sem napisal prej, v njem se zbudi ponos, ki se končno odloči za isto pot, kakor jo hodijo njegovi vrstniki. Ali je potem čudno, če je tako malo dobrih zakonov, poštenih fantov in deklet. Ne čudite se, ve žene in dekleta, ve matere in vzgojiteljice, če so vaše oči, oči vaših hčera in učenk objokane zaradi nezvestobe njihovih fantov.

Kaj pa naj ljubi fant še na dekletu, če se mu je to dalo v popolno lastnino, kaj pa naj ljubi, če ni spoznal njene duše, ko pa ni imel prilike zato, ko pa ona ni hotela — mevže?

Da ženske iščete romantičnih mož! Toda toliko časa jih ne boste našle, dokler bo mogel vsakdo od vsake neznanke, ko jo privrkat vidi v železniškem vozu, če je le prilika, dobiti poljub. Toliko časa ne, dokler bo moral fant na ulici samo pomigati s prstom, pa se mu bo že vrgla v naročje. Toliko časa ne, dokler ne boste stopile na ono višino, kjer ste bile in kraljevale. Dokler pa bo blato okoli vas, dokler vas možki ne bo mogel spoštovati, toliko časa tudi ne iščite romantičnih mož in idealne ljubezni, toliko časa, znajte, vas bodo moške ljubili zaradi vaših teles.

Torej je mogoče le dvoje, da sta pismi pisali izjemi, ali pa nista pisali iskreno. Toda še nekaj je, kar me je zbudilo v oči. Neki N. P. je napisal sestavek: Omamljena dekleta. Šel jih je iskat v daljno Rusijo, kot da so pri nas vsa dekleta trezna. Ah, težko mi je, da moram to napisati, toda moram, zato ker je treba pomagati, da se ne poslabša.

Cenjena urednica! Vaš list čita izobraženo in polizobraženo ženstvo. Morda zaide tudi med preprosta kmečka, a kar je važnejše, med preprosta delavska dekleta. Toda ni enotne organizacije, ni smernic, po katerih bi bilo treba delati, da bi ga dobila vsa, da bi ga čitala vsa. Verujte, da imamo tudi pri nas polno omamljenih deklet. Pa niso omamljena samo od alkohola. Omamile so jih lepe besede, blesteče obljube, krasni gradovi, ki jih ni nikjer. Pojdite med naše delavstvo, med delavska dekleta v tovarne, pojdite na vsakdanji delavski vlak med nje in boste čuli, kako zelo so omamljena.

Glejte, v tovarno pride komaj šolam odraslo dekletce, 15, kvečjemu 16 let staro. Dovzelnost za vsako stvar. Kot čaša, kot vrtnica je, ki žejno odpira lističe, da vsrka solnčne žarke ali pa rosne kapljice. Tam čujejo vsakovrstne opazke, pomešane so med ostala starejša dekleta in fante, že vse prepojene z duhom, ki vlada v tovarni. Želja, spoznati to bližje, biti tudi sama deležna vseh teh sladkosti, jo vleče nehoti v vrtnec in kmalu postane mlada dovzeta duša zastrupljena, uničena, ki si želi samo uživanja. Kje naj potem najde moški v takem dekletu dušo, katero išče?

Toda nisem hotel povedati tega. Nekaj drugega je, česar smo krivi mi vsi, vsa inteligenca. V naše tovarne in podjetja prihajajo tuji mojstri, tuji ljudje. Nihče ne ve nič o njih, nikomur ne odkrivajo svojega prejšnjega življenja. Ti ljudje imajo zelo veliko prilike dajati našim dekletom vse mogoče ugodnosti. S tem jih omamljajo, s tem jih kupujejo. Doma v svoji domovini pa imajo ženo in otroke. Nekega dne zapuste naše kraje, marsikatero rosno oko slovenskega dekleta gleda za njimi z očitkom. Toda kaj jim je to v njihovi domovini mar? Vidite, take so naše razmere! Nič več ni onih pristno slovenskih deklet, one lepote, prirodnosti, katero so opevali naši veliki pesniki. Nič več onih svežih rdečih lic in bistrih iskrenih oči. Samo upadla lica, izmzgana, izpita telesa, pod očmi pa veliki črni kolobarji, oči vse motne in zbegane.

Pojdite torej v naše tovarne, govorite, organizirajte ženstvo. Fantje posnemajo vzglede svojih mojstrov, dekleta pa omamljena ne vidijo brezdnost, kamor jih vlečejo. Stvorite med njimi močno enotno organizacijo, pa jim nikar ne govorite o izboljšanju delavskega poklica. Delati bodo morale, tak je danes zakon. Učite in jim predavajte o tem, da ni vse, če napravijo svojo dolžnost v tovarni; povejte jim, da ženo čakajo vse bolj važna vprašanja, učite jih nežnosti, vrnite jim mir.

Morda boste dejali, da to ni mogoče. Vi, ki niti ne veste, kako so te duše dovzetne za dobro besedo. Organizirajte jih. Moškemu je težje organizirati ženske, morejo ga zavrniti, kaj iščeš ti med nami, ali kaj se ti razumeš na naša vprašanja, kaj veš ti o naših potrebah.

Pojdite torej, hvaležne Vam bodo one same, hvaležna naša domovina, hvaležni Vam bomo mi možje, ki bomo zopet lahko ponosni na slovenska dekleta, katerim bomo mogli zopet zaupati in, kar je najvažnejše, preprečite, naj se ne polnijo javne hiše širom Jugoslavije s Slovenkami, kar moramo tolikokrat slišati.

N. N.

8.

Pričakovala sem večji odziv na vabilo k anketiranju „Kakšnega moža si želi sodobna žena“. Morda se omožene žene nočejo odzvati, ker ima vsaka zase moža, pa noče v tem pogledu izražati svojih želja; dekleta pa se nemara niso odzvala, ker bi pri tem odgovoru neizbežno morala vsaka razgledati svoj značaj. Pa naj bo vzrok ta ali oni ali nobeden od teh dveh, upam, da bo sprejet moj odgovor, saj je bilo vabilo na vse ženstvo brez razlike stanu in starosti.

Na odgovore bo najbrž vplivala ne samo duševnost in stan one, ki piše, ampak tudi kraj, kjer prebiva. Mislim pa, da se bo kljub mnogostevilnosti vplivajočih okoliščin še katera pridružila mojemu „okusu“.

Ker že naslov zahteva, kakšnega moža si želi sodobna žena in ker si ga vsaka želi brez napak, zato ne bom govorila o napakah (in tudi zato ne, ker za danes ne maram priti navzkriž z moškimi).

Predvsem bi si torej želela moža, ki bi me v znanju vsekakor nadkriljeval (kar v mojem primeru ni prav nič težko!); takega, ki bi znal jedva toliko kolikor jaz, bi ne mogla ceniti. Hotela pa bi obenem, da bi to njegovo znanje postalo sčasoma vsaj deloma tudi moja last, ker si ne morem predstavljati, da ima mož, ki nikoli ne govori z ženo o drugem kot samo o gospodinjstvu, rad svojo ženo; zdi se mi, da jo ima samo za gospodinjo, ne pa za družico.

Ker je mož poglavar v družini, zahteva ta njegova naloga predvsem možatosti in moči. Že v ženski naravi je, da ljubi moške, ki so pogumni in močni, ki znajo braniti ženo svojo in deco; v tem je večina žensk taka, kakor so bile naše babice, morda se od nas razlikujejo le spolne emancipiranke.

Hotela bi še, hotela skoro predvsem, moža, ki bi ustvarjal srečo zakona na podlagi požrtvovalnosti in odrekanja; mislim, da bi bila s tem dana najboljša podlaga srečnemu zakonu. Mož, ki mu ni cilj lastna zabava, sreča in veselje, ampak zadovoljnost njegove družice, tak mož, mislim, bi bil pravi duševni voditelj svoje družine, ljubeč mož in oče. Torej bi si želela moža, ki bi se na ljubo ženi — ki dela skoro zaporedoma šestnajst ur na dan — znal odreči včasih svojim zabavam; moram pa na tem mestu povedati, da bi to zahtevala brezpogojno tudi od žene, to se pravi, da bi se tudi jaz na enak način in iz enakega razloga odrekala.

Morda se bodo poročene žene temu smejale in rekle, da je teoretično lahko, da je pa praktično vse drugače, težje. Morda res nisem najbolj skromna, če želim, da bi bil moj mož inteligenten, močan, požrtvovalen in čuteč, vem pa tudi, da to ni nemogoče, in si moža brez teh svojstev nikdar ne predstavljam, še manj pa želim.

Moje mnenje je, da si sodobne ženske sploh žele inteligentnega in pogumnega moža, ki pa zna biti tudi uljuden in čuteč, da žena, družina in on vsaj v domačem zatišju pozabijo včasih na hude borbe sedanjega časa. F. Š.

Tujki.

Li-Tai-Po — Ksaver Meško.

*Kdo si bila, ki si mimo šla?
Kdo? Odkod? In kam si zginila?*

*Videl res ne bom te več nikdar?
V duši pa ostal mi bo tvoj čar,*

*tvoj obraz, prelep za prašni svet,
usta tvoja, rdeči rožin cvet.*

*Tvoj pogled ko solnce vroč in žgoč
bo žarel v vsak dan mi, v vsako noč.*

*Še ob smrtni uri bom te zrl,
v mislih nate bom oči zaprl.*

Po ženskem svetu.

Spomenik Eliški Krasnohorski. V „Obecnim domě“ je razstavljal „Kruh výtvarných umělkyní“. Me žene smo se nekako ponosno izprehajale po vseh dvoranah; vsepovsod sami umotvorí, ki jih je zasnovala ženska duša in ustvarila ženska roka. Posebno čuvstvo me je prevzelo, ko sem zagledala model kipa El. Krasnohorske v naravni velikosti od kiparke Vobiškové (predsednice združenja). Tako nekaj preprostega in mirnega je v postavi velike pesnice in obenem vendar odločnega, kot so bile njene pesmi. In mrtva materija nam govori o veliki skromnosti, plemenitosti in veličini njene duše. Samo fino čuteča žena je lahko ustvarila s tolikim umevanjem sliko pokojne Eliške, in jury je gotovo odločila objektivno, ko je dala prednost osnutku iz ženske roke. Vobišová je razstavila poleg glave Ch. G. Masarykově še otroške glavice, ki razodevajo moč, ki jo ima umetnica v karakterizaciji. Poleg tega je razstavila študijo glave pesnika O. Březine. Strokovnjaki hvalijo posebno njen čut za definitiven material, ki ga izbere za vsak tip glave, in način, kako ga obdela z odgovarjajočo tehniko. **M. Z. Sch.**

Po kratki bolezni je umrla mlada češka pesnica **Vera Beaufortová**. Pokojna je bila znana s svojimi vzornimi prevodi Talna Gerbaulta „Sam preko Atlantskega oceana“ in z nadaljevanjem avantur v sredini neskončnih morskih daljav „Za solncem“ in „Pot domov“. Rainica je veliko potovala po Franciji; svoje pesmi je objavljala v Nár. Listech, in nekaj dni pred njeno smrtjo je izšla zadnja njena pesmica „Schody na Kampě“.

Gospodinjstvo v lastnem domu kot poklic. Češke žene z obžalovanjem ugotavljajo, da so se pri zadnjem ljudskem štetju žene-gospodinjke zopet slabo izkazale. Na popisovalni polji je rubrika „poklic“ zopet prazna, samo ničla se je ondi prikazala. Tudi po drugih državah so žene ugovarjale, ker se njih delo v rodbini ne ceni tako, da bi ga smatrali za istovredno z drugimi poklici.

V Avstriji so v tem pogledu stopile žene že korak naprej. Pri zadnjih sodnih razpravah so v seznamu porotnikov — tam so kakor na Češkem tudi žene porotnice — zapisali pri imenih onih žen, ki so doma gospodinjke, v rubriko „poklic“: domače gospodinjstvo. Avstrijske feministke pa niso s tem zadovoljne; označba jim ni pravil-

na. Pravijo, da pri označenju trgovca ni zapisano: kolonijalna ali druga trgovina, pri zdravniku ne: ordiniranje i. t. d. Če je pri imenu moškega porotnika označen poklic pravilno, zakaj bi ne bil tudi pri ženski porotnici! Saj je poklic gospodinjke prav tako naporen in odgovoren kakor katerikoli drugi posel.

Zanimivo pa je, da so se na Angleškem vpisale tudi gospodinjke v rubriko „poklic“ prav tako kakor drugi. Žene-gospodinjke so zapisale „household-aunties“, t. j. dolžnosti v domu. Ta izraz sicer ni točen, pa vsaj pomeni dostojno oceno gospodinjstva. Končno naša beseda „gospodinja“ tudi ni prav natančna, saj sta dve vrsti gospodinj: gospodinja - soproga in gospodinja - plačana moč.

Ko so na Angleškem izpolnjevali popisne pole, je v omenjeno rubriko „gospodinja“ kot prva žena zapisala svoje ime — kraljica Mary. Prav tako pa je kralj napisal svoje ime v rubriko „head“, t. j. glava, ah po naše poglavar družine.

Kakor vidimo, so feministke zopet nekaj novega dosegle: gospodinjstvo so začeli priznavati kot poseben poklic. Pri prihodnjem ljudskem štetju bomo najbrže tudi pri nas imeli rubriko, kjer bo naše delo v družini priznано in označeno kot poklic.

M. V.

Tirolke v občinskem svetu. Mestno gospodarstvo v Innsbrucku so doslej slabo vodili. Politične stranke, ki so ga imele v rokah, so gledale v prvi vrsti na strankarske koristi in so zanemarjale resnične potrebe meščanstva. Zato so se ženske odločile, da bodo posegle v to gnezdo. Pri zadnjih dopolnilnih volitvah so postavile svojo žensko stranko in so izjavile, da se bodo predvsem borile za pametno in nepristransko gospodarstvo z občinskim denariem. Ker je bil to prvi ženski politični poizkus na Tirolskem, ni mogel doseči zmage, vendar je dobila lista mnogo glasov. Innsbrukanke so zato dobile pogum in se za prihodnje volitve nadejajo stvarnega uspeha.

Na Španskem so po zadnji revoluciji proglasili republiko. Nova provizorična vlada je takoj uvedla mnogo reform, katerih bi stara vlada ne bila z lepa dovolila. Tako so imenovali odvetnico Viktorijo Kent za glavno ravnateljico vseh državnih zaporov. Poverili so ji posebno nalogo, naj preuredi ječe. Španske feministke so veselo pozdra-

vile ta ukrep vlade. Saj ni malenkost, da je baš ženi poverjeno tako važno, težko in odgovorno vodilno mesto.

Novi poklici za žensko mladino. Marsikatera mati ima hčerko, ki je napravila srednješolsko maturo, pa ne ve, kaj bi študirala dalje. Če ni posebno nadarjena in ne čuti izrazitega veselja do te ali one stroke, je pač najbolje, da se posveti praktičnim poklicem. Kdor se že v zadnjih srednješolskih letih ni notranje odločil, katere študije bi nadaljeval, naj ne hodi na univerzo. Izgovor: „Vse službe so že prenapolnjene: učiteljice, uradnice, lekarnarice i. t. d., pa naj gre na univerzo. Ho vsaj še nekaj let zaposlena, pa morda se bo ta čas omožila“, je napaden. Univerza ne sme biti dekliška nadaljevalna šola, posebno ne za srednje nadarjene. Tja naj se vpišejo le veliki talenti, druge pa naj si iščejo poklice, ki ustrezajo ženski naravni sposobnosti.

Taka pripravna mesta bi bilo vodstvo gospodarstva po velikih zavodih, sirotišnicah, bolnicah. Pravzaprav so te službe ponekod že v ženskih rokah, toda ne v strokovnjakih, primerno znanstveno izobraženih. Na taka mesta bi morale priti inteligentne žene, z visoko duhovno izobrazbo, ki bi se delu res posvetile kot življenjskemu poklicu. Take žene bi znale po zavodih pravilno in razumno razporediti denar in živila, da bi n. pr. bolniki dobivali res primerno hrano, pa tudi strežnice in zdravniki. Zakaj se ljudje boje hrane po bolnicah, sanatorijih, menzah? Jed je enolična, leto in dan se ponavlja, slabo sestavljena, slabo izbrana.

V neki naši bolnici sem n. pr. videla, da pripravljajo vsem bolnicam enako kavo: črno, zelo sladko in mlečno! Ženske pa so si tako želele topel požirek samo malo oslajene kave! Inteligentna voditeljica bi znala z

istimi sredstvi ugoditi pacientkam tako kakor lastni družini.

Voditeljice takih zavodov bi morale imeti poleg mature še višjo strokovno izobrazbo. Na Dunaju imajo n. pr. triletno šolo za ženske gospodarske poklice. Absolventke tega in nekaterih drugih sličnih zavodov dobe prva upravna in vodilna mesta na velikih javnih zavodih. Seveda ni dovolj, da je žena primerno izobražena; čutili mora tudi veselje in videti v tem poklicu svojo življenjsko nalogo.

„Zveza gospodinskih pomočnic“ je naše najnovejše žensko društvo. Sedež ima v Ljubljani. Članice so lahko vse ženske, ki so zaposlene pri kateremkoli domačem delu: kuharice, sobarice, pestunje, likarice, gospodarice, šivilje na uro in slične. K društvu pristopijo lahko tudi članice, ki stanujejo izven Ljubljane. Vpisnina Din 2, mesečna članarina Din 3; v tem je zapodena tudi naravnina za list „Gospodinska pomočnica“.

„Ženski Pokret“ v Ljubljani je otvoril žensko čitalnico. Na razpolago so vsi domači in številni tuji ženski časopisi (češki, ukrajinski, bolgarski, francoski, nemški, angleški), pa tudi nekateri naši in tuji dnevniki. Čitalnica bo v počitniških mesecih odprta vsak dan od 5.—7. ure popoldne. Istočasno uradujejo tam tudi društvene odbornice, ki dajejo pojasnila v katerikoli zadevi, ki se tiče kulturnega ženskega dela.

Poleg meščank vabimo prav iskreno posebno naše inteligentke z dežele. Ko vas nanesete po opravih pot v Ljubljano, posetite tudi našo čitalnico, čeprav niste članice „Pokreta“. Tu se boste odpočile in si obenem razširile obzorje z vpogledom v duševno žensko delo doma in v svetu.

Čitalnica je v Šelenburgovi ulici št. 7, II. nadstr., desno po hodniku.

Higijena.

Zdravstvo in lenota. (Nadaljevanje.)

Piše dr. Jenko-Grojerjeva.

POLT.

Raznolikosti polti je tako mnogo kot raznolikosti las. Poznamo polt sveže barve, rdečkaste, bledikaste, rumene, rjave, ki so vse normalne. Zelenkasto rumeno polt pri zlatenci, temnorjavo pri Adisonovi bolezni, zelenobledo pri koleri, črno pri kugi itd.; vse te so nenormalne, povzročene po boleznih. Na Vzhodu je zibelka negovanja polti, kjer so se pred-tisočletji do današnjih časov uporabljala najrazličnejša sredstva, vsebujoča kot osnovo mazil sok lilij, nenuphare, mvrhne, posebne vrste gumičevih dreves, tudi sok jagod in mleko.

Čitateljice, zlasti one, ki si posipujejo preveč pudra na obraz, naj mi verujejo, da dobiva večina po današnjih modi olenotičenih obrazov brazde, gube, nabreklost, za-

breklost, prerano utrujenost polti; vse to od uporabe raznih krem in pudrov, za katero delajo povsod drago in učinkovito reklamo. Pomagati si zamorejo le, če se povrnejo k prvotnim naravnim sredstvom in higijenskemu postopanju, ki bi jim zopet pridobilo in ohranilo milno obraza.

Pesniki, ki so slavili milno obraza in jo še danes opevali, so primerjali ženska lica vrtnicam in lilijam, ustnice koralam, blede polti mramorju ali alabastru. Vse čase in v vseh modah so cenili lepoto polti in njene nege in vedno je bil ideal privlačnosti, ljubkosti v svežosti barv in nepopisni izrazitosti polti, ne pa v dovršenih geometričnih potezah. V zvezi s konstitucijo, z obtokom krvi, s temperamento je sijaj polti, njena barva, to je neposredna funkcija pigmentacije derme in razdelitev krvnih žil, se razlikuje po gostoti in kakovosti druga od druge pri sleherni osebi.

Glavni pogoji za dosego čim lepše polti je v tem, da si stalno nadzorujemo splošno zdravstveno stanje. Zlasti se je treba varovati zaostale prebave in zaprtja. V nekaterih primerih je dobro, da pijemo kozarec vode na tešče, v kroničnih slučajih pa pijemo mesto vode 1 kavno žličko olivnega olja. Pri jedi se izogibajte divjačine, prekajenega mesa, nasoljenih živil. Belo vino je manj škodljivo kot rdeče.

Onim čitateljicam, katere obupavajo radi tega, kar jim rojnice niso poklonile pri rojstvu polti, kakor bi si jo želele, povem, da zamore vsaka polt doseči višek popolnosti v milini in lepoti po sledečih predpogojih: bodite zdrave in dobro ohranjene, pa bodo zažarela lica v svežosti kot rožni listi v prosojnih njansah, ki jih ne zamenjate nikakoli sprememba. Temnopolta južnjakinja, bledopolta plavalaska, rjavolaska rdečih lic, alabastrna polt rdečelaske, vse so očarljive po svoji strani.

Redko se zmoti narava v primernosti polti, ki nam jo dodeli, toda iz koketnosti si jo marsikatera popravlja tako, da si škoduje. Se ni minilo deset let, odkar smo videli mnogo temnopolnih lepotic, ki so tekmovalle med seboj, katere si bo bolj pokvarila ubranost svojega tipa s tem, da so si pokrivala lica z gosto plastjo belega pudra; dandanes pa hrepeni moda po tempi polti, da zapeljuje celo plavaloske. Cenjene čitatelje, odklikite in izpopolnite svojo lepoto, če vas je narava obdarila z njo, ne kvarite je s poljubnimi poskusi. Igra z barvili vam lahko bolj škoduje kot koristi. Kar se vam zdi očarljivo pri tej ali oni mimobežeči lepotic, lahko učinkuje na vaši polti banalno ali celo odvratno.

Plavaloske in rjavolaske, ki bi si rade pobelile polt, naj kvečjemu uporabljajo sledeče priprosto sredstvo: sveže kumare razrežite na koščke, stisnite jih skozi platneno, čisto krpo, pomočite v odcedek kosmič hidrofilne vate, namažite si obraz z odcedkom in počakajte, da se posuši na koži. Da se beljenje polti doseže po tem priprostem načinu, se same prepričate. Za blesk polti je priporočljiva sledeča mešanica: Voda iz oranževga cvetja, voda iz bezgovega cvetja, vsake po $\frac{1}{2}$ litra; temu dodati po 5 gramov tincturae benzoe in tincturae myrrhae. Postanek rumenkasto ali pegaste polti odvsi od kake notranje bolezni, katero je potrebno dognati, ali v močni pigmentaciji derme, kar je sicer neprijetno, toda popravljivo.

Nekaj uspeha dosežete s sledečo mažo, s katero si zvečer po umivanju namažete obraz, ne da bi ga potem obrisale, ker se mora maža posušiti na koži.

Sok iz dveh limon, dveh pomaranč, 15 gramov kandiranega sladkorja, 6 gramov boraksa, 100 gramov lilinih čebul se točje v kamniti skledi. K temu se doda $\frac{1}{4}$ litra svežega, precejjenega mleka, $\frac{1}{4}$ litra vode in ravno toliko cveta vinske trte. Zmes se kuha v sopari ter se mora med kuhanjem

mešati (15 minut). Potem se precedi skozi čisto krpo, nalije v steklenico in zamaši. (Dalje prih.)

Zobozdravniški kotiček.

Piše zobozdravnik dr. Jos. Tavčar.

Dosedaj smo proučevali samo zunanje vzroke gnitja zob, a ravno tako važni, če ne odločilni, so notranji vzroki, ki leže v slabi kakovosti in s tem zvežani zmanjšani odpornosti emaila samega.

Zobni email se prične tvoriti že v mesecih pred rojstvom, gotovo pa se vrši presnavljanje snovi tudi v emailu vsaj v mladostnih letih, če ne celo življenje, dasiravno tega doslej ni bilo mogoče dokazati, ker se proces presnavljanja v emailu odteguje vsakemu opazovanju. Drugače bi si ne mogli razlagati dejstva, da je včasih (n. pr. pri boleznih, pri ženah ob nosečnosti) odpornost emaila manjša, v drugem času zopet večja. Pred rojstvom jemlje otrok hrano iz materinega telesa in tu narava ne pozna nobene obzirnosti.

Kar je treba za razvoj otroka, se črpa iz matere, dokler se le da, in šele ko ni nikjer več vzeti, nastopi pomanjkanje tudi v otroškem telesu. Zato mora biti prehrana matere tako urejena, da lahko otroku da, kar mu je za razvoj potrebno, pri tem pa tudi sama ne oslabi. Težko delo samo na sebi ni tako škodljivo, če ni združeno s pomanjkanjem in nehijeničnim življenjem. Nezadostna hrana, vlažno, zaduhlo stanovanje, prečute noči, in s tem združena splošna oslabelost so poleg izrazitih boleznih vzrok, da onemore materino telo in se neprimerno razvije tudi še nerojen otrok. Ker se zobovje v glavnem razvija še pred rojstvom in dovrsi v prvih letih življenja, je torej prepozno pričeti z negovanjem zob, ko je otrok že rojen, ampak je treba skrbeti za zdravo zobovje še mnogo prej. Zato mora noseča mati uživati zadostno množino primerne hrane, pa tudi dojenčkova in otrokova hrana mora imeti dovolj hranilnih snovi in mineralnih soli. Z različnimi poskusi je mogoče točno dognati, kolika množina različnih hranilnih snovi je potrebna za otroka, za odraslega človeka, za moža, ki vrši težko telesno delo, in zopet za drugega, ki večinoma sedi. Vendar pa se opaža, da ista množina hrane ne učinkuje vedno enako, in da mnogokrat začne telo propadati, četudi vsebuje hrana vse redilne snovi v zadostni meri. Nadaljna raziskavanja so dognala, da se nahajajo v hrani še neke prav posebne snovi, katerih množina je silno majhna, pa so vendar neobhodno potrebne za rast in obstoj telesa. Tem snovem so dali ime vitamini. Neznamenja je njih količina, vendar pa s svojo prisotnostjo omogočujejo vsa kemična pretvarjanja, ki so potrebna, da se iz zaužite hrane tvorijo snovi, ki jih telo porabi za svoj obstoj. Sestave vitaminov ne poznamo in tudi še ne vemo, na kak

način učinkujejo, znane so nam le posledice, ki jih ima za človeško telo pomanjkanje vitaminov. Bolezni, katerih bistvo je bilo doslej nejasno, kakor skorbut, angleška bolezen ali rachitis, in druge bolezni, so se izkazale kot posledica pomanjkanja vitaminov in ker so te bolezni med seboj popolnoma različne, ni bilo težko sklepati, da so tudi vitamini različni. Mnoga opazovanja in izkušnje so potem privedle do ugotovitve, v katerih hranilih se nahajajo ta ali ona vrsta vitaminov, in so navadno vitamini tako razdeljeni, da je v enem hranilu po več vrst vitaminov v različni množini. Toliko smo tudi globlje prodrli v poznanje vitaminov, da vemo, da so solnčni in svetlobni žarki ona tajna sila, ki tvori v hranilih te skrivnostne snovi, brez katerih ni življenja. Pod vplivom solnčnih žarkov se tvorijo v zelenih rastlinskih listih vitamini in redni sokovi, ki krožijo po vsej rastlini kakor kri po človeškem telesu, raznašajo vitamine do slednjih celic. Ko dozoreva sad, se v njem zbirajo velike množine vitaminov kot zaloga za zimo, za novo spomlad in novo življenje. Z uživanjem zelenih rastlin in plodov prihajajo vitamini v človeško telo in tam vplivajo aktivno na rast in razvoj organizma.

Izmed mnogih vrst vitaminov hočem omeniti samo dve za nas najbolj važni, ki jih zaznamujemo s črkami C in D in govorimo o C- in D-vitaminih.

C-vitamin imenujemo tudi protiskorbutni vitamin, ker nastopi pri pomanjkanju tega vitamina skorbut, bolezen, ki se kaže poleg drugih pojavov tudi v gnolenju dlesna in se zobje omajejo in izpadejo. Potreba po C-vitaminu je zlasti v dobi hitre rasti in razvoja zelo velika. C-vitamin se nahaja v zelenih rastlinah, v pomarančah, limonah, grozdju. S kuhanjem ga uničimo. Zato nastopa skorbut na ladjah, kjer morarji dolgo časa ne uživajo svežih jedi, ampak samo posušeno meso in konzerve. Prestana in pogreta hrana, kakršno morajo uživati otroci, ki se vozijo v šolo in pozno popoldne prihajajo domov, je kljub temu, da je obilna in ima zadosti hranilnih snovi, vsled pomanjkanja vitaminov, ki se z dolgim kuhanjem in pregrevanjem uničijo, neprimerna in ji je treba pridjati mnogo sadja in sadnih sokov, solate in svežega sočivja.

Najbolj natančno poznamo protirahitični D-vitamin. Če ta manjka v hrani, se pomanjkljivo razvijejo kosti in tudi zobje. Zato ima pomanjkanje D-vitamina posebno težke posledice za otroke v dobi razvoja, še pred rojstvom in za noseče in doječe matere, ker izgubijo velike množine vitaminov z mlekom, ki ga dojenček popije, in si jih morajo s primerno hrano zopet nadomestiti. Kakor vsi drugi vitamini se nahaja D-vitamin v zadostnih množinah le v svežih rastlinah in plodovih in se s predolgim kuhanjem in sušenjem uniči.

Po zimi, ko ni solnca in zelene hrane, je treba manjkajoče vitamine nadomestiti in

je najboljšie nadomestilo ribje olje, ki ima ogromno množino D-vitamina. Čisti D-vitamin se tudi že umetno proizvajajo in je pod imenom Vigantol važno zdravilo proti angleški bolezni.

Če tudi vitamini še niso dovolj raziskani, nas to, kar že danes o njih vemo, sila, da popolnoma izpremenimo dosedanj način življenja. Gibanje lahko obledenega telesa na solncu in zraku, surova in zelena hrana so predpogoji zdravja in zdravega zobovja. Se predno je človek poznal vitamine, je instinktivno slutil blagodejno moč solnca in sveže rastlinske hrane; s spoznanjem vitaminov pa je zadobil klic „nazaj k naravi!“ združen s hrepenenjem po solncu in svetlobi tudi svojo znanstveno podlago in utemeljitev.

Pozabiti pa ne smemo, da se pomagajo temelji otrokovega zdravja in zdravega zobovja že v materinem telesu, in če hočemo vzgojiti zdrav rod, moramo nosečim materam posvečati največjo pozornost.

Matere po mestih, omogočite deci počitnice v zeleni prirodi. Tudi dete je kakor rastlina: spomladi in poleti se najbujnejše razvija; raste in potrebuje zato največ zraka, solnca in vode, hrane in nege. Prtrgajte si kjerkoli: na obleki, na zimskih zabavah, pa tudi na komoditeti! Ko se bo jeseni dete vrnilo v mesto, boste vesele njegovega razvoja in zdravja in ga boste s trdno vero poslale zopet v šolo. Zavest, da se je dete telesno okrepilo, duševno spočilo, vam bo dala upanje, da bo lahko izdelovalo šolo in ga vsaj bolehnost ne bo ovirala.

Kako pripravimo sobo in posteljo za porodnico. Soba, kjer se bo vršil porod, mora biti temeljito čista, vesela, svetla in z zastori, da se zasenčijo okna, primerno topla in zračna. Vse nepotrebno pohištvo, veliki zastori, vsi predmeti, na katerih se nabira prah in kopičijo bakterije, se morajo odstraniti iz sobe; ostane naj le postelja za bolnico, morda tudi divan za strežnico, ako ni prostora zanjo v sosednji sobi, posteljica za pri porodu potrebne predmete, par stolov in umivalnik.

Postelja mora biti tako pripravljena, da se brez težko takoj odstrani tisti del posteljnine, ki je samo začasno položen na posteljo, in da se bolnica preveč ne vznemirja.

Navadna postelja za porodnico. Pod žimnico se še prekrizata 2 deski, tako da je ravno hrbet na križišču, na ta način ostane postelja popolnoma neupognjena in ravna med porodom. Deski takoj odstranimo, čim je porod končan; če se vzmetna žimnica udara, je bolje, da se pustijo deske še tam. Podlaga desk olajša delo okrog bolnice, ker je žimnica ravna in se ne odteka vese izločeni material pod hrbet bolnice. Žimnica se potem pokrije z nepremčljivim platnom in pripne na vseh 4 voglih in še ob strani z zaponko. Črez to se

pogrne navadno še flanelasta rjuha, da bolj obvaruje žimnico, ki se mora tudi pripeti; šele tedaj pogrnemo rjuho, ki jo zopet pripnemo in črez pa še drugo, črez pol preganjeno rjuho, ki se mora tudi pripeti; ta se laglje menja, če se umaže. Tako pripravljena postelja mora biti med porodom zavarovana še z enim kosom nepremočljivega platna in z rjuho; oboje mora biti jako skrbno pripeto na straneh in se mora takoj odstraniti, čim je porod končan. Bolnica pride tako na hiter in lahek način v čisto posteljo, kar vpliva jako blagodejno na njo.

(Dalje prih.)

Negovanje dojenčka. Kljub veliki in nepopisljni ljubezni do svojega otroka je mati vsled napačnega negovanja dostikrat povzročiteljica otrokove boleznii ali celo smrti. Matere v mestih še čedalje bolj zatekajo po navsote v Dečje domove, dočim naša kmet-ska žena nima prilike, da bi se naučila, kako je treba po novejši metodi negovati otroka. Pa je naša kmet-ska žena tudi nedostopna za vse, kar je drugače, kot sta delali njena mati in babica; samo tako je prav, kakor ji pokažeta onidve, kakor da ni svet od takrat prav nič napredoval. Malo pred porodom gre žena v trgovino in vzame tam tisto, kar prodajajo pod popolno opremo za novorojenčka. Dobi plenice vseh barv, čeprav morajo biti same bele, nočne srajčke z debelim robom, morda še pleteno jopico. Dečje perilo zadrignejo otroku za vratom s trakem, da pusti na kožici rdeč obroč, hrbticek pa je še vedno ves gol. Glavna stvar vse opreme pa so povoji. Brez teh si mati, pa bodisi meščanka ali

preprosta žena, ne more misliti otroka, da je pravilno napravljen, če ni trdo povit. Ko bi vedele matere, kako trpinčijo svoje otroke s povijanjem! Ali neboljenček ne zna povedati in če joče, mislijo, da je lačen. Ko se dete porodi, so njegova pljuča in sploh vsi organi še nekako stisnjeni, zato potrebuje ravno maihen otrok mnogo zraka in svobode, da se lahko razgiblje. Moderna metoda skrbi, da se otrok drugače zavaruje pred prehlajenjem. Praviijo, da bo otrok dobil krive nožice, če ne bo povit. Ali na tem ni prav nič resnice; krive nožice bo dobil, če ga ne boste pravilno hranile. Ob pravilni hrani se mu okrepe kosti in mišice. Vsled male nepravilnosti v hrani lahko otrok hitro dobi bolečine v črevesu, rad bi skril nožice, si pomagal z ročicami — pa je povezan kot zločinec! Predstavlajte si same sebe, da ste bolne in povezane, pa boste morda razumele otroka! V Ameriki (Ujedinjene države) se v hiši, kjer so dobili novorojenčka, nepričakovano pojavi posebna komisija, ki ima nalog, preprečiti trpinčenje otrok s povijanjem. Če dobe kje tak slučaj, je mati kaznovana, ali pa mora plačati globo. Odkar je priseljevanje v Ameriko omejeno, izginja tudi povoj iz hiš priseljencev, domača ameriška žena pa ga sploh ne pozna. Iz vseh naših domov bi morali izginiti povoji in „gobice“ — cuceljni; povoj ovira razvoj telesca, cucelji, večno nečist, ga zastruplja.

V prihodnji številki bom skušala povedati, kako je treba pravilno negovati otroka.

L. M.

Lepo vedenje.

Mož in žena v Angliji. Na Angleškem ne hodi mož z ženo vedno na njeni levici, temveč na tisti strani, kjer ji grozi nevarnost. Če gresta čez cesto, gre mož vedno naprej, Angleški gentleman noče biti vsiljiv. Zato Anglež žene nikoli ne pozdravi naprej, ampak čaka, da mu s pomigom glave ali s pogledom da znamenje, da bi ji njegov pozdrav ne bil nevšečen, ker se večkrat zgodi, da ženi ni do pozdravljanja s kakim slučajnim znancem. Anglež tudi ne podaja roke vedno in povsod, ker to rokovanje in predstavljanje moti in celo prekine lahko vso družbo. Splošen običaj na Angleškem je, da si mož in žena sama plačata zapitek. V prostorih, kjer je sedež dovolj, ni treba, da bi možje čakali, da žene sedejo.

Umikanje v dvorani. Dvorana je skoro zasadena; prideš prepozno in ne moreš do sedeža, ki je nekje sredi vrste. Ne sili na svoj prostor med točko ali dejanjem, ki se pravkar izvaja. To bi motilo vse občinstvo, posebno pa tvojo vrsto. Počakaj za dalj, da je točka končana. Potem poidi k svoji vrsti, narahlo se prikloni osebi, ki sedi na kraju, morda rečeš tudi polahko: „prosim,“

„dovolite“ ali „hvala“ ter greš počasi ob drugih, ki tudi vstanejo, da ti napravijo prostor, dalje do svojega sedeža. Pri tem bodi obrnjena z licem proti tem osebam, torej s hrbtom proti odru. Ko sedeš, sedi tudi tako, da ne pokažeš hrbta osebi, ki se ti je umaknila zadnja. To vedenje je edino pravilno. Vidimo pa po najboljših prireditvah — ne samo pri nas — da gredo zamudniki na svoj sedež tako, da gledajo na oder in kažejo hrbet osebam, ki vstajajo radi njih. To je neollikano in najmatere pouče otroke — morda tudi sebe in moža! — kako se je treba pravilno vesti.

Pri operah opazujemo še drugo metaktnost: gledališče se potemni, oder je še zaprt, orkester svira uverturo. Koliko je še zamudnikov, ki mislijo, da predigra ne spada k predstavi, da lahko poljubno hodijo na svoje prostore in povzročajo nemir. Tudi kdor ni glasbeno izobražen in ga ne zanima glasba sama na sebi, mora vedeti, da je uvertura tudi bistveni del predstave in da jo marsikdo posluša z večjim užitkom kakor pa potem pevce. Odvijanje papirčkov, ponujanje bonbonov, obračanje programov, opazke o dobrem ali slabem izvajanju: vse to moti

druge in je le dokaz, da se dotičnik ne zna obvladati, ne pozna dosetjivosti in zato ne spada med resne posetnike koncertov in

predstav. Tak ni prišel v dvorano radi umetniškega užitka, nego le radi dolžnosti, bahavosti ali radovednosti.

Gospodinjstvo.

Vonj po barvi v sobi nastane večinoma radi terpentina, ki je v barvi, izhlapeva in počasi oksidira. V takem primeru postavi v sobo nekaj posod vode in vrzi v vsako dobro pest sena. Seno vpija duh no barvi. Nekateri devajo ob sveže barvane stene čebulo, ki tudi pobere duh po barvi. Pogrnejo napir, nanj pa položijo kosce čebule in zapro sobo. V nekoliko urah izgine duh no barvi: ostane še duh po čebuli, ki pa izgine v par minutah, ko odpremo okna. Tudi z brinjem si pomagajo. Soba se dobro zapre, na tla prinesejo v posodi malo žerjavice in strešijo nanjo brinjevih jagod. Soba se odpre šele drugi dan.

Pranje brez mila. Pri tem ne rabimo ne sode, ne luga, ne klor. Vse te dodatke nadomestimo s — krompirjem. Kuhin krompir in vročo vodo denemo v posodo, pa v njem dobro zmencamo perilo. Ta način pranja je po mnenju Francozinj veliko boljše kakor dosedanje žetjanje. Še tako umazano platno, bombaž, volna, svila se pri tem pranju tako očistijo kakor le pri najnatančnejšem drugem načinu.

Stare nogavice. Kaj delate iz njih? Namesto da bi jih zavrgli kot cunj, jih operite; odrežite pri peti, prepognite in sešite tako, da boste dobili obliko za prijetanje likalnika z železnim ročajem ali pa za lonce, če kuhate na plinu. Stare nogavice so tudi jako pripravne za čiščenje usnja in čevljev. **Krtačenje obleke** je včasih težko. Volnene nitke ali svalki od blaga se kar nečejo skrtati in se drže obleke. Pomočite ščetko v alkohol ali žganje, potegnite po obleki, pa se bodo vse nitke in dlalice prijele ščetke, obleka bo pa lepa čista.

Čiščenje madežev iz tkanine. Topla voda sama na sebi najlepše izpere madeže od

masti, sladkorja in krvi. Če je blago občutljive barve, mora biti voda samo malo mlačna, zlasti pri sladkorju in krvi.

Kolinska voda, alkohol, terpentin, žehta in milo odpravijo madeže iz oljnatih in firneževih barv.

Amonijak odstrani madeže od sadja in vina. Imprimirano blago (barvano) se večkrat potisne v malo toplo milnico, ne da bi ga menciali, in se izplakne v vodi, kateri se primeša nekaj kisa. Likati je treba še vlažno.

Da ubraniš zimske obleke moljev, izmij omaro, kamor jih spraviš, z vodo in kisom ter jo opazi s svežim časopisnim papirjem. Po dnu potresi naftalina ali tobaka.

Jedilna shramba poleti. Topli poletni čas prinaša naši jedilni shrambi marsikatero nevarnost in s tem škodo v gospodinjstvu. Zato moramo biti prav previdne. Muhe se kmalu prikažejo. Najlažje se jih ubranimo, če zatemnimo shrambo, omaro ali kjer že imamo spravljena jedila. Črez dan naj bo dotični prostor kolikor mogoče temen, da ne pridejo muhe pa tudi solnčni žarki, ki segrejejo prostor in skisajo živila. Zvečer pa odprimo shrambo, da se dobro prezračijo. Kuhajmo samo toliko, kolikor otrebujemo za tisti dan. Vse jedi, ki so kuhane z mlekom ali z zelenjavo, se hitro skisajo. Če nam pa le kaj ostane in drugo jutro še ni kislo, prekuhajmo in uporabimo takoli. Moko, kašo, ječmen, gres in podobno je treba vsak teden pretresti, da pride v dotiko s svežim zrakom, drugače greni in se rado kaj zaredi v zrnu. Najbolje je, da ne spravljamo teh živil v zaprtih papirnatih vrečkah ampak v steklenih posodah.

Kuhinja.

Kako kuhamo s presnim maslom?

Presno maslo je vse lažje prebavljivo nego svinjska mast ali še težji loj, ima zelo prijeten okus in se krasno spoji z moko, tako da nam ustvari najlepše omake in prežganja. Vendar za vsako uporabo ni, in težko prehrano, n. pr. kislo repo, zelje, pa tudi navadno prežganje za krompirjeve, fižolove, čebulne in druge temne omake, bo mo vedno rajše naredile s svinjsko mastjo, ki nam bo dala temnejše prežganje in se v okusu bolje prilagla sirovini.

Vso lahko zelenjad, ki je ne kuhamo dolgo in ki ji hočemo čim najbolj ohraniti njen naravni okus, pa pripravljajmo po možnosti s presnim maslom. Res, da je nekoliko

dražje od masti. A zato bo deca s slastjo pojedla vitaminov bogate korenčke in špinato, kolericabice in grah bodo postale poslastica, uporabila boš lahko mlado kislico, nabrano po travnikih in v gozdu, če nimaš zdrave, železo vsebujoče zelenjadi na domačem vrtu.

Presno maslo pridenemo zelenjadi, pa tudi drugim jedem, n. pr. kuhanim ribam, jajcem itd. na trojen način: 1. Kuhano, odcejeno zelenjad stresemo v toplo skledo, nanjo položimo kos presnega masla in pustimo, da se v vroči zelenjadi sama raztali. Pri mizi šele zelenjad premešamo, kar stori navadno gospodinja sama, lahko se pa to opravi tudi že v kuhinji. Na ta način, ki

smo se ga naučili od Angležev in ga imenujemo angleški, pripravljamo prav posebnostno mlado zrnje graha, prav mlad stročji fižol, špinačo, prav mlade samo za oreh debele korenčke, rezine mladih kolerabic, pa tudi cvetačo, šparglje, črni koren, droben krompirček. Slednjega in pa korenje potresemo še z drobnostno sesekliman petršiljem, ostalo zelenjad pa s presejanimi drobtinami ali drobnimi kockami belega kruha, ki ga, če hočemo, tudi lahko v pečici zarumenimo.

Francoska kuharica maslo preje raztopi in pogreje, a nikdar toliko, da bi se spenilo, zarjavelo ali se celo kadilo. To stori samo v redkih slučajih, če hoče dati jedi tipičen okus vrelega masla, in imenuje tako zabeleženo jed „au beurre noir“ (na črnem maslu), ali pa tudi „à la polonaise“ (na poljski način). S tem zadene nekakšno pravo, kajti vsi slovanski narodi, Rusi, Čehi, Poljaki in Jugoslovani belimo običajno z razbeljenim maslom. „A la polonaise“ zabeleženo jedi potreba Francozinja navadno z drobtinami, ki jih je zarumenila v istem vročem maslu — tedaj kakor pri nas. Tak zabela je prav prikladna tudi za sočivje, lečo, fižol, za trdo kuhano, olupljeno in rezine razrezana jajca ali jajca v srcači, za polento, testenine, kuhane ribe itd. Zabeliš pa ene kot druge lahko na angleški, francoski ali slovanski način.

II. Na ta način ukuhamo presno maslo v jedi samo, in to je tipično francoski način, ki si ga osvaja vsa moderna kuhinja, kajti ta način ne zavreže nobenih rastlinskih snovi, ker ne odlije od zelenjadi nič vode. Za ta način ravnaj tako: Izbrano, oprano zelenjad pristavi s prav malo vode. Čim sočnejša je zelenjad, tem manj vode je treba. Špinači in kislici jo prideni le toliko, da dobro pokrije dno, stročjemu fižolu malo več, korenčkom in repicam tudi, grahu še več, paradižnikom pa seveda nič. Praksa te to sama nauči. Potem osoli in popopraj ter prideni kos presnega masla, na pol kilograma zelenjadi nekako za drobnost jajce, lahko pa tudi precej manj. To zavisi od okusa. Zavri naglo, pokrij in kuhaj počasi, dokler ni mehko. Ob koncu kuhe mora biti vsa voda povrta, zelenjad lepo mastna od masla.

Če hočeš, prideneš zdaj lahko kakšno začimbo, n. pr. prav drobnostno sesekliman petršilj, ali malo kisle smetane, rumenjak, ki ga moraš preje umešati s par kapljami vode, mleka, limonovega soka ali slično, da se ti v vroči jedi ne zakrjane. Rumjenjak in smetana jed zgostita, a pazi, da ti jed potem več ne zavre, ko si jo vmešala. Samo pogreti še smeš, drugače bi se jed zasirila, postala redka, neznačajna. Jed tudi lahko zgostiš na enostavnejši način. Naredi za ½ kg sirove zelenjadi za velik lešnik debelo kroglico iz enakih delov moke in presnega masla. Razdobi kroglico in umešaj drobtine v gotovo jed ter dvakrat prevri.

Prežganje ali boljše omake s presnim maslom pri nas vedno napačno delamo, zato tudi marsikdo, ki mu je zdravnik predpisal, da sme uživati somo kuho s presnim maslom, take kuhe ne mara. Naše gospodinje jemljejo v takih slučajih namesto masti kratkomalo maslo, drugače pa kuhajo kakor preje, namreč da namestu masti razbelijo presno maslo, vsujejo vanje moko, zalijejo z juho itd. Tipično za kuho s presnim maslom je, da masla nikdar ne smemo razbeliti, ampak samo raztopiti ob kraju štedilnika in mu takrat šele umešati moko. Moko in maslo smemo celo kar skupaj pristaviti, in seveda tako dobro zmešati na mitem ognju, dokler nam skupaj ne zavre. Če hočemo imeti belo omako, jo moramo takoj potegniti na kraj in počasi prilivati tekočino: mleko, vodo, odcedek od zelenjadi, za katero rabimo prežganje, ali vsakega nekaj. Razmerje je navadno to: za ½ jajca (2—3 dkg) presnega masla ravno toliko moke in 3 dl (majhen kozarec za pivo) tekočine. Za zalivanje porabimo lahko tudi posneto mleko, ker nam jedi preveč ne zgosti. Če želimo prežganje bolj temno, mešamo moko in maslo malo dalje na ognju, da postane krem ali drap barve. Prav temnih prežganj s presnim maslom ne delamo, ker se mu ne prilagajo in pokvarijo njegov okus. Masleni omaki ni treba nobenih začimb kot nekoliko soli in popra, kvečjemu potresemo gotovo jed z žličico drobnostno seseklimanega petršilja. Zato ni kuha s presnim maslom samo bolj okusna, ampak tudi mnogo bolj enostavna. Masleno prežganje, najsi je belo ali svetlorjavo, se kuha, ko je že zalito, kakih deset minut, potem prideneš z malo vode skuhamo zelenjad, samo enkrat prevreš in neseš na mizo. Omaka se ne sme dolgo kuhati in vreti, drugače izgubi ravno tisti fini okus, ki ga daje presno maslo. Od zelenjadi ne smeš nikdar odliči vode, ampak jo moraš vedno priliti omaki. V naslednjem damo prav dober in zelo cenen recept za dobro omako poleg kuhane govedine in krompirja.

Raztali za ½ jajca presnega masla na mili vročini, prideni ravno toliko moke in mešaj, dokler ne zavre. Pusti, da se kuha ob kraju ob vednem mešanju ½ minute, potem prilij 1 kozarec (za pivo) vročega mleka. Ves čas mešaj in stepaj omako, da bo prav rahla in gladka. Tako jo kuhaj 8—10 minut. Če bi postala pregosta, prilij 1—2 zajemalki juhe. Osoli in malo popopraj. Končno prideni 2—3 žlice (po okusu) opranega prav drobnostno seseklimanega kopra, prevri in nesi na mizo.

Kaprovno omako naredi ravno tako, samo previdno soli, in namestu popra prideni drobnostno sesekliman kaper.

Ravno tako toplo drobnostno omako ali omako od suhih gob. Gobe moraš seveda preje 1 uro namakati v vodi, jih dobro ožeti in drobnostno sesekljati. Tudi malo seseklimanega peteršilja se prileže.

V prav tako omako denes lahko skuhan, olupljen in na rezine razrezan krompir. Za-

vreti ne sme več, ampak ga moraš takoj nesti na mizo itd., itd.
V zvezi z masleno omako bomo prihodnjič govorile tudi o kroketi.

M. M.

Makaroni „Pekatete“ ali „Jajnine“ s svežimi paradižniki. Vzemij ¼ kg govejega ali svinjskega mesa, ½ kg sesekljane čebule, nekoliko petšilja, 6 dg presnega masla, ¼ kg svežih paradižnikov, ¼ kg makaronov „Pekatete“ ali „Jajnin“ in naribane parmezana.

Meso, čebulo, peteršilj dušij na presnem maslu, prideni paradižnike in zalij z nekoliko vode. To naj se tako dolgo dušij, da postane meso mehko. Nato vzemij meso iz soka in ga zreži na male kose. Skuhaj makarone v slani vodi, odcedi jih in primešaj k mesu. Sok precedi, polij z njim makarone in jih potresi z naribanim parmezanom.

Kavni jež. Tolci v kotličku 20 minut 6 celih jajec z 20 dg sladkorja. Prideni nekaj zrnc soli in par kapljic limone. Ko dobro naraste, primešaj nalahko 18 dg moke. Speci na pomazanem pekaču. Pečeno in ohlajeno testo razdrobi in polij s precej močno in oslajeno črno kavo. Stlači namočeno testo, preden ga na krožnik, kjer bos slaščico servirala, in lepo izobilici podoba ježa. Pomaži po vrhu pol vrsta na debelo s čokoladnim nadevom: Mešaj 20 dg presnega masla, prideni 15 dg Mirim čokolade, ki si jo poprej v pečici omehčala, eno jajce in malo sladkorja. Natakni po tem nadevu na listke zrezane in v pečici na rahlo zarumenele mandlje in sicer lepo na gosto, da so videti kakor ježeve igle.

Kadar kuhamo sadje, pridenemo sladkor šele proti koncu. Pri kuhanju se pod vplivom sadne kisline spremeni sladkor v grozdni sladkor, ki ima pa le polovico sladkosti in nam je zato treba več sladkorja. Posebno pri kuhni vsakdanjih kompotov štedimo tako.

Zeleno kolerabo je bolje kuhati celo kot razrezano. Če jo kuhamo nerazrezano, ob-

drži pri kuhanju prvotni prijetni vonj, pa tudi olesenele dele potem lažje odstranimo.

Jagodov liker. Deni v steklenico s širokim vratom 3 l popolnoma zrelih jagod. Ulij nanje 1½ l finega žganja ali finega špirta. Dobro pokrij, da ti žganje ne shlapi, in postavi za 1 teden dni na sonce. Potem skuhaj 1½ kg sladkorja z 1 l vode. Očiščenega zlij k že precejnemu jagodnemu soku. Napolni steklenice in dobro zamaši, še bolje zapečati.

Češpljevec. Odstrani dobro zreli češpljam koščice. V kozico (v kateri boš kuhala) naloži eno plast češpelj, eno plast sladkorja. Stoji približno 6—8 ur. Pristavi potem na precej hud ogenj, kuhaj do ¼ ure in ko je nekoliko shlajeno, napolni steklenice. (Potresi po vrhu nekoliko salicila, da se ti ne pokvari.)

Orehov liker. 1 kg zelenih orehov zreži na kose in zalij z 1½ l fine slivovke, prideni cel cimet, par klinčkov, limonovih olupkov, narezano pomarančo. 80 dg sladkorja skuhaš z ¾ l vode in ohlajeno prilij žganju. Postavi dobro zamašeno steklenico na solnčno okno in po 4 tednih odlij in filtriraj.

Kutinov liker. Zrele kutine operi, obriši in nastrgaj s kožo vred na krušnem strgalniku, stisni sok skozi platneno krpo. (Iz 1 kg kuten dobiš ¾ l soka.) 1½ l soka, 1½ l slivovke (lahko dodaš tudi ¾ l najfin. rum), zlij v steklenico, dodaj ½ kg kuhanega sladkorja, cimet, klinčke, 4 debelo sesekljane grenke mandlje. Dobro premešaj in pusti na solncu (ali na toplem prostoru) 4 tedne. Nato polagoma prelij v drugo steklenico, da ostane gošča na dnu, in čez par dni filtriraj.

Utrgan peteršilj ostane dolgo svež, če povezneš čezenj steklen kozarec in ga imaš na hladnem. Prav tako ohraniš za več dni svež kvas. Zavitega v papir položi pod poveznjen kozarec in na hladno.

Knjiga.

„Deca.“ spisala Draga Jankovičeva. Pri ocenjevanju književnih del, ki so jih napisale žene, kritiki posebno naglašajo: „to delo je prava ženska knjiga.“ Kaj mislijo s tem reči, ne povedo nikoli. Semintja kaj radi še pristavijo: „knjiga bo imela mnogo čitateljev, posebno med ženami.“ Toda marsikaj, kar ni napisano, se pa lahko razume med vrsto. Besedi: Ženska knjiga — povesta dovolj jasno, da je knjiga brez prave književne vrednosti v očeh moških. Morda so to le zastareli predsodki sodobnih kritikov, ki žive še vedno v prepričanju, da ne sme žena drugače pisati, kot je po moškem okusu. Nerazumljivo je dejstvo,

zakaj bi morale žene pisati tako, kakor je vseh kritikom moškega spola. Saj je vendar psihično doživljanje žene popolnoma drugačno, kot je pri moških. Njen svet se tudi premika med nebom in zemljo, toda obseva ga drugo sonce, senčijo ga druge boli in trpljenja, kar ustvarja samo po sebi popolnoma druge probleme — ženske probleme in druge življenjske nazore — ženske nazore. V tem osamljenem svetu, kamor prodirajo intuitivno posamezni ustvarjajoči moški duhovi ter ga tolmačijo in slikajo po svoje, stoji žena in doživlja stotisočere sreče in boli, mimo katerih gre mož brez umevanja in razumevanja, ki na

puščajo v ženi globoke sledi, včasih tudi za celo življenje.

Najbolji ženski problem, ki ga danes čutimo v vseh delih, je odnos sodobne žene napram moškemu, njeni smotri in pravice, ki se križajo z moškimi. Toda na dnu teh gospodarskih in socialnih razglabljanj se skriva vitalno vprašanje: dete.

Stališče sodobne žene napram detetu je dandanes zelo različno, vendar morda še nikoli ni bilo to razmišljanje tako poglobljeno kot ravno sedaj. Nazori: zakon brez dece, zakon z omejenim ali neomejenim številom otrok, nezakonski otrok — segajo ne-le v življenje same žene, temveč spadata v socialno, moralno in ekonomsko področje družbe in države. In medtem, ko motre to vprašanje s praktičnim razumom oblasti in družba, preživlja žena najsilnejše duševne krize ter najlepše trenutke. Posamezne odlomke te notranje tragedije ali himne pokažejo ženske knjige — ki izzivajo pri moških ironičen nasmej, pri ženah pa solze. In tu kot nikjer občutimo, kako temeljno različna sta ta svetova duša: prvi, prepojen z razumom, drugi s čustvi; zato ne more biti med njima istovetnosti v doživetju, pač pa le — dopolnjevanje.

Ženska knjiga govori. Zavesa pada in pred publiko se izoblikuje nov umetniški lik — tip žene. Če je preveč razgaljena, ploskamo; če je premalo izprijena, se ji posmehujemo; če je odkritosrčna, jo zaničujemo in kažemo s prstom za njo! Težko je biti žena, še težje nien tolmač.

Pred menoj leži knjiga: *Deca*, ki jo je napisala Srbkinja Draga Jankovičeva. Ne morem ji reči pisateljica, kajti to je njeno edino knjižno delo, napisano v poznih letih. Nagradilo jo je Umetniško odeljenje ministrstva prosvete l. 1927.

Gospa Draga Jankovičeva je mati dveh hčerk, ki sta obe profesorici v Beogradu. In ni čuda, da je kot mati podala v svojem delu globok ženski problem — otroci.

Mlada žena Milja je poročena že delj časa, toda dece nima. Vsi jo gledajo postrani, mož ji zagrozi, da jo bo spodil, če mu ob letu ne rodi otroka.

Milja, mlada in zdrava kmetica, je obupana. Nazadnje se odloči. Povabi mladega kmečkega fanta Rodana na sestanek, ki ni ostal brez posledic. Črez devet mesecev naznani ded s strelci celi vasi, da je Milja rodila sina. Ona čuti srečo, ki jo je dala moževi hiši, toda čuti tudi bol, ki ji razjeda dušo. Potem je dala še tri otročičke, seveda z Rodanom. Ded, mož pa tudi Rodan so morali na vojno. Doživela je grozoto sovražne zasedbe in varovala otroke, kolikor jih je mogla. Vendar je umrl najstarejši.

Konec svetovne vojne. Njeni se vrnejo domov kakor tudi Rodan, s katerim je imela še po svetovni vojni četrtega otroka. Ta otročiček je bil za njo usoden. Nekoliko dni po porodu je hotela ogrebsti roj čebel. Veja se je zlomila in ona se je težko ponesrečila. Prišla je v bolnico. Obiskovala

sta jo mož in Rodan. Jesti ni mogla. Slabela je in vest ji je bila vedno težja. V bolnici je povedala svojo življenjsko zgodbo gospe, s katero sta bili skupaj v sobi. Zgodba njenega življenja se tedaj razvija pred njo z vso traviko občutljive ženske duše, ki je tako grešila samo zato, ker je hotel imeti možev dom otroke. Trepetala je vedno, da bi Rodan ne izdal njene skrivnosti; sramovala se je pred možem, tantom in taščo, ker je vse varala, oni pa so jo obsipali z ljubeznijo in dobroto. Kolikokrat se je hotela snovedati možu. Vendar se je vselej premislila, češ, če se izve resnica, bo končana njih velika sreča in kam potem z otroki. In molčala je dalje. Ljubila je Rodana, on njo. Čeprav se je tudi oženil in imel otroke. Spoštovala je moža in njegov dom in molče prenašala svoje veliko gorje.

Umrla je Milja doma. Težko se je ločila od svojih otročičkov, svojih sirotic. In ko je dotrpela, je bila žalostna. Žalostna je bila kmečka hiša v zelenem polju. Toda ni bila prazna, tri sirotice so ostale v njej, da se vesele pisanega življenja, ne da bi izvedele za težki greh svoje dobre matere. Tudi Rodan je čutil svoj greh in dejal je: „Vem, da sva kriva! Toda oni so hoteli otroke...“

To je tragika kmečke žene, ki je žrtvovala svoj notranji mir — da bi osrečila moža in njegov dom.

Novela „Deca“ je napisana živahno, zanimivo in v lepem jeziku. Iz knjige veje narodov duh, narodove želje ter tista primitivna sila, da ohranijo dom otroci sinove krvi.

Nad problemom samim bi morda kak moderen moralnež vihal nos ter modroval: „Kako je že vendar pokvarjeno kmetско ljudstvo.“ Je li to moralna pokvarjenost, ne moremo reči, če čutimo v svojih moderniziranih dušah še tisto prasilno človeštva, da ne izumre rod, ter prastaro ženi-no sramoto, če nima otrok...

Gospa Draga Jankovičeva nam je v tej noveli s tako globokim umevanjem podala ta problem, da zares pretrese čitatelja. In cela novela, čeprav opisuje tako težko doživetje, ne vzbuja nikjer zornosti, umazanosti, greha — življenje nesrečne Milje se razvija naravno in lepo, kakor je naravna in lepa njena nepokvarjena ženska duša. Ta duša ni nikoli zajemala svoje morale v civilizirani družbi, ampak v prastarih zakonih človeštva o dolžnostih žene, ki so zgoščene v eni besedi: materinstvo.

S ponosom lahko zabeležimo, da je „Deca“ ženska knjiga v pravem pomenu besede.

Marijana Kokalj-Zeljeznova.

„Lev Tolstoj, tragedija njegovega zakona.“ Spisal Josip Kalinikov. Do nedavnega časa so prikazovali razni biografi življenje Tolstega v povsem drugačni luči, kakor je bilo v resnici, pa bodisi v njegovi zunanji formi, bodisi z ozirom na njegovo duševno stran. Posebno krizi v njegovem družin-

skem življenju so pripisovali popolnoma nepravde vzroke. Krivično je zlasti, da so mnogi delali odgovorno za to krizo Tolstega ženo, ki je bila sama največja trpinica v svojem nesrečnem zakonu. Tragedija tega zakona in nje vzrok skuša razjasniti Josip Kalinikov v svoji knjigi „Ljev Tolstoj, tragedija njegovega zakona“, kjer podkrepljuje svoja izvajanja s citati iz dnevnika Tolstega in njegove žene ter iz njenih pism in jih analizira bistroumno, z drzno odkritostjo (za naše pojme) ter z resničnim psihološkim razumevanjem.

V uvodu navaja Kalinikov Tolstega besede, ki jih je nekoč nehotе izustil vpričo M. Gorkega in ki nam odkrivajo pravi vzrok njegove tragične usode: „Človek prestance potrebe, epidemije, najgroznejše bolezni ter vse mogoče duševne muke, toda najmučnejša tragedija vseh časov je bila, je in bo vedno ostala tragedija spalnice.“ Toda za vse biografie in raziskovalce Tolstega, zlasti pa za njegove častilce je resnično, notranje življenje v njegovem zakonu neznan svet, v katerega ne morejo ali nočejo prodreti, ki bi jim pa razkril skrivnost skoro pod stoletja trajajoče tragedije tega zakona. Kalinikov pripoveduje, kako je bil Tolstoj po svoji naravi elementaren, strasten človek, zato je bil najsrečnejši tedaj, kadar je našel žensko, ki je ustrezala in zadostovala čustvom in nagonom tega pravega človeka. Prvo tako žensko je našel v Marjani, kozaškem dekletu, v katero se je tako zaljubil, da jo je hotel poročiti. Vse filozofiranje, samoobtožbe, življenjski principi so se razpršili pod elementarno silo te ljubezni. Toda Tolstega znanci in biografi ji niso pripisovali nikake važnosti za njegovo življenje in delo, dasi je Tolstoj ovekovečil Marjano v svojem romanu „Kozaki“, na katerem je delal 10 let.

Vobče je bil povod vsemu ravnanju in delu Tolstega njegov odnos do ženske. Kada, je našel svoj ženski ideal v odlični družbi, je takoj prilagodil svojo zunanost, svoj okus, način nastopanja, celo svoje mišljenje aristokratskim normam; nasprotno pa se je od te družbe takoj odvrnil, čim je doživel poraz pri ženski iz njene srede. Najmočnejše, da, naravnost odločilno za njegovo življenjsko delo pa je vplivala na Tolstega ljubezen do kmetice Aksinje. Začel se je zanimati za življenje kmetov, hotel jim je olajšati njih trpljenje in jih osvoboditi. Ustanovil je šolo, kjer se je razgovarjal s kmetскими otroki in jih celo sam poučeval. Oblačil se je kot kmet in hodil z delavci na polje in h košnji. In v tem načinu življenja je njegova silna, prvotna natura prišla do razmaha in njegova duša do zadovoljstva. Družbo kmetov je pogosto imenoval svoj „veliki svet“, v katerem se je počutil srečnega in zadovoljnega, kakor nikdar v resničnem, velikem svetu, ki ga tvori degenerirano plestvo in polizobraženo parvenstvo velikih mest.

Ko je spoznal Aksinjo, je zapisal v svoj dnevnik (13. maja 1858): „Zaljubljen sem,

kot še nikdar v svojem življenju. Nobene druge misli. Mučim se.“ Ona mu je pomenila prirodo samo, ona ga je napravila sprejemljivega za vso lepoto stvarstva, ona mu je pokazala pot do ljudstva. Ljubezen in nagnjenje do Aksinje je postalo tako močno, da je zapisal 12. maja 1860. v svoj dnevnik: „— skoro je strahotno, tako mi je blizu.“ Kljub tej ljubezni pa so bile vezi, ki so ga družile z njegovim razredom, močnejše in tako se je odločil, da si bo ustvaril družino z ženo iz svojih krogov. S tem, da je zavrgel ženo, ki je prijala njegovi naravi kot prej ne pozneje nikdar nobena, je povzročil razkroj v svojem najelementarnejšem bistvu in ta razkroj je vzrok vsem njegovim duševnim mukam in fizičnemu trpljenju. Tragedija pisateljevega življenja se začne z njegovo poroko s Sonjo Behrs. Toda te tragedije ni bil (direktno) kriv niti Tolstoj, še manj njegova žena, temveč zgolj zunanje okoliščine, kot jih ustvarjajo stanovski in družabni predsodki, družinske vezi, gospodarski interesi. „Moč socialne in stanovske psihoze je bila večja kot notranje razumevanje za lastno nesrečo, in tako sta trpela oba, do konca z mukami priklenjena drug na drugega.“ Jedro zla leži po Kalinikovem mnenju v dejstvu, da obeh zakoncev ni združila v zakon resnična ljubezen, temveč je bežna zaljubljenost. Ona je z mladostno sanjavo oboževala nadarjenega pisatelja, varala se je v lastnem čustvu ter se je poročila s Tolstim v prepričanju, da ga neizmerno ljubi, dočim je v resnici ljubila Polivanova, tovariša iz otroških let. Tolstoj pa je že pred poroko dvomil o resničnosti svojega čustva, kajti napisal je v svoj dnevnik: „Kaj, če ni to samo želja po ljubezni, a ne ljubezen?“ Vendar pa večina njegovih zapiskov pred zaroko priča o naraščajoči zaljubljenosti, a po neki njegovi izjavi nam postane jasno, da v svojem dnevniku ni bil povsem odkritosrčen, ker je bil prepričan, da ga bo čitala njegova bodoča žena, torej je vse preračunjeno na njo, ki jo snubi. V povesti „Vrag“, ki se more smatrati kot del njegove avtobiografije, prizna, da je zbežal od Sonje, ki je postala kmalu nato njegova žena, v naročje Aksinje, ki je ravno tedaj pričakovala od njega otroka, ki je pozneje doraščal kot otrok njenega moža.

Kako malo sta si ustrezali naravi obeh zakoncev, priča pismo Sonje svoji sestri: „Če se to imenuje zakon, potem je to naglupost“. Prevara, katere žrtev sta bila oba, je stopila v oči del resničnosti in neizprosni narave jasno v ospredje. Jedro medsebojnega odtujevanja je bilo v pomanjkanju spolne harmonije in prvo spoznanje je temeljilo v dogodku poročne noči, ki je mlado ženo do dna pretreslo, jo duševno odbilo, vsled česar kljub medsebojnemu spoštovanju in dobri volji ni bilo nikdar resničnega zakonskega soglasja med njima. Komaj 18-letna žena je vzrok samo instinktivno spoznavala: „Vsled nekega du-

ševnega vzroka sem fizično bolna.“ Pri Tolstemu je bilo to ravno nasprotno: vsled fizičnega vzroka je obolел duševno. Značilna je sledeča izjava Tolstega žene (29. aprila 1863): „Pri njem igra fizična stran ljubezni veliko vlogo. To je strašno — pri meni nobene, nasprotno.“ Zato ni Tolstoj v svojem zakonu nikdar našel onega zadovoljstva, kakor ga je našel pri Aksinji, in onega miru, ki je po njegovi lastni izjavi nadkriljeval ljubezen samo.

Ker Tolstemu strastna narava ni bila utešena, je prišlo do izbruhov, kakor jih opisuje v „Kreutzerjevi sonati“, na katero je pozneje odgovorila Sonja z romanom „Kdo je kriv?“. Obe deli imata avtobiografski značaj. Isti vzrok je pripisati tudi njegovi težnji zapustiti dom in svojo družino. 1885. piše Sonja svoji sestri Tanji: „Zopet se je ponovilo, kar se je že večkrat zgodilo: — Sedela sem in pisala, ko vstopi; pogledam ga, njegov obraz je strašen. — — — „Pridem ti povedat, da se hočem dati ločiti od tebe; jaz tako ne morem živeti, potovabom v Pariz ali v Ameriko.“ Če bi se streha nad menoj udrila, bi ne bila tako presenečena. Nato je sledilo kričanje, očitki, grobosti, vedno hujše. Prenesla sem vse mirno, saj sem vedela, da stoji pred menoj blaznik. Ko pa je rekel: „kjer si ti, je zrak okužen“, sem hotela sama oditi, nakar se ga je polotil histeričen jok.“ —

Vendar je svojo namero, da bo zapustil dom, izvršil šele tik pred svojo smrtjo. Že prej se je dogovoril s kmetom Novikovim, naj mu oskrbi kočvo v vasi, a na potu ga

je doletela smrt, ko se je vračal med one ljudi, kjer je bil nekoč resnično srečen.

Angela Vodetova.

„Gospodinjska pomočnica“ je nov ženski list. Izhaja mesečno in ga izdajajo služkinje v Ljubljani. Izšle so šele 3 številke, a ima vendar že veliko naročnic. Naročile so si ga celo že nekatere Slovence, ki služijo v Egiptu. Tako bo morda postal tudi ta list topla vez, ki bo spajala z domovino ona naša dekleta, ki so šla za kruhom v tujino.

Vzemimo v roke prve 3 številke „Gospodinjske pomočnice“, pa se prepričamo, da je namen lista dober in pravilen. Res da so poleg praktičnega pouka o kuhi, snagi, o dolžnostih in poštenem življenju tudi sestavki, kako mora služkinja skrbeti zase, za svojo bodočnost, toda v teh navodilih ni prav nič takega, kar bi škodovalo ali žalilo gospodinjino, ki sama blagohotno postopa s poslom.

Žena, ki se prištevata izobraženemu sloju, mora danes tudi na poselsko vprašanje gledati z bolj modernega, socialnega stališča.

Vsaka gospodinja ima raje izučeno in razumno služkinjo kakor pa nevedno. Zato bo storila dobro sebi in njej, če ji priporoča, naj se izobražuje, naj čita primerne knjige in liste, kadar ji seveda dopušča čas. Gospodinja, ki bo svoji pomočnici svetovala, naj se naroči na „Gospodinjsko pomočnico“ ali pa bo morda celo sama plačala naročnino zanj, bo dala tudi sama sebi dokaz, da je žena, ki razume duha sedanjega časa.

P. H.

Umetnost.

Marija Grošljeva: **Zlati šah**, pravljica igra v 5 dejanjih (10 slikah).

V juniju so gojenke licejske osnovne šole in ženske realne gimnazije v Ljubljani uprizorile v ljubljanskem opernem gledališču najnovejšo mladinsko igro Marije Grošljeve: Zlati šah. Vsebinsko nima ta igra posebnih ambicij; bežne slike, pravljični zapletljaji z malo realistične primesi imajo le namen, otrokovo fantazijo prenesti v svet bajnosti ter ga nekoliko pozabavati. Stari kralj bi rad otrok, da bi ne bil tako osamljen in da bi mogel komu zapustiti svoje bogastvo. Dobri duh mu pošlje otroka, ali pojogino: otrok ne sme 16 let iz hiše. A se zgodi, da pregovore kraljična in njene družice stražnika, da ji dovoli točno en dan pred 16. letom na vrt. Vzame jo oblak in odnese v kraljestvo podzemnega duha, ki je zloben. Od tu jo mimo raznih zaprek in nevarnosti reši norčkov sin, ki se končno z njo oženi. Ne manjka tudi nepotrebnih intrigant, zlobni laži-snubec, ki pa tudi tu ne zmaga, temveč, razkrinkan, klavirno pogine. — V motivu tedaj ničesar, kar bi že ne bilo. Edina novost bi bila v zlatem šahu samem, če bi bila zamisel vpletanja ša-

hovitv figur temeljiteje obdelana, t. j. če bi se sorodnost dela in nehanja mrtvih šahovitv figur bolj povdarjala in če bi se morda žive figure razvijale kot na šahovnici. Že naslov bi to zahtevo upravičeval. Ker pa pridejo šahovske figure do izraza šele v drugem delu igre, kjer v lepem samogovoru kraljične polože v igro globji pomen in ker se pozneje izražajo kot zdravilo bolnega kraljičnega srca, torej kot posebelna ljubezen — zaradi tega se ta lepa zamisel razbliži in stopi v ozadje.

Zgradba te preproste igre pa kaže nadarjenost avtorice, ki je znana po svoji agilnosti in produktivnosti. In nedostarki, ki jih v igri, bodisi tehnični, bodisi vsebinski, srečujemo, gredo gotovo le na račun te produktivnosti in naglosti dela. Te nedostatke in pa razne nedostopne abstraktne tujke (informiranost, spekulacija, itd.) bi bilo treba izločiti, nekaj bežnih slik združiti — pa bomo Slovenci za dobro igro bogatejši. Natlačeno polno gledališče priča, kako je pisateljica priljubljena otroškemu svetu; navdušenje, ki je sijalo z lic malih gledalcev, ji je pač največje zadoščenje in priznanje.

R.

„Žaromil“. Pravljica igra v 4 dejanjih. Napisala Ruža Lucija Petelinova. Uprizorilo telesno-kulturno društvo Atena v ljubljanskem opernem gledališču. Režiser prof. Sest, igralci: člani ljubljanske drame in deca.

Vsebinsko:

Z velikim trudom in ljubečim srcem spreminjata dedek Dobronad in deček Žaromil kamenito kraševino v plodno drago. Kamenje zlagata v ograjo, Burja in veternece jo jima sproti podirajo, vile jima pomagajo. Burja sklene z dečkom pogodbo: dokler bo kot ujetnik v skalnem gradu pri njenih hčerkah Veternicah, bo prizanašala Krasu. Žaromil se žrtvuje za rodno zemljo in odide v robstvo. Dedku je hudo po njem in se zateče k prirodnim bitjem: škratom Cincigajcem in dobrim vilam; zvesto pomočnik mu je tudi kozel, ki so ga vile naučile izraziti v potrebi pozitivno ali negativno sodbo s človeško besedo.

Cincigajci kujejo osvetlo nad prelepo vilo Bisernico in hrepene po vilinskih zakladih. Pogode se z Dobronadom, da mu zasade okolico z borovcem ter mu tako zavarujejo pred Burjo dom, kamor se bo Žaromil lahko vrnil; dedek pa jim mora prinesiti vilinsko bogastvo. Kozel izmakne Cincigajcem čudotvorna jabolka in začara z njimi divje Veternece v plahe zajčke, uniči njih moč ter osvobodi Žaromila. Dobronad ne more izpolniti zlobne zahteve Cincigajcev, ki so mu že pogozdili griče, pa hoče raje sam umreti kot storiti zlo vilam. V usodnem trenutku priteče Žaromil in kozel ter rešita starčka. Pridejo še vile in vsi skupaj ukrote zla bitja; skratje izprevidijo, da je pohlep po bogastvu in nečimernosti slepa, pogubna strast; Burja sprejme zopet svojo moč, ki jo pa mora uporabljati le v blagor prirodi; ded venča Žaromila in Bisernico za kralja in kraljico kraške prirode.

Pisateljica je postavila na oder marsikaj novega in izvirnega: Cincigajci, posebno pa Veternece so krasno utelešene prirodne sile. Dejanje se razvija logično in neprisiljeno. Dolgih in patetičnih govorov se pisateljica večinoma izogiblje. Nikjer ni prizora, ki bi ne imel svoje nujne skupnosti in smatra z osnovno idejo. Gledalec prisostvuje krasnim prizorom (Žaromilova igra z Veternicami, Potepinova pripovedovanja doživeti, kozličkovo učenje, Burja na svojem delu ob morju...) Originalne in mestoma gniljive so pisateljčine domislice (Žaromilova igra, simbolni nakit vile Bisernice).

Žaromil sam pa ni dramatično močan junak. Mislim, da pisateljica lažje ustvarja z domišljijo in čustvom kot s psihološkim poglobljanjem. Trenotek, ko se Žaromil odloči za robstvo, bi moral biti učinkovitejši, izvojevan z večjo boljo in prepričevalnostjo. Banalno in smotna nevredno se sliši Žaromilova odločitev: „Če je tako... če je prav res tako, moram in hočem iti.“ Ali pa bi moral biti igralec močnejši, da bi z izrazom svojega notranjega doživljanja dopolnil pomankljivost besede. Prav tako ne-

poglobljen in neprepričevalen je končni notranji preokret Cincigaja in Burje.

Vloga poosebljenih prirodnih bitij učinkuje bajno, skrivnostno, njih dejanje in nehanje je lepo spojeno z značajem kraške zemlje in potrebami njenega človeka. Ne morem se pa ogreti za konec, ki je zastarel, obrabljen in tudi neskladen z duhom našega bajeslovja. V davni mistični dobi so vile pač bile človeku dobre zaveznice, zveste posestrime, nikdar pa ne osrečuječe sorogce. Človeku ni bilo dano, da bi nemaščevost stopil v območje božanskih bitij — kaj šele kot sovladar! Kakor se mi zdi Žaromilova zaroka le prisiljena koncesija pravljici igre, tako se mi zdi daljnogled v roki večše Burje zgrešena koncesija naši dobi. Prirodna bitja imajo za svojo oblast v sebi tudi zadostne sile: vseuničujoča večša Veternica more zasačiti ladje tudi brez pomoči današnje tehnike. (Umestnost daljnogleda v tej poetično resni pravlici se nikakor ne more opravičiti s primerom cinične Weinbergerjeve scene: zlodej pri telefonu!).

Mnogo lepote je dala Petelinova jeziku in slogu. Besede, dasi v verzih, teko naravno, lahkotno, kakor bi bile v priprsti prozi, pa vendar poetično, da včasih kar izzivajo melodijo. Besedilo ima na mnogih mestih slog in dikcijo kakor za libretto; pa tudi notranji značaj nastopajočih skupin in oseb, zgradba prizorov ter nastrojenje v prirodi kar kliče komponista.

Predstava je bila velik užitek zrejšim gledalcem; ni pa mogla razvneti malega občinstva tako, kakor n. pr. „Princezka in pastirček“, dasi ima mnogo prisrčnih prizorov. Mislim, da sta pri tem dva vzroka: igra nima prizorov, ki bi bili preračunani samo na zunanji efekt (kar je pa pisateljici le v čast), in manjka ji muzikalna stran. Pevski vložki, baletni z godbo, pa tudi sam orkester med odmori bi že ogrel razpoloženje in dvignil pozornost.

Režiser in scenograf zaslužita vso pohvalo. Domovanje večš Veternic učinkuje z veličastno grozo. Pred očmi ti vstaja spomin na stare devinske razvaline, ali pa začutiš vso grozo senjske burje... Ni pa dosegel te popolnosti Dobronadov dom in posebno v ograji ni bilo nič resnično kraške tipičnosti. Mehovi bi bili učinkovitejši v preprosti medli barvi, jabolka in culica pa v večji obliki.

Igralci: Skrbinšek, Kukčeva in Slavčeva so s svojo strokovnjaško igro dvigali in boderili ostale — nepoklicane — igralce, da so nastopali z veliko sigurnostjo; Rakarjeva pa je bila v vlogi večše burje sijajna. Prisrčni Gorčev Mitja bi šel malim gledalcem še bolj do srca, če bi bil po obrazu in obleki res to kar predstavila: skromen, nenegovan, siromašen kmetijski fantiček.

„Žaromil“ ni samo lepo donesek naši ženski literaturi, je tudi dostojen prispevek naši mladinski drami. Od avtorice, ki je tudi sotrudnica „Ženskega Sveta“, ki je po tem delu obetamo še mnogo lepega.

P. Hočevarjeva.

VSEBINA 7. in 8. ŠTEVILKE:

OBRAZI IN DUŠE: ZAGORKA-MARIJA JURIČEVA. — (M. Govékarjeva)	193
CRNOGORKA IKA. — (Mile Klopčič).	197
PISMA. — Pesem. — (Dora Grudnova)	203
MATI LUKAČKA. — (Manica Komanova)	204
MARA JERAJ-KRALJEVA. — (Frst)	206
ČRTICE S POTA. — (Vida Lapajnetova)	210
KRATEK PREGLED NEKATERIH DEL JUGOSLOVANSKE FILOZOFKE DR. KSE- NIJE ATANASIJEVIČEVE. — Konec. — (Marijana Kokalj-Željeznova)	213
NADVLADJE MOŠKEGA IN ŽENSKEGA SPOLA V ZGODOVINI NARODOV. — Nadaljevanje. — (Milica Stupanova)	216
NOREC. — Pesem. — (Marijana Kokalj-Željeznova)	219
MEDNARODNA ŽENSKA KONFERENCA ZA MIR IN RAZOROŽITEV V BEO- GRADU OD 17.—19. MAJA 1931. — (Marija Bukovčeva)	219
ODMEVI BEOGRAJSKEGA KONGRESA V LJUBLJANI. — (P. Hočevarjeva)	222
VNETJE MANDELJNOV IN NJIH ODSTRANITEV. — (Dr. Janko Hafner)	225
ŽENA IN NAŠE MLEKARSTVO. — (Anka Nikoličeva)	227
TOBAČNE DELAVKE — PIJONIRKE ŽENSKEGA POKLICNEGA DELA. — (Anka Nikoličeva)	230
KAČSNEGA MOŽA SI ŽELI SODOBNA ŽENA	233
TUJKI. — Pesem. — (Li-Tai-Po. — Ksaver Meško)	236
IZVESTJA: Po ženskem svetu. — Higijena (dr. E. Jenko-Groverjeva, dr. Josip Tavčar). — Lepo vedenje. — Gospodinjstvo. — Kuhnja. — Knjiga. (Angela Vodetova, Marijana Kokalj-Željeznova.) — Umetnost. (R., P. Hočevarjeva.)	237

„ŽENSKI SVET“

Izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina Din 64.—, polletna Din 32.—, četrtletna Din 16.—. Za Italijo Lir 20.— (v razprodaji po 2 Liri zvezek), za U. S. A. Dol. 2.—, za Argentino Pes. 6.—, za Avstrijo Sch. 10.—, ostalo inozemstvo Din 85.

Uredništvo in uprava v Tavčarjevi ulici 12/II.

Izdaja Konsorcij „Ženski Svet“ v Ljubljani. - Za konsorcij in uredništvo odgovorna Marica Bartolova.

Tiskali J. Blasnika nasl., Univerzitetna tiskarna d. d., v Ljubljani.
Odgovoren Janez Veħar.

Blago zadnjih novosti v veliki izbiri za moške in ženske obleke, perilo in vse v manufakturo spadajoče predmete ima vedno na zalogi v veliki izbiri in po ugodnih cenah staroznana solidna trvdka

R. MIKLAUC „Pri Škofu“
Ljubljana

Lingarjeva — Medarska ulica — Pred Škofljo.

Zunanjim naročnikom se na zahtevo pošljejo tudi vzorci v svrhu naročitve.

Šartelj!

Zmešaj 12 dkg surovega masla s 3 rumenjaki, dodaj 1 zavoj Dr. Oetkerjeve zmesi za šartelj, $\frac{1}{4}$ litra mleka in čvrst sneg 3 beljakov. Testo naj gosto teče z žlice. Peci ga v dobro namaščenem modlu pri srednji vročini.

Dr. Oetkerjeve specialitete dobijo se v vseh špecerijskih in delikatesnih trgovinah.

Dr. Oetker, Maribor

